

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
Факультет міжнародного туризму та економіки
Кафедра туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної дипломної роботи
другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему

ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Виконала: студентка ІІ курсу, групи МТЕз-110м

Спеціальності 242 Туризм
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація) _____

Туризмознавство

Гавриленко Д.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник Корнієнко О.М.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Соколов А.В.

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет Міжнародного туризму та економіки
Кафедра Туристичного, готельного та ресторанного бізнесу
Ступінь вищої освіти Другий (магістерський) рівень
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)
Освітня програма (спеціалізація) Туризмознавство
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри ТГРБ
В.М. Зайцева
«01» вересня 2021 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гавриленко Діани Вікторівни
(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Обґрунтування напрямків розвитку туристичної галузі Вінницької області.

керівник роботи (проекту) Корнієнко О.М., к.е.н., доцент
затвердженні наказом вищого навчального закладу від «14» вересня 2021 року № 337

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 13.12.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи (проекту) в роботі використанні використані закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти Міністерства культури та інформаційної політики України, Державного агентства розвитку туризму України, наукові праці українських і зарубіжних учених, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики Запорізької області, закордонні аналітичні матеріали, інформація з інтернет-джерел.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретичні основи визначення напрямків розвитку туристичної галузі.

Розділ 2. Аналіз сучасного стану розвитку туристичної галузі Вінницької області.

Розділ 3. Визначення перспектив розвитку туристичної галузі Вінницької області.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

5 таблиць, 10 рисунків

6. Консультанти розділів дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Корнієнко О.М. к.е.н., доц.	01.09.2021	11.10.2021
2	Корнієнко О.М. к.е.н., доц.	01.09.2021	25.10.2021
3	Корнієнко О.М. к.е.н., доц.	01.09.2021	08.11.2021
Нормо-контроль	Цвілій С.М., к.е.н., доц.	01.09.2021	19.11.2021

7. Дата видачі завдання 01.09.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	01.09.2021	виконано
2	Вивчення літературних джерел	01.09-10.09.2021	виконано
3	Збір матеріалу на кваліфікаційну дипломну роботу	01.09-01.10.2021	виконано
4	Групування та аналіз зібраного матеріалу	01.09-11.10.2021	виконано
5	Виконання першого розділу	11.10.2021	виконано
6	Виконання другого розділу	25.10.2021	виконано
7	Виконання третього розділу	08.11.2021	виконано
8	Формування висновків та рекомендацій	15.11.2021	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної дипломної роботи	19.11.2021	виконано
10	Перевірка роботи на плагіат	22.11.2021	виконано
11	Перевірка роботи керівником	26.11.2021	виконано
12	Одержання відгуку та рецензії	29.11.2021	виконано
13	Попередній захист кваліфікаційної дипломної роботи	03.12.2021	виконано
14	Подання роботи на кафедру	13.12.2021	виконано
15	Захист кваліфікаційної дипломної роботи	21.12.2021	виконано

Студент _____
(підпис)

Гавриленко Д.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(прізвище та ініціали)

Корнієнко О.М. (підпис)

РЕФЕРАТ

Актуальність теми. Останніми роками в умовах ринкових відносин зросла значущість економіки регіонального туризму, адже завдання організації туристичної галузі на сьогоднішній день повинні вирішуватись як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Актуальність обраної теми полягає в тому, що для Вінницької області розвиток туристичної галузі є одним із пріоритетних напрямів забезпечення економічного зростання, збільшення надходжень до місцевих та Державного бюджету України, що забезпечить підвищений рівень якості життя населення, стане фактором зниження безробіття у регіоні та стабілізує економічне зростання регіону.

Метою кваліфікаційної дипломної роботи є дослідження напрямків розвитку туристичної галузі Вінницької області. Виходячи з поставленої мети, виконано такі **завдання**: дослідити сутність та структуру розвитку туристичної галузі; проаналізувати сучасний стан розвитку туристичної галузі Вінницької області; визначити перспективи розвитку туристичної галузі Вінницької області; запропонувати шляхи оптимізації розвитку рекреаційного туризму Вінницької області.

Об'єктом дослідження є туристична галузь.

Предметом дослідження є методи удосконалення розвитку туристичної галузі Вінницької області.

Методи дослідження: SWOT-аналіз, метод експертного опитування, порівняльний аналіз, логічного узагальнення, індукції, дедукції.

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні видання Верховної Ради України та органів виконавчої влади, статистичні дані Державної служби статистики України, міжнародних економічних організацій, державні стандарти та норми, монографії, наукові публікації, Інтернет-ресурси, власні обстеження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці нового екскурсійно-пізнавального туру «Туристична Вінниця», для подальшого

просування розвитку нових напрямків туризму на території Вінницької області.

Практичне значення одержаних результатів. Практична значимість кваліфікаційної дипломної роботи полягає у тому, що розробки та рекомендації щодо напрямків розвитку туристичної галузі Вінницької області можуть бути затребувані в практичній діяльності туристичного підприємства. Дана робота може бути використана працівниками туристичних фірм під час розробки нових туристських маршрутів по Вінницькій області. (Довідка про впровадження від 25.11.2021 р.). Окремі пропозиції можуть бути використані в туристичних підприємствах України та туристичного підприємства Турклубу «Бідняжка».

Апробація результатів кваліфікаційної дипломної роботи. Основні результати, викладені в дипломній роботі, доповідалися й обговорювалися на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих вчених та аспірантів «Тиждень науки-2021» (м. Запоріжжя, квітень, 2021 р.), а також на Міжнародній науково-практичній конференції інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ (м. Запоріжжя, листопад 2020 р. за результатом яких опубліковано тези доповіді.

Структура і обсяг роботи. Дипломна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (56 найменувань) та 7-и додатків. Загальний обсяг роботи становить 118 сторінок комп'ютерного тексту, основний зміст роботи викладено на 97 сторінках. Робота містить 5 таблиць та 10 рисунки.

АНОТАЦІЯ

Гавриленко Д.В. Обґрунтування напрямків розвитку туристичної галузі Вінницької області. – Кваліфікаційна дипломна робота.

У роботі охарактеризовано теоретичні основи визначення напрямків розвитку туристичної галузі. Досліджено підходи до оцінювання розвитку туристичної галузі. Визначено методи напрямків розвитку туристичної галузі.

Проаналізовано сучасний стан розвитку туристичної галузі Вінницької області. Визначено передумови розвитку туристичної галузі, аналіз впливу зовнішнього середовища на розвиток туристичної галузі області. Визначено перспективи розвитку туристичної галузі Вінницької області. Сформовано рекомендації щодо шляхів оптимізації розвитку рекреаційного туризму області. Розроблено екскурсійно-пізнавальний тур «Туристична Вінниця».

Ключові слова: розвиток, туристична галузь, оцінювання, рекреація, рекреаційний потенціал, розробка туру, екскурсійно-пізнавальний туризм, SWOT-аналіз, напрямки туризму.

ANNOTATION

Gavrilenko D.V. Reasoning for Areas of Tourism Development in the Vinnytsia Region. – Qualifying work.

In the work characterized the theoretical foundations for determining the directions of development of the tourism industry. Approaches to evaluation of tourist industry development are investigated. Methods of directions of development of the tourism industry are determined. The current state of development of the tourist industry of the Vinnytsia region is analyzed. The preconditions for the development of the tourism industry are determined, an analysis of the influence of the external environment on the development of the tourism industry of the region. The prospects for the development of the tourist industry of the Vinnytsia region are determined. Recommendations on ways to optimize the development of recreational tourism of the region are formed. Excursion-cognitive tour «Tourist Vinnytsia» has been developed.

Key words: development, tourist industry, assessment, recreation, recreational potential, tour development, excursion and cognitive tourism, SWOT-analysis, directions of tourism.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ
І ТЕРМІНІВ

ЮНВТО – Всесвітня туристська організація

грн. – гривня

див. – дивись

дол. – долар

ЗРТ – засоби розміщення туристів

ін. – інше

КВЕД – класифікація видів економічної діяльності

км – кілометр

м. – місто

млн. – мільйон

н.е. – нашої ери

о. – острів

пл. – площа

ПЗФ – природно-заповідний фонд

ПП – приватне підприємство

рис. – рисунок

р. – ріка

с. – село

сmt. – селище міського типу

ст. – століття

с. – сторінка

табл. – таблиця

т.д. – так далі

тис. – тисяча

т.ч. – тому числі

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

SWOT – Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ	13
1.1. Сутність та складові розвитку туристичної галузі	13
1.2. Підходи до оцінювання розвитку туристичної галузі	23
1.3. Методи визначення напрямків розвитку туристичної галузі	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	46
2.1. Визначення передумов розвитку туристичної галузі Вінницької області	46
2.2. Аналіз факторів впливу на розвиток туристичної галузі Вінницької області	52
2.3. Оцінка потенціалу розвитку туристичної галузі Вінницької області	59
РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	75
3.1. Шляхи оптимізації розвитку рекреаційного туризму Вінницької області	75
3.2. Розробка туру «Туристична Вінниця»	82
ВИСНОВКИ	94
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	98
ДОДАТКИ	103
Додаток А	104
Додаток Б	106
Додаток В	107
Додаток Г	108
Додаток Д	111
Додаток Ж	115
Додаток З	118

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної дипломної роботи полягає у тому, що Вінниччина має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та зовнішнього туризму: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів.

Вінниччина має значний туристичний потенціал. З кожним днем набирає оберти щодо подальшого розвитку свого потенціалу у даному напрямку діяльності, що дає можливість в подальшому генерувати значний інтерес як вітчизняних, так і іноземних туристів до туристичних цікавинок регіону. Сьогодні найбільш популярними видами туризму за метою подорожі на Вінниччині є: культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий, рекреаційний; сільський зелений туризм; подієвий; спортивний та активний туризм; релігійно-туристичний туризм та паломництво.

Грунтуючись на досвіді провідних європейських країн з розвиненим туризмом (країни Західної та Північної Європи, США та Китаю), Україна має формувати заходи щодо ефективного використання власного туристичного потенціалу та розвитку туристичної індустрії шляхом збереження та підтримки природно-рекреаційних ресурсів та історико-культурної спадщини країни, які є привабливими для туриста; стимулювати розвиток суміжних з туризмом галузей економіки регіону, у тому числі у сфері розваг; покращувати якість довкілля; здійснювати інформаційну підтримку розвитку туризму в регіонах України, впроваджувати маркетингове забезпечення розвитку туристичної галузі; залучати найбільш кваліфіковані кадри для роботи в туристичній індустрії, здійснювати підтримку розвитку туризму органами державної та місцевої влади; забезпечувати привабливий імідж територій.

Останніми роками в умовах ринкових відносин зростає значущість економіки регіонального туризму, адже завдання організації туристичної галузі на сьогоднішній день повинні вирішуватись як на загальнодержавному,

так і на регіональному рівнях.

Оскільки розвиток туристичної галузі Вінницької області є одним із пріоритетних напрямів забезпечення економічного зростання, збільшення надходжень до місцевих та Державного бюджету України, що забезпечить підвищений рівень якості життя населення, стане фактором зниження безробіття у регіоні та стабілізує економічне зростання регіону, що і зумовлює актуальність обраної теми.

Різні аспекти дослідження даної теми висвітлені в наукових роботах таких вчених, як: М. Портер, Н.О. Щербакова, І.В. Смаль, В.Ф. Кифяк, О.О. Любіцева, М.П. Мальська, В.М. Зайцева, Т.В. Шелеметьєва, Т.С. Кукліна, О.М. Корнієнко, Л. Олійник, Р.О. Мірошник, А.Г. Міщенко, Ю.Б. Міронов, О.В. Музиченко-Козловська та ін.

Метою роботи є дослідження напрямків розвитку туристичної галузі Вінницької області.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні завдання:

- дослідити сутність та складові розвитку туристичної галузі;
- проаналізувати сучасний стан розвитку туристичної галузі Вінницької області;
- визначити передумови розвитку туристичної галузі Вінницької області;
- запропонувати шляхи оптимізації розвитку рекреаційного туризму Вінницької області.

Об'єктом дослідження є туристична галузь.

Предметом дослідження є методи удосконалення розвитку туристичної галузі Вінницької області.

В якості інформаційної бази були використані різні навчальні посібники, статті, монографії вітчизняних і зарубіжних авторів з даної тематики, а також документація підприємства.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою

дослідження слугували наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів з даної тематики, а також документація підприємства.

Для вирішення поставлених у кваліфікаційній дипломній роботі завдань використано методи, а саме: узагальнення – для забезпечення послідовності в проведенні наукового дослідження й формування висновків; критичного аналізу – для теоретичних досліджень основ визначення напрямів розвитку туристичної галузі; аналізу та синтезу – для визначення передумов розвитку туристичної галузі Вінницької області; абстрактно-логічного – для визначення шляхів оптимізації розвитку рекреаційного туризму Вінницької області; SWOT-аналізу – для визначення сильних та слабких сторін аналізу туристичної галузі Вінницької області; ABC – аналіз – для дослідження асортименту асортименту турів тур-клубу «Бідняжка»

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці нового екскурсійно-пізнавального туру «Туристична Вінниця», для подальшого просування розвитку нових напрямків туризму на території Вінницької області.

Практичне значення роботи полягає у тому, що розробки та рекомендації щодо напрямків розвитку туристичної галузі Вінницької області можуть бути затребувані в практичній діяльності туристичного підприємства. Дана робота може бути використана працівниками туристичних фірм під час розробки нових туристських маршрутів по Вінницькій області. (Довідка про впровадження від 25.11.2021 р.). Окремі пропозиції можуть бути використані в туристичних підприємствах України та туристичного підприємства Тур-клубу «Бідняжка».

Апробація результатів дослідження. Основні результати кваліфікаційної дипломної роботи були викладені і ухвалені на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих вчених та аспірантів «Тиждень науки-2021» (м. Запоріжжя, квітень, 2021 р.), а також на Міжнародній науково-практичній конференції інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ (м. Запоріжжя, листопад 2020 р.) за результатом яких

опубліковано тези доповіді.

Структура роботи. Кваліфікаційна дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (56 найменувань) та 7-и додатків. Загальний обсяг роботи становить 118 сторінок комп'ютерного тексту, основний зміст роботи викладено на 97 сторінках. Робота містить 5 таблиць та 10 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗИ

1.1. Сутність та складові розвитку туристичної галузі

Туристична діяльність є одним із перспективних напрямків соціально-економічного розвитку України, її регіонів і окремих територій. За статистичними даними, туристична діяльність генерує 11% валового продукту в світі, а туристична індустрія – 4,2%. Туристична діяльність розвивається дуже швидкими темпами, хоча її розвиток є нестабільним. Так, наприклад, якщо в 1997 році нашу країну відвідало 337 тис. іноземних туристів, то в 2003 році – 591 тис. осіб, в 2004 році – 436 тис. осіб, в 2011 році – 343 тис. осіб, в 2012 році – 269 тис. осіб, а в 2013 році – понад 300 тис. іноземних туристів. Аналогічні зміни динаміки кількості туристів характерні і для внутрішнього туризму. Причини таких коливань кількості туристів в Україні полягають у тому, що туризм є чутливим до соціально-економічної ситуації в країні. З одного боку, туристичні подорожі не належать до товарів першої необхідності, тому за умови низьких доходів населення не може дозволити собі подорожі. З іншого боку, процеси глобалізації й інтеграції України до світового ринку, доступність туристичних послуг для населення, зростання доходів населення є факторами, що актуалізують зростання туристичних потоків як від зовнішнього, так і від внутрішнього туризму. Також слід зазначити, що в усьому світі доходи від туристичної галузі є дуже значущими для національних економік країн, а індустрія туризму впродовж останніх десятиліть стала однією з найприбуткових галузей національних і міжнародної економіки, яка забезпечує десятку частку всього світового валового продукту. Отже, проблеми розвитку туристичної галузі в Україні є дуже актуальними. Прогнозують, що в майбутньому сфера туризму роботизується.

Наразі туризм став повсякденним явищем, яке інтегровано в життя майже третьої частини населення нашої планети. На початку XXI ст. туризм

за обсягами прибутків справедливо посів третє місце серед провідних галузей світової економіки. Міжнародний туризм посідає має важливе значення для розвитку міжнародних економічних відносин: туризм стимулює розвиток міжнародної торгівлі, сприяє розвитку сумісних з ним галузей, створює значну кількість робочих місць в світі, сприяє активізації світового торгового обміну. У сучасному світі за його значенням туризм можна розглядати як самостійний вид міжнародних зв'язків. Міжнародний туризм є істотним фактором зміцнення миру у світі, підтримки сталого розвитку, покращення культурної та соціальної взаємодії між країнами, розвитку торговельного, наукового, культурного співробітництва тощо.

Останніми роками спостерігається зростання як зовнішніх, так і внутрішніх потоків туристів. Серед чинників, які сприяють розвитку туризму в Україні, слід назвати такі:

- покращення соціально-економічної ситуації в країні, зростання ВВП, зростання доходів населення;
- підвищення освітнього і культурного рівня населення та цікавості до подорожей;
- популяризація туризму і подорожей як відпочинку, який властивий певним соціальним верстам населення;
- глобалізаційні чинники та інтеграція України в світове співтовариство;
- інформованість іноземних туристів щодо переваг туризму в Україні та покращення комунікаційних заходів;
- покращення туристичної інфраструктури в Україні;

В Україні існують усі передумови для розвитку туризму: історичні, географічні, природні, культурні, соціально-економічні, демографічні, міжнародні. Проте є певні чинники, які знижують привабливість туристичної галузі в Україні і сповільнюють розвиток туризму.

До них належать таке:

- недостатня популяризація внутрішнього туризму (за виключенням загальновідомих зон туризму та рекреації, наприклад, Карпат) у засобах

масової інформації порівняно з активним просуванням в ЗМІ міжнародного туризму;

– брак фінансових ресурсів на відновлення і розвиток туристичної інфраструктури, реконструкцію пам'яток історії та архітектурного мистецтва, недостатні інвестиції в розвиток цього напрямку, які уповільнюються через складну нормативно-правову базу України. Відомо, що значна кількість населених пунктів України (Хотин, Межиріччя, Ізяслав тощо), мають пам'ятки архітектури XVII – XVIII століття, для відновлення яких потрібні значні інвестиції;

– в цілому в Україні туристична галузь не є розвинутою: відсутні інформаційні пункти для туристів, якісні путівники, нерозроблені туристичні маршрути, у поганому стані знаходиться туристична інфраструктура;

– достатня кількість туристичних послуг спостерігається лише у містах-мільйонниках, деяких відомих зонах рекреації та туризму (Карпати), лише невелика кількість культурних й історичних центрів. Одночасно, більшість міст України мають великий потенціал розвитку оздоровчого, промислового та інших видів туризму. Проте для цього потрібний розвиток туристичної інфраструктури, інвестиції для створення бізнес-центрів, рекреаційних зон відпочинку, які поєднували в собі пасивні та активні види відпочинку;

– прояви пандемії Covid-19, яка істотно вплинула на соціально-економічне становище усіх країн світу без виключення, і туризм належить до галузей, які постраждали від пандемії найбільше через обмеження міжнародних подорожей, карантинні і транспортні обмеження, вимоги вакцинації та складне регулювання міжнародного туризму в різних країнах та в цілому значну невизначеність ситуації в світі.

Отже, означені проблеми істотно гальмують розвиток туризму та туристичної галузі в Україні. Їх розв'язання вплине як на покращення економічного, так і соціального розвитку нашої країни.

В наукових джерелах існує багато підходів до трактування поняття «туризм», які подано на рисунку 1.1.

Туризм як особлива форма пересування людей за маршрутом з метою відвідування конкретного об'єкта або задоволення своїх інтересів та повернення на постійне місце проживання. Поняття «туризм» почало формуватися з початком масовості, тобто переміщень значної кількості людей з метою змістовного проведення дозвілля;

Туризм як рух (переміщення) людей, перебування за межами постійного місця проживання та тимчасове перебування на об'єкті зацікавлення. Рух є невід'ємною потребою організму, тому людині завжди було властиве подорожування

Туризм як форма розвитку особистості, яка реалізується через його соціально-гуманітарні функції (виховну, навчальну, оздоровчу та спортивну)

Туризм як форма організації відпочинку, проведення дозвілля

Туризм як галузь господарства пов'язана з обслуговуванням людей, які тимчасово знаходяться поза межами постійного місця проживання

Туризм як сегмент ринку, на якому сходяться підприємства галузей господарства таких як транспорту, харчування, готельного господарства, культури, торгівлі тощо

Туризм як явище, яке виходить за межі традиційних уявлень, які асоціюються виключно з відпочинком

Рис. 1.1 – Підходи до тлумачення поняття «туризм»

Так, згідно з визначенням Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) «туризм» (від французького *tour* – прогулянка, поїздка) розуміється як подорож людини у вільний час, один із видів активного відпочинку [43].

Закон України «Про туризм» визначає поняття «туризм» як «тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання з оздоровчою або професійно-діловою метою без заняття оплачуваною діяльністю» [1].

Отже, туризм визначається як вид суспільного блага, яке надається внаслідок розвитку соціально-економічної сфери в Україні, унаслідок соціологізації відтворювальної функції, утворивши галузь діяльності зі створення цього специфічного продукту та організації його споживання, яка за кінцевим призначенням та характером діяльності належить до споживчих галузей господарства [4].

Туризм можна визначити як тимчасове переміщення в іншу місцевість у вільний час з метою отримання задоволення чи відпочинку, оздоровчих і лікувальних, гостьових, пізнавальних послуг, релігійної або професійно-ділової мети [7]. Отже, ознаками туризму є вільне переміщення людей з метою отримання задоволення.

У вузькому розумінні туризм – це здійснення відпочинку в подорожах; у широкому – усі види переміщення населення, які не передбачають зміни місця проживання і оплачуваної роботи [23].

Бейдик О.О. вважає, що «туризм» – це форма масового подорожування та відпочинку з метою ознайомлення із навколишнім середовищем, що характеризується екологічною, освітянською та іншими функціями [8].

Семантичний аналіз визначень дає змогу зробити висновок, що туризм передбачає переміщення осіб з метою подорожей і перебування у місцях, які знаходяться за межами їхнього місця проживання, з діловими та іншими цілями без отримання матеріального прибутку. Таким чином туризм є популярною формою організації відпочинку населення, проведення дозвілля, способом пізнання світу, історії, культури, традицій різних країн і територій.

На розвиток туризму впливають багато факторів: історичні, природно-географічні, демографічні, соціально-економічні, релігійні, міжнародні тощо. Розвиток туризму залежить від таких чинників, як: вік, стать, стан здоров'я, наявність фінансових ресурсів, вільного часу; рівня духовного розвитку, особистих уподобань туристів, застосування певних засобів пересування та ін. [32]. Класифікацію видів туризму подано у додатку А.

Серед усіх видів туризму найбільш поширеними є рекреаційний і

пізнавальний туризм.

Підґрунтям для розвитку туристичної галузі становлять туристичні ресурси, які вміщують природні та антропогенні ресурси. Якщо певна територія має, наприклад, особливі історико-культурні пам'ятки, мінеральні джерела, сприятливі кліматичні умови – це викликає інтерес у туристів і може стати основою розвитку туризму на даній території. Проте забезпечити довгостроковий та ефективний розвиток туристичної галузі за рахунок туризму можливо лише завдяки благоустрою території, розвитку туристичної інфраструктури та матеріально-технічного забезпечення туристичної діяльності [42, 54].

Як природно-кліматичні туристичні ресурси найбільше значення для розвитку туристичної галузі мають кліматотерапевтичні, водні, бальнеологічні і ландшафтні складові, які доцільно об'єднувати у клас ресурсів першого порядку. Саме ці ресурси найбільш впливають на розвиток рекреаційного туризму. Також до природних туристичних ресурсів належать орографічні, лісові та флоро-фауністичні або біотичні складники, які впливають на розвиток туристичної галузі не прямо, а опосередковано. Слід враховувати, що непрямі туристичні ресурси у деяких випадках можуть відігравати важливу роль у розвитку окремих туристичних сфер діяльності (альпінізм, скелелазіння, збирання грибів чи лікарських трав для власного вжитку, сафари і фото-сафари тощо), розвитку туристичних комплексів. Критерієм поділу туристичних ресурсів на ресурси першого і другого порядку є їх вплив на масовість, сезонність і потужність туристичних і рекреаційних потоків, які формуються під дією окремих складових природно-географічного потенціалу території [11].

Характеристику рекреаційно-туристичних ресурсів світу розпочнемо з їх природної складової. Насамперед, слід наголосити, що окремі види природних ресурсів впливають на рекреаційно-туристичний процес комплексно, взаємодіють і взаємодоповнюють один одного і формують те неповторне природне оточення, на фоні якого людина реалізує свою потребу

відпочивати та відтворювати життєву енергію.

Зокрема, особливо окремі види туризму, можуть існувати на основі штучно створених компонентів природного середовища.

На практиці ж слід констатувати, що без відповідних природних ресурсів, розвиток і реалізація відповідних функцій є проблематичним.

Фактори, що негативно впливають на розвиток туризму, сконцентровані в сфері природно-ресурсного, історико-архітектурного та рекреаційного потенціалу України, знаходяться як у суто внутрішній, галузевій, так і в зовнішній (переважно загальноекономічній) площинах [50]. Фактори, що негативно впливають на розвиток туризму в Україні подано на рисунку у 1.2.

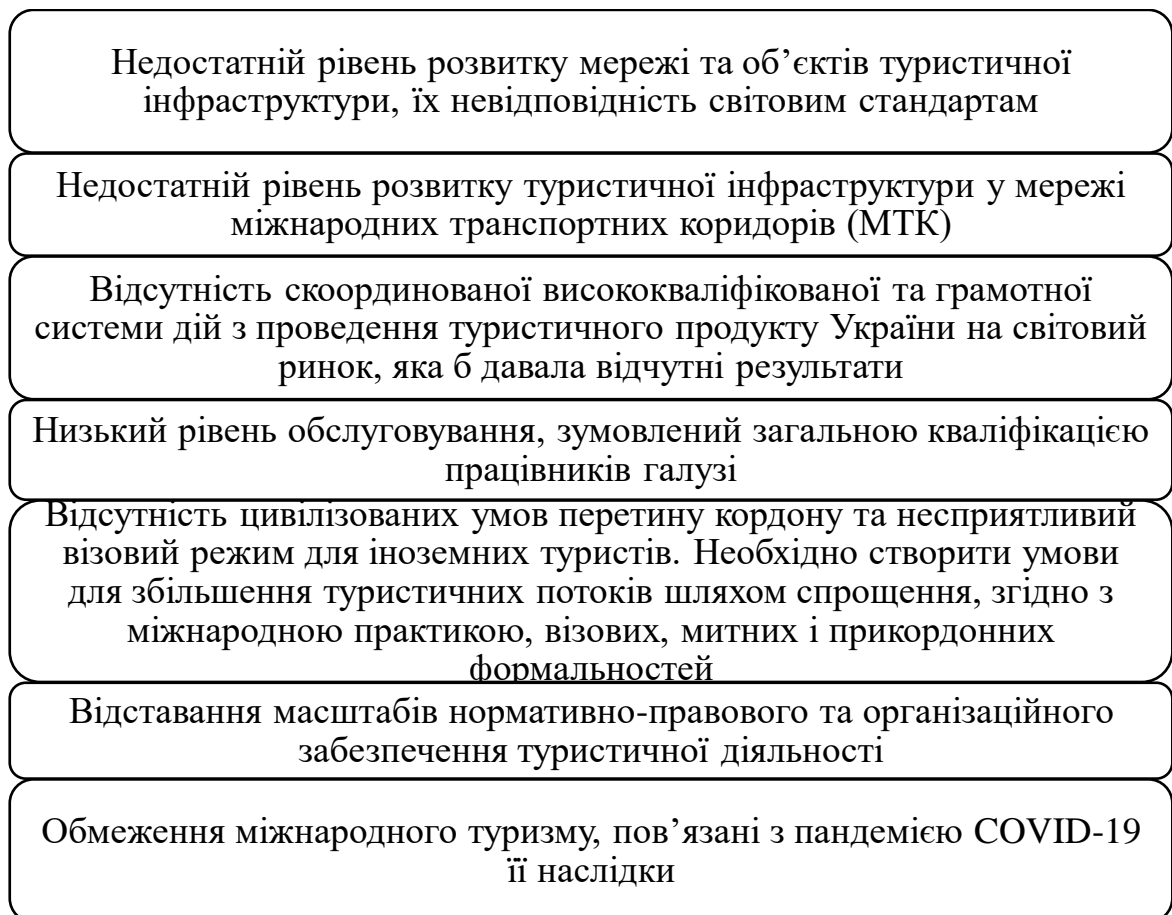

Рис. 1.2 – Фактори, що негативно впливають на розвиток туризму в Україні

Розвиток туризму характеризує ступінь розвитку туристичної галузі.

Туристичну галузь можна визначити як сукупність самостійних, територіально визначених суб'єктів господарювання, які поєднуються єдиними особливостями діяльності та управління, мають відповідні ресурси, у тому числі й інформаційні, спеціалізуються на виробництві та реалізації туристичних товарів і послуг [30]. Розвиток туристичної галузі в світі характеризується об'єктами туристичної інфраструктури, такими як готелі. Світове готельне господарство налічує понад 350 тис. готелів, які представлені понад 1,6 млн номерів. Їхня кількість зростає кожен рік у середньому на 3 – 4% [3]. В наукових джерелах домінує сучасна тенденція розвитку туристичної галузі – виокремлювати специфічну міжгалузеву структуру в структурі економіки країни – індустрії туризму. Індустрія туризму являє собою сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують приймання, обслуговування та перевезення туристів.

Туристична індустрія представлена в своєму складі туристичними підприємствами, які дають змогу задовольнити забезпечення рекреаційних потреб людини в процесі туристичної діяльності незалежно від його мети, окрім подорожей, пов'язаних з оплачуваною роботою. Структуру туристичної інфраструктури подано на рисунку 1.3.

Ресурсну базу туристичної інфраструктури формують підприємства розміщення, транспортні компанії та сфера обслуговування туристів. До підприємств розміщення належать готелі, а також спеціальні засоби розміщення: будинки відпочинку, санаторії, кемпінги, пансіонати, профілакторії тощо.

Разом з тим автор вважає, що до туризму слід підходити як до великого самостійного міжгалузевого господарського комплексу національної економіки, оскільки сфера туризму, поєднуючи різні галузі, не лежить у звичній вертикальній площині, а охоплює певний горизонтальний простір, включаючи підприємства та організації різної галузевої приналежності.

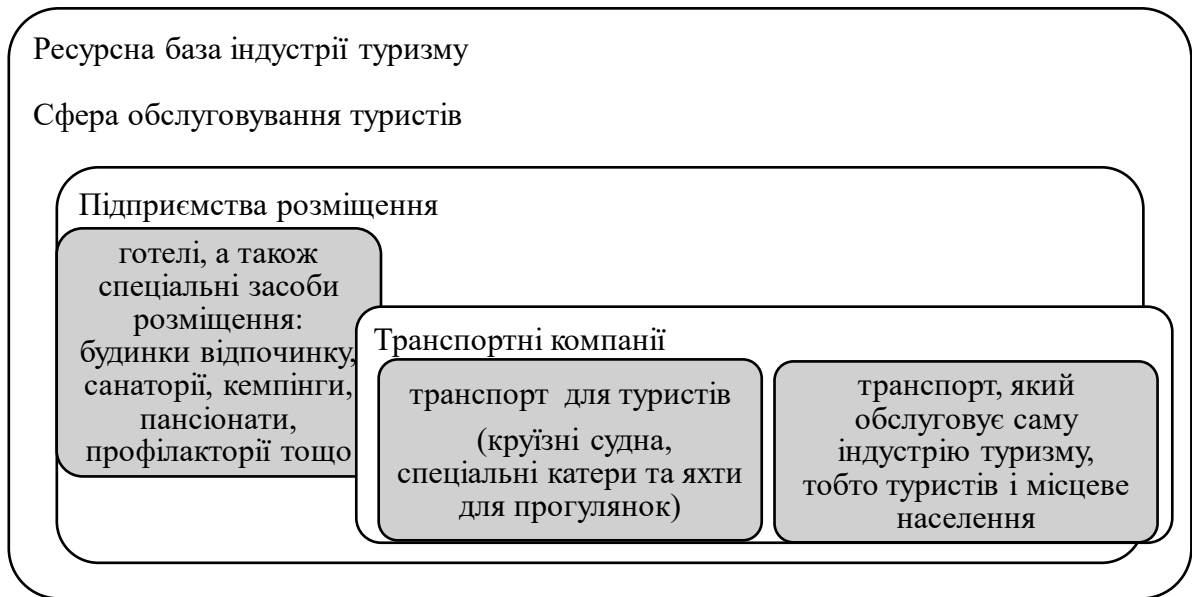

Рис. 1.3 – Ресурсна база туристичної галузі

Елементами розвитку туристичної галузі є підприємства та установи, мета функціонування яких полягає в задоволенні певних туристичних потреб (мотиваційних, змістовних, комфортності тощо). Специфіка розвитку туристичної галузі обумовлює наявність значної кількості елементів, їх ієрархічність відповідно до обсягів діяльності, забезпечення виробничими потужностями і рівня розвитку матеріально-технічної бази, а виробничо-технологічні, інформаційні, організаційно-управлінські, фінансово-економічні зв'язки об'єднують зазначені елементи в галузі, що виступають структурними компонентами туристичної галузі [51].

Туристична галузь набуває дедалі більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери України. Розвиток туристичної сфери позитивно вплине на економічне зростання виробництва, зокрема, предметів споживання, агропромислового комплексу, спортивно-оздоровчих баз, розвиток дорожнього будівництва та транспорту, підприємств торгівлі і харчування, закладів культури тощо. Перспективи розвитку туризму в Україні визначаються дією широкого спектра ресурсних, екологічних, історико-культурних, соціальних, економічних і політичних чинників, які мають чітко визначені регіональні особливості.

В Україні постає проблема в необхідності активізувати потенціал розвитку туристичної галузі. Вирішення цієї проблеми дасть змогу підвищити зростання соціально-економічних показників підприємств, регіону та країни загалом, які будуть залежати від того, наскільки успішно і раціонально використовуватимуться рекреаційні ресурси. Тому дослідження особливостей та проблем туристичної галузі в Україні, мають важливе значення для подальшого розвитку цієї сфери [49].

Підтримка подальшого розвитку туризму є дуже актуальним для економічного розвитку України. Ці проблеми вже кілька десятиліть досліджують вітчизняні науковці. Велика кількість досліджень зосереджено на особливостях та проблемах розвитку сфери туризму, зокрема, на основі вдосконалення системи регулювання, підтримки та контролю з боку держави туристичної сфери, формування напрямів державної політики розвитку туризму в Україні. Важливе значення має продукція інноваційних напрямів розвитку туристичної галузі в Україні, адже інтенсивний розвиток туристичної галузі можливий лише на основі впровадження інновацій, удосконалення надання туристичних послуг, залучення кращих зразків зарубіжного досвіду для підвищення ефективності розвитку сфери туризму. Для подальшого розвитку туристичної галузі в Україні слід подолати негативні наслідки дії проблем та негативних чинників, посилити державне регулювання туризму, активізувати інноваційний напрями розвитку в цій галузі.

Розвиток туристичної сфери прямо та опосередковано впливає на соціально-економічний розвиток регіонів, стимулює розвиток малого та середнього підприємництва, а також сумісних секторів економіки транспорту, будівництва, громадського харчування, торгівлі, сільського господарства, виробництво товарів широкого вжитку. Розвиток туристичної галузі сприяє покращенню міжнародного іміджу України у міжнародному середовищі та сприяє надходженню податків у бюджети усіх рівнів.

Отже, сутність розвитку туристичної галузі полягає у використанні

природних ресурсів, які можуть стати важливим засобом вирішення соціально-економічних проблем, передусім зменшення безробіття, підвищення рівня добробуту населення.

1.2. Підходи до оцінювання розвитку туристичної галузі

Прямо зараз у світі відбувається перехід до нового, шостого, технологічного укладу, ознаками якого є швидка інформатизація, цифровізація економіки, а також конвергенція різноманітних наук і технологій, що є відповіддю на глобальні виклики сучасності. Стрімка сервісизація економіки в світі перетворилося на глобальний тренд, що потребує подальшого розвитку метакогнітивних технологій для забезпечення запитів споживачів, які швидко змінюються.

Врахування запитів споживачів та забезпечення балансу попиту і пропозиції особливо важливо для підприємства сфери послуг, для якого надання послуги нерозривно в часі та місці, а запити споживача носять принциповий характер. Успішне функціонування таких підприємств та можливість відповідати складним запитам споживачів потребує подальшого інтенсивного розвитку підприємств туристичної сфери.

Пандемія Covid-19 істотно вплинула на розвиток багатьох галузей, але саме туризм постраждав від неї найбільше. На початку 2020 р., коли більшість країн оголосили карантин, обмежили можливість пересуватися, закрили кордони та повітряний простір – усі ми опинилися в новій реальності. Складність ситуації полягала в тому, що ситуація, яка склалася не мала аналогів, отже, не було експертів, які могли з достатнім ступенем точності передбачити ситуацію. На той момент більшість запланованих подорожей були скасовані, а мандрівники –пригнічені, авіакомпанії не повертають гроші або повертають з величезними проблемами, і знаходяться на межі банкрутства. Готелі намагаються надавати поступки туристам, але не усі. Хвороба експонентно розповсюджується, і туристам практично неможливо

прогнозувати ситуацію і планувати нові подорожі. На це впливає два фактори: як буде ситуація розвиватися діла і як туристична галузь буде відновлюватися після епідемії. Підприємствам туристичної галузі наразі залишається лише спостерігати за розвитком подій під час пандемії, адже вплинути на ситуацію вони не в силі. Спеціалістів цікавить, коли повністю відновиться робота туристичних підприємств, та яким чином зміниться ціна на туристичні послуги? Експерти туристичного бізнесу дають відповіді на ці запитання. Так, на думку експертів, туристична галузь почне відновлюватися після вересня 2020 року, українці тоді почнуть бронювати тури за кордон, а основний пік подорожей експерти прогнозують на 2021 рік. Окрім цього, експерти також прогнозують зростання цін на туристичні послуги. В структурі ціни збільшиться вартість перевезення, проживання та вартість харчування в закладах суспільного харчування, тобто, вартість навіть самої бюджетної поїздки, для прикладу, в Італію, збільшиться в два рази. На думку експертів, близько 60 % авіаперевізників можуть збанкрутувати, тому як у індивідуальних туристів, так і у туристичних агентств є великий ризик в організації турів та неповернення грошей. А поняття «Чартерний туризм» може взагалі зникнути з туристичної термінології. Експерт з туризму також зазначає, що вигідніше стане бронювати будинки чи квартири, а не готелі. З готельної системи набагато важче повернути свої гроші та й вони часто змінюють бронювання.

Також українці більш обережно будуть ставитися до ранніх бронювань, і якщо раніше люди довіряли туристичним агентам і перевізникам и могли бронювати відпочинок на рік вперед, то тепер цей термін зменшиться до пів року чи навіть кількох місяців. Експертні прогнози щодо змінення кількості туристичних перевезень і доходів від туризму після закінчення пандемії (на квітень 2020 р.) подано на рисунку 1.4.

Отже, прогнози свідчать про те, що в ситуації, що склалася, найбільше постраждає саме внутрішній туризм, адже ніхто не компенсує втрати від відсутності подорожей.

Протилежну думку висловлює Ігорь Губіліт. Після того після карантину

буде економічна криза і велика кількість туристичних країн буде здешевлювати свої послуги, аби привернути увагу туристів. І в цьому випадку все залежить від українського туристичного бізнесу, який зможе конкурувати, лише надавши якісні послуги за доступними цінами. Якщо того не станеться, то туристи віддадуть перевагу відпочинку за кордоном. Окрім того, можливо і таке, що більшість туристичних країн ще не скоро відкриють свої кордони, внаслідок чого, більшість українців буде подорожувати Україною. Засновник львівської туристичної компанії припускає, що турфірми, які мають постійних клієнтів мають більше шансів відновити свою діяльність.

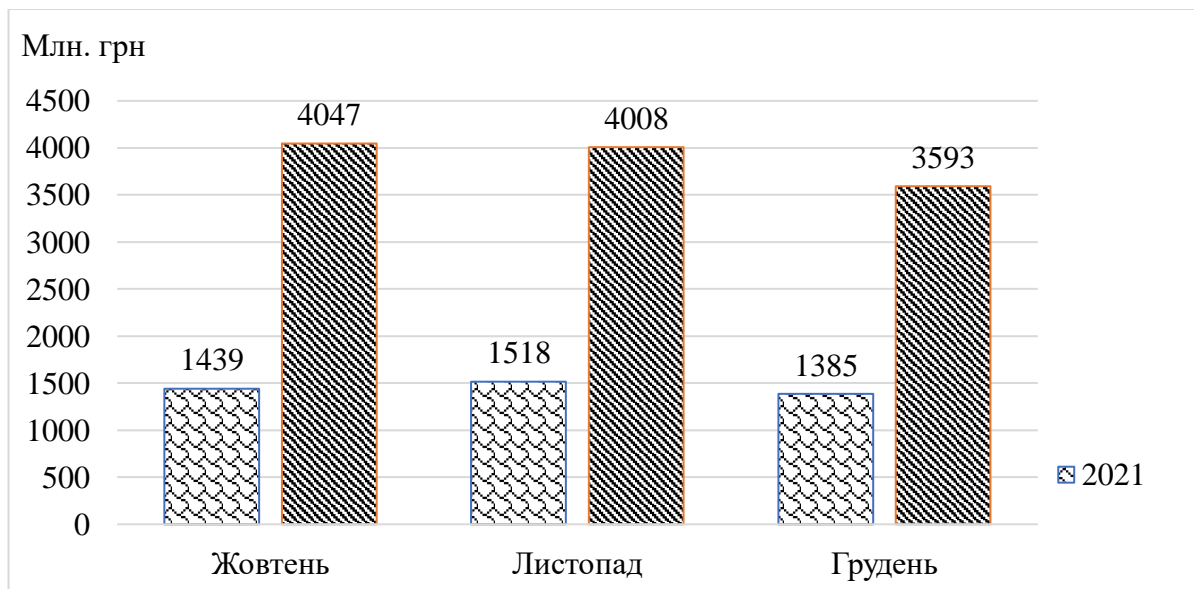

Рис. 1.4 – Експертні прогнози щодо змінення кількості туристичних перевезень і доходів від туризму після закінчення пандемії (на квітень 2020 р.)

Відомий мандрівник Костянтин Ліорек вважає, що «не варто тішити себе думкою про те, що скоро будуть скасовані всі обмеження на польоти. Крім того, припиняють виконувати рейси багатьох відомих авіакомпаній, наприклад, перевізники країн Перської затоки і Туреччини. Занурюємося в незрозумілу ситуацію», – каже експерт.

«На даний момент є чітке розуміння, що повітряний простір України

рано чи пізно відкриють», – продовжує Іванна Чучман. До цього часу накопичиться відкладений попит, в першу чергу, на масові бюджетні напрямки, зазначає вона. Наскільки великим він буде – поки що складно дати прогноз. Треба враховувати факт, що зараз багато українців перебувають у відпустках і навряд чи зможуть взяти його повторно в найближчий час, – зазначає Іванна Чучман.

Падіння попиту на подорожі у 2020 р. призвело до того, що авіакомпанії та готелі все частіше пропонують досить вигідні ціни. Як вказано на початку, поки що зв'язуватися з авіалініями професійні мандрівники не радять. А ось на готелі варто звернути увагу. Зараз багато готелів пропонують знижки, акції або лояльні умови бронювання, однозначно, цим треба користуватися. Особисто я працюю з мережею AccorHotels. Зараз її ціни на проживання в серпні-вересні в середньому на 20% менші, ніж були місяць тому. Я для себе вже зробив пару бронювань. Але я не рекомендував би планувати що-небудь раніше липня, – стверджує Максим Циркель.

«Мабуть, не варто розраховувати на те, що після пандемії туристичний ринок повернеться до попереднього стану» – Максим Циркель обережний у прогнозах щодо того як може змінитися туристичний попит після кризи. «Ринок може дуже сильно змінитися, як і побажання мандрівників. Я знаю, що авіакомпанії готують дуже смачні ціни на далекі напрямки. Це може істотно вплинути на вибір країни для відпочинку. Думаю, що людям захочеться відкривати щось нове, побувати там, де раніше ніколи не були», – очікує він.

А от вітчизняна туристична індустрія точно може отримати додаткових клієнтів. Точно збільшиться попит на відпочинок всередині країни, причому має збільшитися тривалість подорожей, а також їх кількісні показники. Людям не вистачатиме позитивних емоцій. Тому в умовах економічної кризи будуть затребувані короткі поїздки в межах країни на три-чотири дні, або на невеликі свята, – очікує вона. Це будуть нетривалі бюджетні поїздки. Причому навіть не на море, в ту ж Затоку. Ті, хто може собі дозволити такий морський відпочинок, швидше за все, оберуть, як і раніше, закордонні курорти.

Якщо посилатися на прогнози аналітиків, то вони переконані, що 35%

туристичних бізнесів не зможуть відновити свою роботу після карантину. Загалом немає чіткої та одноголосної думки щодо роботи туристичних компаній після закінчення карантину. Невідомість подальшої ситуації та термінів введення карантину не дозволяють зробити чітких прогнозів подальшої ситуації в галузі туризму.

Дослідження думок експертів туристичної галузі щодо її подальшого розвитку у постпандемічний період, дало змогу вже сьогодні зробити висновок про сучасний розвиток туристичної галузі.

Згідно з даними Держкомстату, туристична галузь істотно постраждала від наслідків пандемії Covid-19 у 2020 році порівняно з 2019 р. Як видно з даних Додатку Б в цілому по Україні кількість турагентів фізичних осіб-підприємців у 2020 р. порівнянні з 2019 р. знизилася на 338, що становить 12% від рівня 2019 року. Найбільше зниження за регіонами України спостерігалось в м. Київ (-58), Одеській (-38) і Полтавській (-26) областях, а у Миколаївській і Запорізькій областях кількість турагентів - фізичних осіб-підприємців у 2020 р. порівняні з 2019 р. навіть зросла.

В цілому по Україні кількість тураператорів і турагентів – юридичних осіб-підприємців у 2020 р. порівнянні з 2019 р. знизилася на 236, що становить 13,3% від рівня 2019 року. Найбільше зниження за регіонами України спостерігалось в м. Київ (-115), Львівській (-37) і Одеській (-26) областях, а у Чернігівській області відбулося невелике зростання (+1) кількість тураператорів і турагентів-фізичних осіб-підприємців у 2020 р. порівняні з 2019 р. навіть зросла. Отже, ми можемо зробити висновок, що катастрофічної ситуації в сфері туризму у 2020 році не відбулося. Це відбулося тому, що влітку 2020 року були відкриті певні туристичні напрями (традиційні Єгипет, Турція), а низка інших країн, доступних для туризму. Також поступово почалася компанія з вакцинації населення (з кінця 2020 р.), яка дала зрозуміти, що масова вакцинація дає шанс на перемогу над пандемією та відновлення міжнародного туризму. І дійсно, влітку 2021 р. для українців відкрилися вже більшість європейських країн, подорожі до яких були доступні за умови наявності вакцинації або негативних ПЛР-тестів. І хоча компанія з вакцинації

населення ще не дала змогу перемогти хворобу в усьому світі, все ж таки міжнародний туризм відновлюється і поступово виходиться на докарантинні обсяги.

Проте кількість обслуговуваних туристів в 2020 році дуже знизилась (див. дод, Б). В цілому кількість туристів, обслуговуваних юридичними особами знизилася на 36,7% (див. дод, Б), фізичними особами-підприємцями – на 49%. Найбільше постраждав в'їзний іноземний туризм – на 93%, виїзний міжнародний туризм – на 50% і приблизно на 50% зменшився внутрішній туризм, який обслуговувався фізичними особами – підприємцями і також виявився дуже чутливим до карантинних обмежень як у світовому масштабі, так і на внутрішньому ринку.

Кількість туристів відповідно до мети подорожі у 2020 р. подано на рисунку. 1.5.

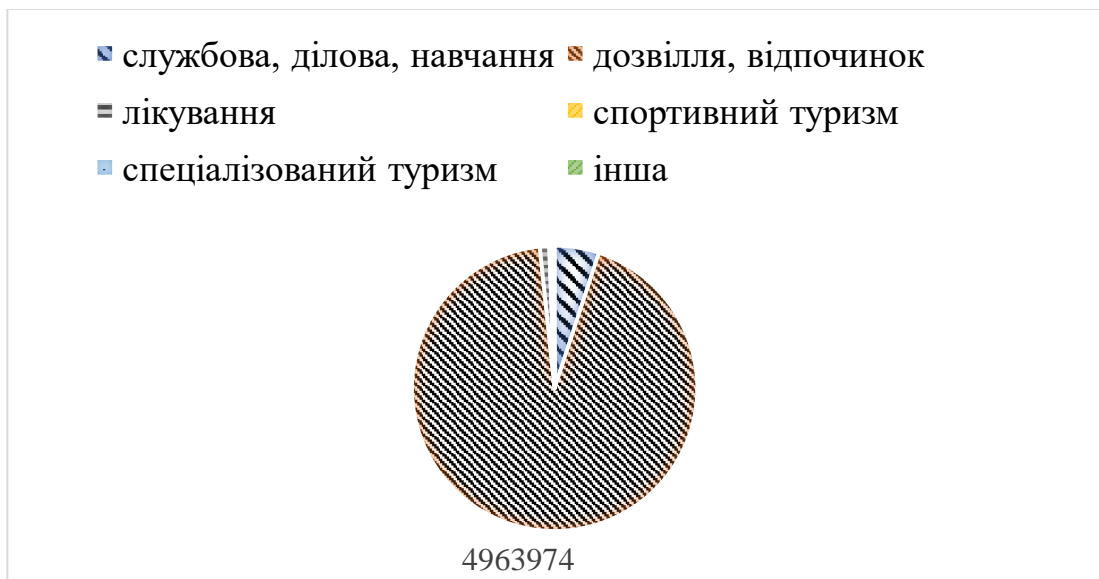

Рис. 1.5 – Кількість туристів відповідно до мети подорожі у 2020 р. [19]

Як видно з даних рисунку 1.5, переважна кількість туристів здійснювала подорожі з метою здійснення дозвілля, відпочинку. Оцінка стану та тенденцій розвитку туристичної галузі здійснюється на основі спеціальних показників, які кількісно і якісно характеризують різні напрями туристичної діяльності. Статистичні показники є недостатніми для оцінки функціонування

туристичної галузі, адже вони як одиничні дані мають обмежену цінність і не завжди дають змогу оцінити процеси розвитку туристичної галузі в динаміці, а також забезпечити потрібну глибину досліджень.

Для характеристики процесів розвитку туристичної галузі в Україні із урахуванням повноти, взаємозв'язку та взаємозалежності показників розвитку туризму, необхідно розраховувати інтегральні показники розвитку туристичної галузі, який формується шляхом згортання одиничних показників та враховує велику кількість факторних ознак. Окремі факторні ознаки не дають змогу оцінити кінцевого впливу фактору, але їх сукупний вплив є очевидним. Для встановлення зв'язку між факторними ознаками і вихідною ознакою – рівнем розвитку туристичної галузі – використаємо множинний кореляційно-регресійний аналіз.

Кореляційний аналіз застосовується для встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між різними розвитку туристичної галузі та чинниками, що на неї впливають. В кореляційному дослідженні перевіряється припущення щодо наявності статистичного зв'язку між значущими змінними. Кореляційний аналіз представляє собою статистичне дослідження(стохастичної) залежності між випадковими величинами (англ.correlation – взаємозв'язок). У найпростішому випадку досліджують дві вибірки (набори даних), у загальному – їх багатовимірні комплекси (групи). Коефіцієнт кореляції відображає силу та напрямок кореляційного зв'язку і може приймати значення від (-1) до 1. Основними характеристиками коефіцієнта кореляції є сила (інтенсивність); напрям (позитивний, негативний) та значущість [39].

Добір показників для оцінки чинників, що впливають на рівень розвитку туристичної індустрії, слід ураховувати функціональне призначення та значущість певних факторів та їх питому вагу у визначенні інтегрального показника.

Слід зазначити, що багато чинників, які значно впливають на стан та тенденції розвитку туристичної у статистичних даних не відображаються

(наприклад, кількість антропогенних, біосоціальних та подійних ресурсів, площа рекреаційних ресурсів).

Це пояснюється невизначеністю туристичної індустрії як окремої галузі економіки у Національному класифікаторі України ДК009: 2010 «Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД)». У даному Класифікаторі присутні тільки певні види економічної діяльності, які так або інакше відносяться до туристичної сфер. За цією кодифікацією туризм входить до складу сфери послуг, проте за змістом, значенням та структурою туризм представляє собою окрему галузь діяльності, що мало б мати відображення в Державному Класифікаторі.

Ієрархічну схему та взаємозв'язки між чинниками розвитку туристичної галузі подано на рисунку 1.6.

- I щабель – фактори географічного розміщення;
- II щабель – фактори матеріально-технічного та фінансового забезпечення сфери туризму;
- III щабель – фактори маркетингового забезпечення сфери туризму;
- IV щабель – фактори зовнішнього середовища;
- V щабель – фактори іміджу території.

Ґрунтуючись на існуючій статистичній звітності та враховуючи ієрархічну схему взаємозв'язки між чинниками розвитку туристичної галузі визначимо показники, що характеризують рівень розвитку туристичної галузі (див. рис. 1.7.). Задля одержання релевантних результатів оцінки розвитку туристичної галузі, слід враховувати підходи до виявлення основних проблем розвитку і факторів, що позитивно або негативно впливають розвиток туристичної галузі (див. рис. 1.8).

Отже, узагальнення підходів до оцінки розвитку туристичної галузі та формування системи відповідних показників, дає змогу зробити висновок, що не існує єдиної методики оцінювання розвитку туристичної галузі, задля чого зазвичай використовують комплексні інтегральні показники. Тому визначений перелік показників дає змогу комплексно оцінити розвиток туристичної галузі

в Україні.

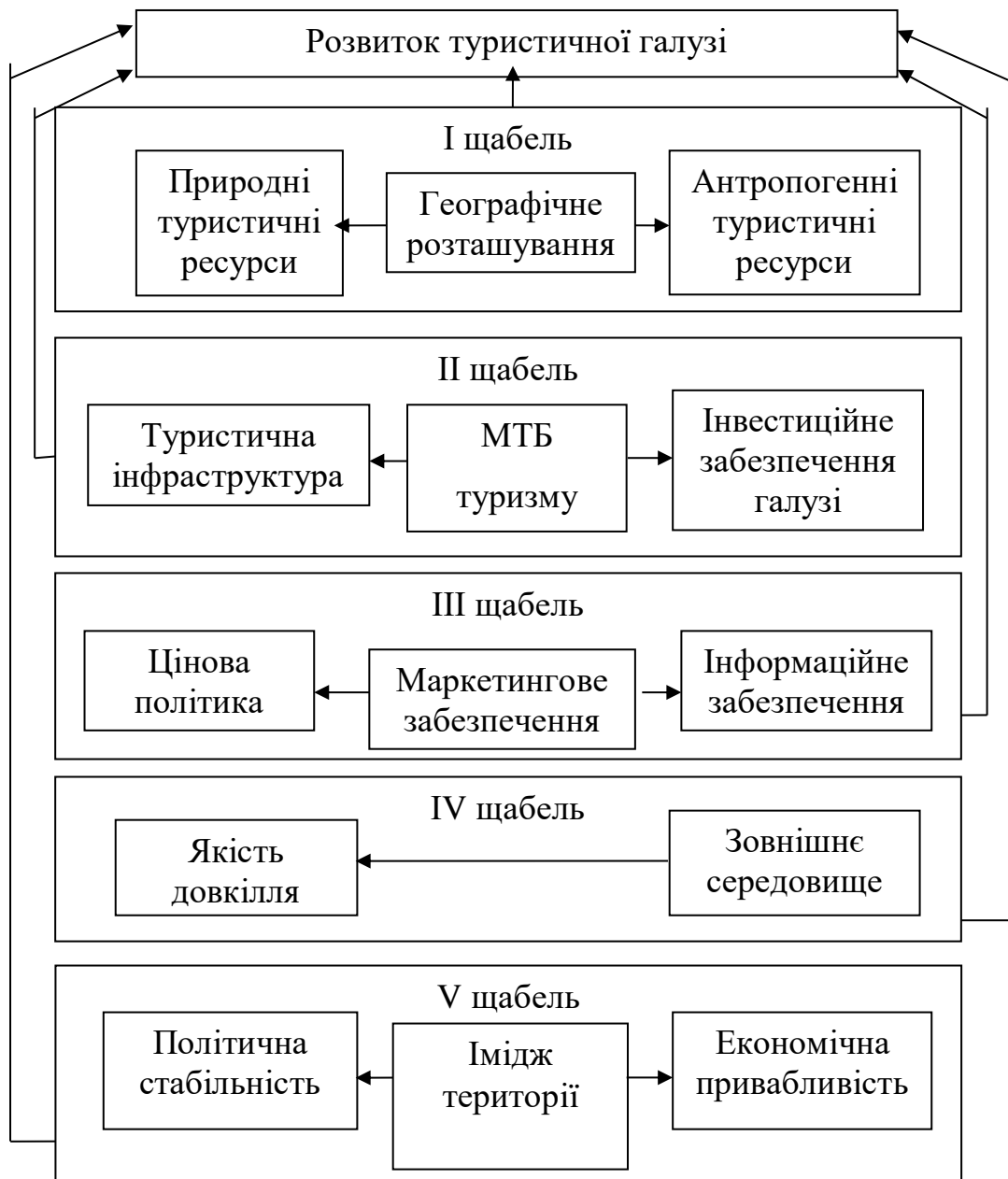

Рис. 1.6 – Ієрархічна схему та взаємозв'язки між чинниками розвитку туристичної галузі

Для цього в роботі визначено основні компоненти оцінювання: природні та антропогенні туристичні ресурси; фінансова і матеріально-технічне забезпечення туризму, туристична інфраструктура, інвестиційне забезпечення туризму; маркетингове забезпечення, стану довкілля; імідж території [42, 63].

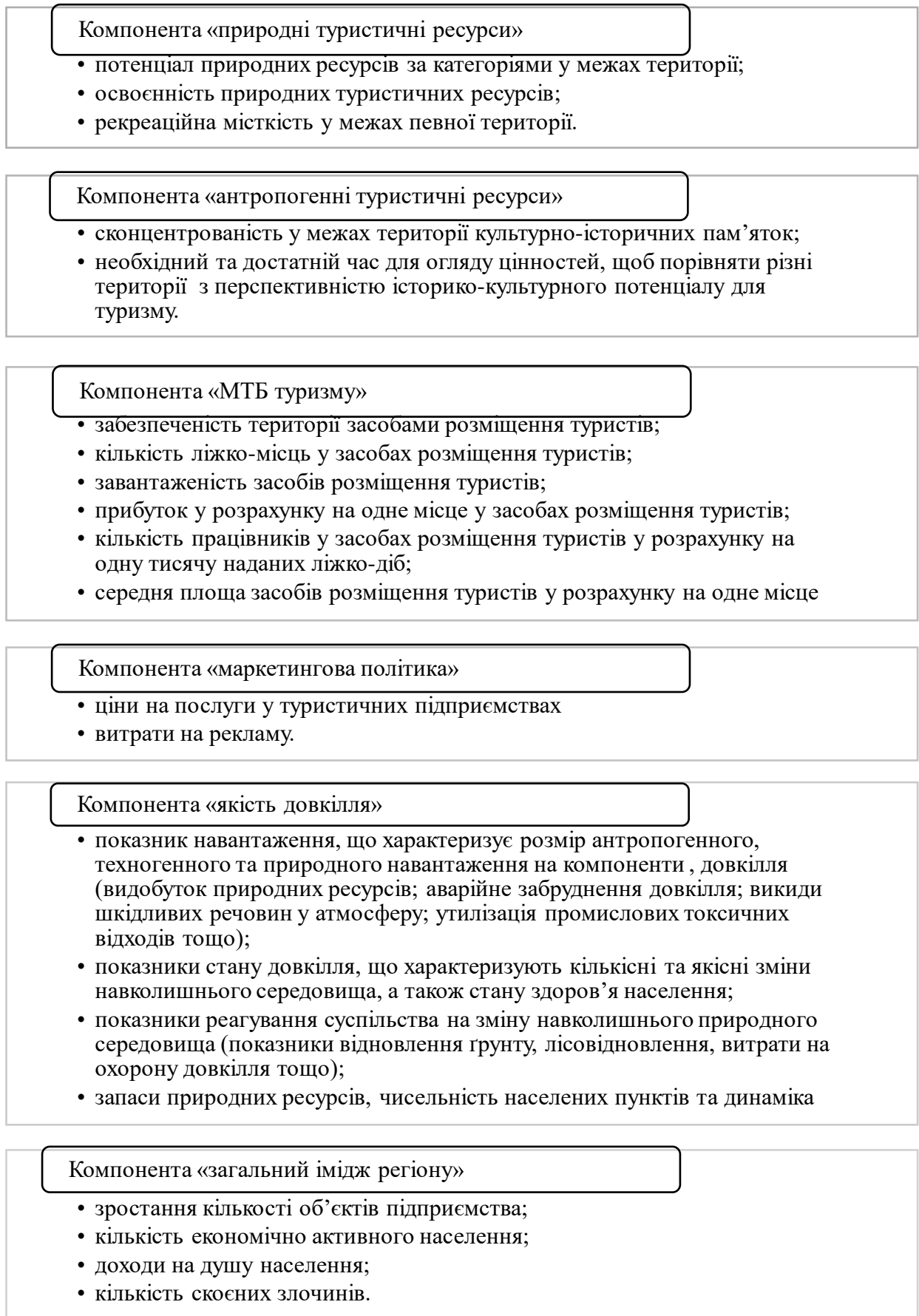

Рис 1.7 – Показники, що характеризують рівень розвитку туристичної галузі

Це природні та антропогенні туристичні ресурси.

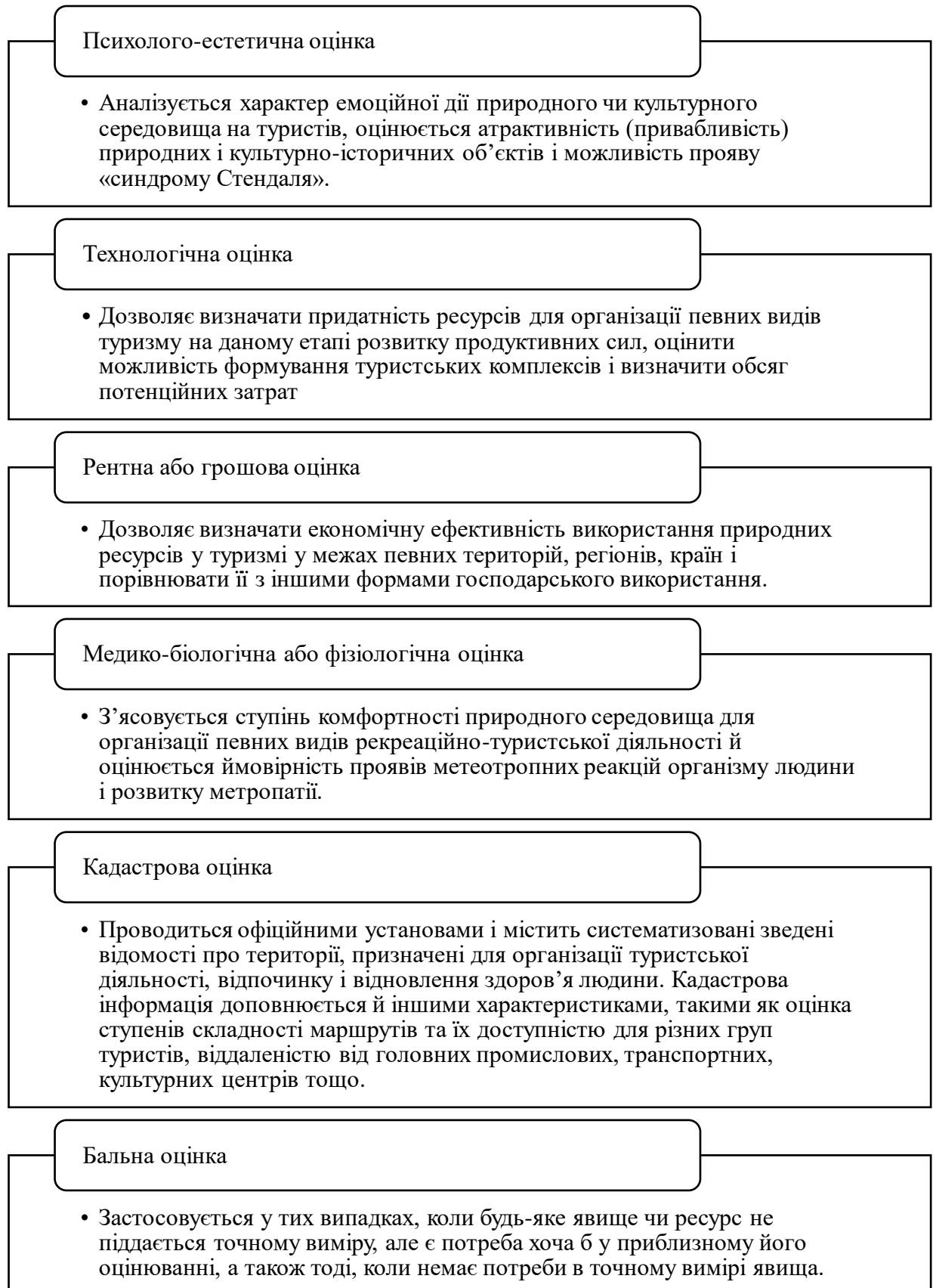

Рис.1.8 – Підходи до виявлення основних проблем розвитку і факторів, що позитивно або негативно впливають розвиток туристичної галузі.

1.3. Методи визначення напрямків розвитку туристичної галузі

Оцінка стану функціонування туристичної галузі потребує також визначення потенційно привабливих напрямів розвитку туристичної галузі. В сучасних умовах це можливо здійснити на основі трендвотчингового дослідження.

Дослідження даної курсової роботи присвячено аналізу сучасних тенденцій на основі трендвотчингового дослідження з метою прогнозування напрямів майбутнього розвитку.

Трендвотчинг (від англ. trend – «тенденція», watching – «спостереження») полягає в діяльності, яка спрямована на спостереження за новими тенденціями розвитку певної сфери діяльності з метою прогнозування напрямів майбутнього розвитку. Трендвотчингові дослідження здійснюють, як правило, вузькопрофільні відділи маркетингових компаній або самостійні трендвотчингові агенції, які постійно здійснюють моніторинг нових трендів, визначення їх затребуваності в економіці, його споживчих переваг.

Тренд представляє собою прибутковий напрямок розвитку галузі, визначення тенденцій їхньої зміни в майбутньому, потреб і запитів споживачів. Оскільки майбутні зміни ніколи не можуть бути прогнозовані зі 100-відсотковою імовірністю, а нові товари і послуги взагалі можуть не мати аналогів, прогнозування трендів майбутнього розвитку представляє значну проблему. Таким чином, трендвотчинг дозволяє визначити тенденції і тренди майбутнього.

Трендвотчинг може бути використаний при створенні нових товарів, послуг, брендів, концепцій. Трендвотчинг породив виникнення нових сфер діяльності – трендхантінгу, трендсеттінгу та ін., а також відповідних компаній.

Трендвотчинг є креативним видом діяльності, припускає інноваційний підхід до його здійснення. Етапами трендвотчингового аналізу є:

– вибір об'єкта дослідження;

- встановлення мети і змісту дослідження;
- формування горизонту трендвотчингу;
- вибір трендів майбутнього розвитку;
- висновки.

Відповідно етапам трендвотчингового аналізу сформовано процедуру проведення трендвотчингу (див. рис. 1.9).

Мета і задачі трендвотчингового дослідження полягають у прогнозуванні тенденцій майбутнього розвитку туристичної галузі.

Процедура проведення трендвотчингового дослідження сучасних тенденцій з метою побудови прогнозу майбутнього розвитку вміщує наступні етапи:

1. Вибір об'єкта дослідження.
2. Визначити мету та задачі дослідження.
3. Визначити прогнозний горизонт та вид трендвотчингу, на який буде здійснений прогноз напрямку майбутнього розвитку (дані табл. 1.3). Вибір обґрунтувати.
4. Вибрати не менше 3 критеріїв, за якими буде здійснений пошук тенденцій та відсіювання актуальних. Вибір обґрунтувати.
5. За кожним критерієм обрати 5 – 10 тенденцій, що притаманні об'єкту дослідження.

Для здійсненні трендвотчингового дослідження обрали три критерії: тенденційність, інноваційність, перспективність. Першою умовою наявності тенденції, що є актуальною в процесі трендвотчингового аналізу, є позитивний приріст фактичної кількості проявів тенденції ($\Delta\text{ФКПТ}_i \geq 0$) протягом прогнозованого періоду.

Оцінка тенденцій за критеріями інноваційності передбачає їх перевірку за ступенем актуальності, новизни, корисності для споживача, перспектив поширення. Добір тенденцій за критерієм перспективності здійснюється на основі їх оцінювання за допомогою показника ступеня поширення тенденції (СПТ).

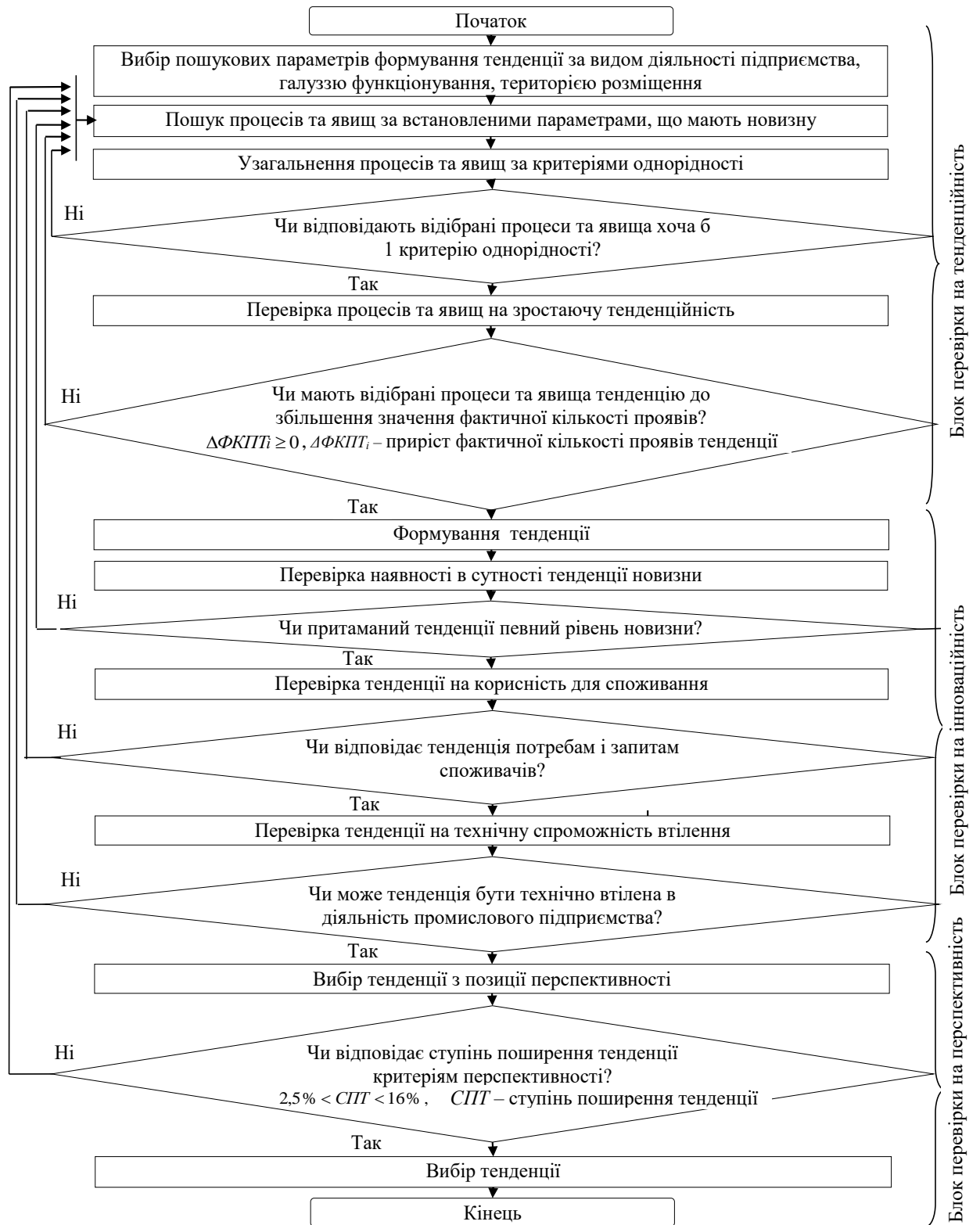

Рис. 1.9 – Процедура проведення трендвотчингу [34]

Ступінь поширення тенденції – показник, який кількісно дозволяє представити відношення фактичної кількості проявів тенденції до загальної

кількості потенційно можливих її проявів за прогнозований певний період часу (2.1).

$$СПТ = \frac{\sum_{i=1}^n \Delta\PhiКПТ_i}{ПКПТ} \cdot 100\% \quad (2.1)$$

де $СПТ$ – ступінь поширення тенденції, %; $\PhiКПТ_i$ – значення фактичної кількості проявів трендів; $\Delta\PhiКПТ_i$ – зростання кількості проявів трендів; $ПКПТ$ – потенційно можлива кількість проявів тенденції, од. проявів; n – прогнозований період існування тренду.

Трендвотчинговий аналіз формує уявлення щодо перспектив подальшого розвитку предметної галузі (що відображається у висновках).

Пропонуємо здійснювати трендвотчингове дослідження сучасних тенденцій, що характеризують ключові тенденції розвитку туристичної галузі.

Мета трендвотчингового дослідження туристично галузі – це пошук та аналіз сучасних тенденцій, які впливають на розвиток туристичної галузі та дають змогу сформуванню інноваційні напрями подальшого розвитку туризму.

Задачі трендвотчингового дослідження туристичної галузі:

- визначити особливості сфери функціонування туристичної галузі;
- визначити прогнозний горизонт прогнозувати трендів у розвитку туристичної галузі;
- сформуванню критерії оцінки трендів у розвитку туристичної галузі;
- здійснити пошук перспективних трендів у розвитку туристичної галузі;
- проаналізувати відповідність обраних тенденцій встановленим критеріям;
- надати рекомендації щодо перспектив розвитку у розвитку туристичної галузі.

Як вже було зазначено, туризм є перспективним напрямом економічної діяльності, який динамічно розвивається і має великий потенціал свого розвитку. Цей загальносвітовий тренд характерний для багатьох країн світу, проте саме він зумовлює велику конкуренцію, яка спостерігається у розвитку туристичній галузі, що зумовлює завдання постійного інноваційного розвитку галузі, перегляду і модернізації концепцій розвитку та пошуку нових трендів, які нададуть поштовх новому розвитку.

Для туристичної галузі достатнім періодом прогнозування є 1 рік, що є достатнім часом для зміни трендів у розвитку галузі. З точки зору сезонності розвитку галузі, зміна вибору напрямків відпочинку споживачів здійснюється відповідно до сезонів року. Отже, календарний рік для туристичної галузі є достатнім періодом для зміни будь-яких результуючих показників. Календарний рік (12 місяців) також є результатом одного туристичного сезону. Проте для оцінки динаміки розвитку туристичного бізнесу, одного року не достатньо, а це можливо зробити лише за 3 – 6 років. Таким чином, оптимальним періодом для прогнозування розвитку туристичного бізнесу є 3–6 років. Це – середньостроковий вид трендвотчингу, який дає змогу впливати на розвиток туристичного бізнесу саме за період 3 – 5 років. Таким чином, це може лягти в основу критеріїв відбору тенденцій.

Формування критеріїв відбору трендів.

Критерій 1 – орієнтація на ринкові відносини. Будь-які види економічної діяльності, як і туризм, ґрунтуються на ринкових принципах, що визначається принципами свободи підприємництва, вільного ринкового ціноутворення, договірних відносин між ринковими агентами. При цьому функціонування туристичної галузі не є виключенням. Потенційний попит на туристичні послуги залежить від людей, які бажають подорожувати, а дійсний попит – від людей, які вже подорожують. Таким чином, нас цікавить зменшення різниці

між потенційним і дійсним попитом. Це можливо за умови збільшення рівня задоволення споживачів, що можливо завдяки впровадженню нових продуктів, процесів і послуг на ринку туристичних послуг.

Фактори, які впливають на споживчий вибір у туристичній сфері:

– вік людини: дитинство (0 – 15 років), молодість (15 – 25 років), середній вік (25 – 45 років), пізній середній вік (45 – 65 років), старший вік (після 65 років);

– напрями подорожей – місцевості, туристичні шляхи;

– мета подорожі – відпочинок, розваги, пізнання, відвідування друзів, знайомих тощо;

– туристична роль – позиція, яку людина займає у туристичній подорожі щодо інших осіб;

– тривалість поїздки – вихідні дні, свята, довготривалі, короткострокові поїздки і т. ін.;

– форма подорожі – організована, індивідуальна, з батьками, в групі однолітків тощо;

– враження від подорожі.

Критерій 2 – орієнтація на задоволення споживачів шляхом удосконалення пропозиції туристичного продукту.

Створення нових процесів, продуктів і послуг в сфері туризму, розвиток перспективних видів туризму збільшують зростання споживчого попиту на ринку туристичних послуг та збалансованість попиту і пропозиції на туристичні послуги, що є дуже важливим в контексті невіддільності надання послуги в місті і часі. Забезпечення задоволення споживачів (як внутрішніх, так і зовнішніх) є вкрай важливим для забезпечення якості туристичного продукту.

Критерій 3 – орієнтація на інноваційність. Сучасні конкурентні переваги лежать в просторі нематеріальних активів і ресурсів знань зокрема, інновацій. Інновацій відіграють принципово важливу роль у будь-якій галузі, зокрема, в туризмі. За рівнем прибутковості і динамічності розвитку туристична індустрія поступається лише видобутку та переробці нафти і газу, тому інновації в цій сфері є також надприбутковими.

Інновації в індустрії туризму спрямовані на створення нових продуктів, процесів та послуг, нових підходів в маркетингу, управлінні персоналом, впровадження нових управлінських технологій. Генерація і впровадження інновацій дозволить підвищити конкурентоспроможність підприємств туристичного бізнесу. Фактори, які впливають на ступінь інноваційного розвитку туризму: ринкова кон'юнктура і конкуренція, кадри, ресурси.

Визначення актуальних тенденцій розвитку туристичної галузі, формування альтернатив і вибір тих, що задовольняють усім критеріям.

У 2021 через те, що не всі країни можуть анонсувати відкриття кордонів для туристів і гарантувати сприятливу епідеміологічну ситуацію, набагато більшу популярність набирає місцевий туризм. Але попри це багато трендів стосуються саме міжнародного туризму. Провідні тренди в туризмі полягають у такому.

Декілька локацій за одну подорож. При цьому зазвичай це не тривала поїздка. За уїк-енд або кілька днів туристи прагнуть відвідати кілька сусідніх країн або не затримуватися подовгу в одному місті і поколесити країною в пошуках цікавих місць.

Овертуризм. Ринок туризму дуже перенасичений. І все більше мандрівників прагнуть відвідати не найвідоміші туристичні місця, а ті, про які мало хто знає. Потрапити на місцеві пляжі, прогулятися затишними двориками, а не фотографуватися на тлі головних визначних пам'яток.

Повільний туризм. Встигнути за вихідні пробігтися і мигцем подивитися на максимальну кількість знаменитих туристичних точок – це вже не популярне. Тепер важливіше відчувати свою подорож, набратися вражень і вдихнути на повні груди п'янке повітря свободи.

Місцевий досвід. Часто сучасні туристи хочуть поринути у атмосферу місцевого життя. Неспішно снідати, пити каву на веранді, вибирати продукти на ринку, читати газету у кафе. Також популярним є відвідування різних фестивалів, не лише великих музичних, а й культурних, етнічних.

Еко-подорожі. Тенденція турботи про екологію простежується у туризмі, а й у всіх сферах споживання. Люди відмовляються від авіаперельотів на користь подорожей наземним транспортом, вибирають електромобілі для перевезень або користуються каршерингом. Популярність набирають готелі та апартаменти з перероблених матеріалів, або розташовані серед дикої природи, можливість харчуватися органічними продуктами та не залишати після себе непереробне сміття.

Сталий туризм. Такий вид туризму передбачає відповідальне ставлення до культурної та природної спадщини задля їх збереження для наступних поколінь. Люди навмисно відмовляються від надмірної експлуатації історичних та природних об'єктів, яким дуже шкодить масовий туризм.

Активний відпочинок замість «пасивного». Ще 20-30 років тому відпочинок асоціювався переважно з морем. Лише поодинокі ентузіасти використовували свою відпустку для походів або катання на лижах. Це можна зрозуміти, адже частка тих, хто працював фізично, була значно більшою. Наразі все більше туристів залучені до інтелектуальної праці, тож на відпочинку вони потребують більше рухливої активності. Саме тому у світі постійно зростає популярність активного туризму.

Креативний відпочинок. XXI століття ознаменувалося ще й

виокремленням та кількісним зростанням так званого креативного класу – науковців, митців, дизайнерів, інженерів, тобто тих, чия діяльність полягає у створенні нового контенту у різних сферах економічної та соціальної діяльності. Оскільки робота цієї соціальної прослойки вимагає творчого мислення та здатності до нешаблонного вирішення завдань, такі фахівці на відпочинку часто потребують нових якісних вражень для відволікання від розумової діяльності. Відповідно, туроператори надають їм таку можливість: пропонують насичені програми, де можуть поєднуватись декілька видів дозвілля – фестивалі, інтерактивні екскурсії, гастрономія, фізична активність, спа-релаксація тощо.

Інтерактивний туризм. Все більше туристів бажають активно залучатися до своєї відпустки. Не лише побачити, як створюються вироби мистецтва, але й прийняти участь й їх створенні. Не лише спробувати місцеві страви, але й навчитись готувати їх власноруч.

Автентичність. У всьому світі туристи стають вимогливішим до якості туристичного продукту, адже шукає унікальності та автентичності. Людина бажає знайомитися не лише з місцевими особливостями, а інтегрувати їх у свої знання щодо особливостей розвитку конкретних територій, регіонів. В цьому контексті туристів можуть приваблювати унікальні, цікаві, химерні та навіть небезпечні місця.

Зелений туризм. Відпочинок у сільській місцевості або на природі на противагу розвиненим локаціям є відповіддю на стрімку урбанізацію, яка захопила світ. У розвинутих країнах вже понад 70% населення проживає у містах. Урбанізація, з одного боку, несе нам блага цивілізації та можливості для кар'єрного зростання, а, з іншого, шкодить здоров'ю стресовим середовищем, звуковим та візуальним шумом, забрудненим повітрям тощо. Отже, час відпустки багато людей хочуть бути ближче до природи та обирають

саме зелений туризм.

Штучний інтелект набуває усе більшої популярності і для туристичної галузі. Технологія машинного навчання є популярною у маркетингу туристичного сектору, який дає змогу персоналізувати досвід пошуку та бронювання турів індивідуально для кожного клієнта. Штучний інтелект також стає все більш цінним у таких контекстах, як визначення особливих потреб туристів, підлатування готельного номера до цих уподобань. Технологічні інновації, комунікації між людьми по всьому світу призводять до зростання попиту на нові враження, відкриття нових горизонтів і туристичних дестинацій спонукають до принципово нових проєктів у туризмі.

Нові тренди в туризмі подано на рисунку 1.10.

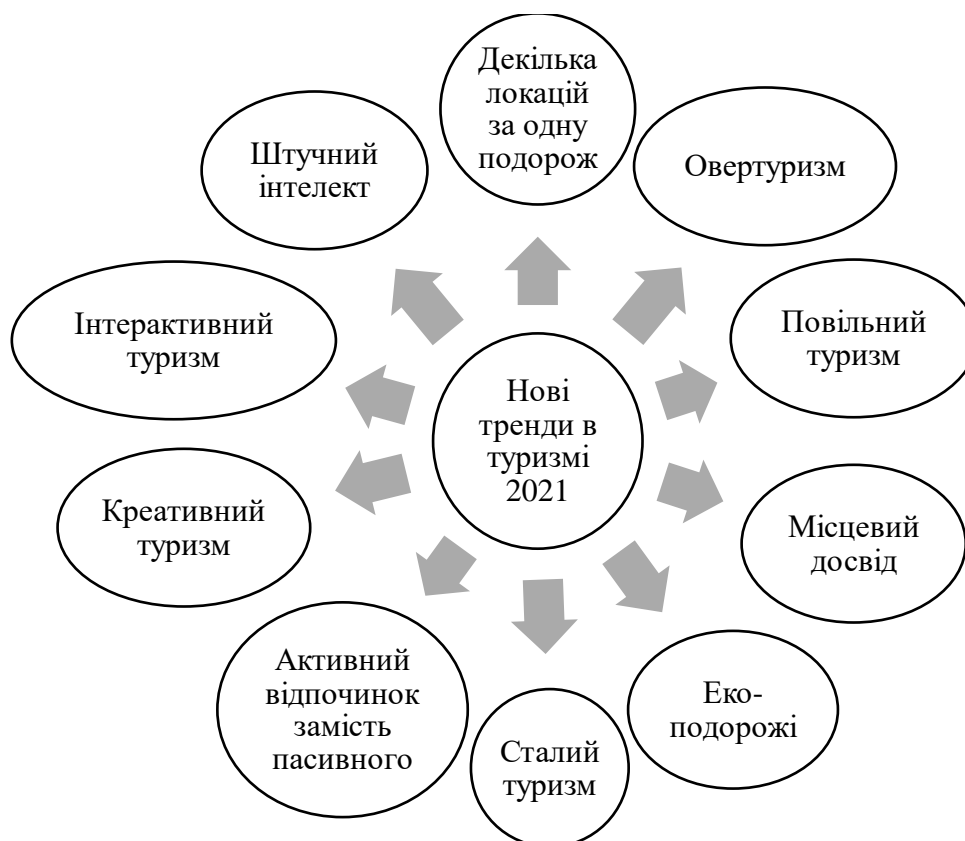

Рис. 2.1 – Нові тренди в туризмі

Серед обраних тенденцій розвитку туризму слід сформувати альтернативні тенденції (за критеріями орієнтації на ринкові відносини, інноваційності, задоволеності споживачів та новизни продукту), та поширення яких можливо оцінити за показником ступеня поширеності тенденції.

Альтернативні тенденції та тенденції, відібрані із усієї сукупності трендів розвитку туристичного бізнесу, що відповідають усім критеріям, подано у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Результати трендвотчингового дослідження

Об'єкт дослідження – туристична галузь											
Мета і завдання дослідження – прогнозування тенденцій майбутнього розвитку туристичної галузі											
Критерії відбору тенденцій	Альтернативні тенденції	Тенденції, що відповідають усім критеріям	Період поширення тенденції	Зростання фактичної кількості проявів тенденції у <i>i</i> -му році, од. проявів						Потенційно можлива к-ть випроявів, ІКПТ,	Ступінь поширення тенденції, СІТ, %
				1	2	3	4	5	6		
Ринкова перспективність	Декілька локацій за одну подорож	Овертуризм	5	31	45	67	98	134	–	12670	2,96
	Овертуризм										
	Інтерактивний туризм										
Орієнтація на споживчу задоволеність	Декілька локацій за одну подорож	Інтерактивний туризм	6	5050	9500	17680	28700	49900	99450	7860000	2,68
	Інтерактивний туризм										
	Креативний туризм										
Орієнтація на інноваційність	Креативний туризм	Креативний туризм	3	34	123	257	–	–	–	3576	11,58
	Інтерактивний туризм										
	Штучний інтелект										

За результатами дослідження можна зробити висновок, що з загального

переліку трендів розвитку туристичної галузі було обрано 3 основні тенденції, які задовольняють усім критеріям трендвотчингового аналізу: овертуризм, креативний туризм і інтерактивний туризм.

Було визначено період існування тенденцій, відповідно це – 5, 6 і 3 роки. Для кожної з тенденцій відповідно періоду її існування було визначено показники зростання фактичної кількості проявів тенденції у і-му році, потенційно можлива к-ть проявів, а також розраховано показник ступеня поширення тенденції.

За результатами трендвотчингового дослідження і за результатом показнику ступеня поширення тенденції встановлено, що потенційного найбільш поширеною є тенденція розвитку креативного туризму (СПТ складає 11,58), наступним за рейтингом є овертуризм (СПТ складає 2,96) і інтерактивний туризм (СПТ складає 2,68).

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Визначення передумов розвитку туристичної галузі Вінницької області

Вінницька область розміщена в центральній частині Правобережної України, в лісостеповій зоні. Площа Вінницької області становить 26,4 тис. км² (4,4% території країни).

Географічне розташування Вінницької області є сприятливим для розвитку туристичної галузі. Клімат в Вінницькій області помірно-континентальний, з м'якою зимою і теплим, вологим літом пересічна температура січня – 4° – 6°С, липня +18,6° +20,5°С. Гідрографія області складається з річок, що належать до басейнів Південного Бугу (Згар, Рів, Снивида), Дністра (Мурафа, Немія, Русава) та Дніпра (Рось, Гнилоп'ять, Гуйва).

Чисельність населення Вінницької області станом на 1 лютого 2020 року становила 1544049 осіб, що складає 3,7% від загальної чисельності населення України.

Значну проблему для Вінницької області становить міграція населення, яка у 2019 році зменшила населення області на 17,6 тис. осіб, (серед міського населення – збільшення становить 10,3 тис. осіб, сільського – 47,1 тис. осіб)

Характеристика природних ресурсів розвитку туризму у Вінницькій області подано на рисунку. 2.1.

Рекреаційні ресурси Вінниччини відомі наявністю радонових вод, на базі яких створено курорт Хмільник. Курорт Немирів заснований завдяки наявності мінеральних джерел. Медичні показання: опорно-рухова, периферійна, нервова, серцево-судинна системи, реабілітація після інфаркту та інсульту, шкіра, гінекологія. До па'яток архітектури національного культурного надбання можна віднести залишки скельних храмів.

<p>Заповідні урочища</p> <ul style="list-style-type: none"> • Балабанівський ліс, Басаличівське, Вороновицька дача, Бучина, Дубина, Жолоби, Кайдуби, Ладижинська діброва, Криковецька дача, Літинська дача, Літинське, Моївське, Панькове, Петрашівка, Соколівська дача, Хмільницьке Шкаліків яр та ін.
<p>Ботанічні заказники:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Балабанівський ліс, Басаличівське, Вороновицька дача, Бучина, Дубина, Жолоби, Кайдуби, Ладижинська діброва, Криковецька дача, Літинська дача, Літинське, Моївське, Панькове, Петрашівка, Соколівська дача, Хмільницьке Шкаліків яр та ін.
<p>Загальнозоологічні</p> <ul style="list-style-type: none"> • Буго-Деснянський, Згарський, Урочище Дубина, Рибчинецька дубина, Лебединий, Сандрацький, Бобровий, Озеро, Колонія сірих чапель та ін.
<p>Ландфатні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Володимирська дубина, Грабарківський, Коростовецький, Урочище Самчинецьке, Мурафа, Прибузький, Урочище Біля вапняків, Левада та ін.
<p>Лісові:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Марксова дубина, Моївська дача, Сосновий бір, Калинівський, Заповідні модрина, Вороновицька дача, ін.
<p>Гідрологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Баогрянівський, Горбовецький, Зелені криниці, Малоростівський, Осична, Осоковий, Переладино, Початок, Синарна та ін.
<p>Ботанічні</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ромашково, Терещуків яр, Алея вікових лип, алея модрина європейської, Бук західний, Бук європейський, Алея сосни Веймутової, Вікові сосни, Вікові ялини, Вікові дуби, Вікові модрина, Горіх грецький, Гікорі білий, Дуб велетень, Група дерев липи Мішо, Група екзотів, Горіховий гай, Сосна Веймутова, Сумівська дубина, Ясени, Якушинецька бучина, Ялина срібляста, ін. • Геологічні <ul style="list-style-type: none"> • Відслонення Грушанської свити, Відслонення Могилівської свити, Гайдамацький яр, Пісковики Бернашівські, Печери, Скеля М.Коцюбинського, Ямпільські шари, Яришівська свита, Ольчедаївські шари, Ломазівські шари, Бронницькі шари, Джерело Чапля, Джерело Циганське, Криничка котовця, Лебедеві криниці, Лісова криниця, Три криниці, Яланецькі джерела, Марківські джерела та ін.
<p>Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва</p> <ul style="list-style-type: none"> • Антопільський парк, Ботанічний сад Поділля, Верхівський парк, Парк ім. 50-річчя Жовтня, Ободівський парк, Чернятський парк, Немирчанський парк, Дендрарій лісово-дослідної станції, Дендрологічна ділянка, Михайлівський, Музей-садиба м. Пирогова, Парк Браїловський, Парк Дербчинський, Парк Жван, Парк Мала Софіївка, Парк Олександрівський, Случинський, Сокілецький, Парк Саджавка, Парк ім. О.І.Ющенко та ін.

Рис. 2.1 – Характеристика природних ресурсів розвитку туризму у
Вінницькій області

У 1883 році В. Антоновичем був виявлений печерний храм VI – VII століть з унікальними рельєфними композиціями і написами на скелях в чагарниках. Тут збереглися вежа і Покровська церква, що входила до складу фортець 17 століття (1787).

У селі Ладове монастир являє собою комплекс будівель XI – XIX століть, розташований над Дністром, в якому розташовані 3 печерні церкви (Іоанн Хреститель, глава Святої Параскеви, глава Святої Параскеви, глава Святої печери).

У селах Антопіль, верхівка, Вороновиця збереглися палацово-паркові ансамблі XVIII-XIX століть.

У Вороновицькому палаці знаходиться музей авіації. У 1869 – 1876 роках знаменитий авіаконструктор А.Ф. Можайський жив у будинку свого брата, де проводив свої перші дослідження з виготовлення дерев'яного планера з рухомими крилами.

Палац розташований в ландшафтному саду села Муровані Курилівці (1805), а також на залишках фортець 16 століття.

Палац з парком у Немирові (1897 – 1917) працював як Будинок відпочинку з 1921 року. Відомий російський поет М. А. Некрасов народився тут в 1821 році.

Найкращим прикладом класицизму серед архітектурних споруд України є Тульський палац (1757). Художнє оформлення інтер'єру було повністю зруйновано за радянських часів. Реставрація палацу триває з 1975 року. Не зберігся і невеликий палац (1782). Обидва були вимкнені.

Ще одна цікава споруда – Успенська церква (1789).

У 1796 – 1797 рр. у Тульчині був начальником штабу російської армії О.В. Суворов. У 1806 році помічником командира корпусу, що знаходився в Казані, був призначений Котляревський. Після закордонних походів 1813 – 1814 років частини 2-ї армії перебували в Тульчині ад'ютанто командира П. Пестель.

У документах XVII ст. Тульчин відомий як Нестервар. Топонімічний

словник пов'язує назву Тульчина з турецьким пануванням у регіоні (1672 – 1699 рр.). У давнину турки будували фортецю, люди говорили про це «У тій фортеці турчин стоїть». Пізніше звук «р» був замінений більш м'який звук «л».

У Вінниці збереглися православні, католицькі та єврейські релігійні будівлі XVII – XIX століть.

Миколаївський собор (1829 р.), приватний корпус, а також господарчі будівлі Миколаївського монастиря костьол Непорочного зачаття (1627 р., 1791 р.) знаходяться у Шаргороді.

В м. Хмільник до сьогодні збереглася оборонна вежа (1534р.), костьол Усікновення голови Св. Іоанна Предтечі (1630 р.) і поміщицький палац (1911 – 1915 рр.).

Проект і розписи церкви здійснені художником В.Тропініним, в селі Кукавка за часи кріпацтва.

Давав уроки музики відомий композитор Клод Дебюссі у Браїлові, в маєтку Надії фон Мекк, у XIX ст. бував П. Чайковський.

Будинок, в якому жив і винайшов польову кухню Турчанович, зберігся в Братцлаві. Дід Ф. Достоевського жил і правив службу в Брацлаві в міській церкві, яка не збереглася. Місто називалося «стіною Поділля». У 1537 році замок був перейменований.

Вінничина багата на видатних осіб, де народилися письменник М.Коцюбинський (Вінниця), архітектор В.Городецький (с. Шолудьки), історик В. Антонович (с. Махнівка), композитор М. Леонтович (с. Селевенці – нині Монастирбок), поет С. Руданський (с. Хомутиці – нині Руданське), поет В. Стус (Гайсині).

Найцікавіші туристичні місця Вінниччини наведено у додатку Г.

Сьогодні на Вінничині вважаються найбільш популярними такі види туризму: культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий, рекреаційний; сільський зелений туризм; релігієзнавчий туризм та паломництво; подієвий; спортивний та активний туризм.

Аналіз забезпечення ресурсів для розвитку туризму у Вінницькій області

показав, в даний час найбільш широко поширений і широко розвинений лікувально-оздоровчий, рекреаційний, культурно-пізнавальний, освітній, сільський, рекреаційний туризм для цього регіону (див. дод. Д).

Лікувальні заклади Вінницької області надають туристам якісні медичні та оздоровчі послуги. Згідно з рейтингом Асоціації хірургів України, Вінницька область становить 1 місце з 43 центрів України за кількістю серцево-судинних операцій.

Наразі, у Вінницькій області поширені послуги еко-туризму, які надають туристам понад 30 сільських садиб, в яких туристи можуть отримати комфортне проживання, сімейний відпочинок, традиційні українські страви, екологічно чисті продукти, зручне дозвілля. Ці дві садиби належать до третьої (найвищої) категорії за системою «Українська гостинна садиба» та 7 садиб отримали базову туристичну категорію. Наразі підвищується якість послуг в цій сфері еко-туризму, який належить до провідних трендів розвитку туристичної галузі у 2021 р.

Динамічне зростання еко-подорожей до сільської місцевості вказує на те, що сільський та зелений туризм має великий потенціал в Україні та сприяє економічній та демографічній стабільності у сільській місцевості, розвитку малого та середнього бізнесу у сільській місцевості, дозволяє залучити внутрішніх та зовнішніх туристів. Найбільш перспективними з точки зору розвитку еко-туризму є Вінницький, Барський, Немирівський, Муровано-Куриловецький, Могилів-Подільський, Гайсинський та Ямпільський райони.

Стрімко розвивається у Вінницькій області подієвий туризм, air фестиваль «Operafest-tulchin», національний патріотичний фестиваль культури козаків «Батозька битва», драг-рейсинг-шоу на аеродромі у м. Калинівка; лицарські турніри; гастрофестиваль традиційної подільської їжі «Диво з горнятка»; Міжнародний джазовий фестиваль Vinnytsia jazzfest, етнофестиваль родинної пісні під назвою «Мамина піч» та багато інших за різною тематикою, яке вже признані традиційними та проводяться щороку.

Вітчизняні туристи та європейці щороку в м. Вінниці відзначають День

Європи.

Серед активного туризму вдало набирає обертів кінний та водний, велосипедний, стрибки з парашутом для початківців. Особливо цікавим активним відпочинком на Вінниччині є рафтинг – сплав на спеціальних надувних човнах річками Згар та Південний Буг, де проводяться екстрим-марафони.

Релігійний туризм має особливе значення для розвитку внутрішнього туризму в області, оскільки викликає великий інтерес з боку не лише віруючих, а й інших верств населення та виконує ряд важливих функцій, серед яких пізнавальна, естетична й виховна.

Найбільш потенційними об'єктами при розробці туристично-екскурсійних маршрутів у Вінницькій області є численні монастирі і храми, де зберігаються реліквії та чудотворні ікони і які мають значний потенціал для релігійного туризму. Тривале співіснування різних конфесій залишило на Вінниччині три основні види сакральних споруд – православні, католицькі та юдейські.

Так, у Вінницькій області є езуїтський та домініканський (пізніше перероблений на православний собор), Свято-Миколаївська церква, Преображенський та Благовіщенський монастирі, один із найстаріших храмів Вінницької області – Покровська церква в селі Лозовій та костел капуцинів. Також цікавим є Троїцький монастир (с. Браїлів), а також відповідний костел.

Унікальним є скельний монастир, який розміщено у гротах над Дністром, відоме село Лядова. У селі Голинчинці Шаргородського району існує унікальна Долина хрестів (Йосафатова долина), яка щорічно приймає велику кількість паломників. Знаменитий бальнеологічний курорт Хмільник має також і архітектурні принади – костел Усікновення, вежу колишньої мечеті та збудований в різних стилях епох палац. Велику кількість сакральних споруд, що належать різним конфесіям, мають міста Шаргород, а також Бар та Могилів-Подільський.

Отже, як свідчить проведений аналіз, Вінницька область має великий

потенціал для розвитку туризму і містить: 4330 пам'яток культурної спадщини: 1739 – археології, 1897 – історії, 548 – містобудування та архітектури, 98 – монументального мистецтва, 47 – садово-паркового мистецтва, 1 – ландшафтна.

Задля розвитку туризму у Вінницькій області існує Програма розвитку туризму Вінницької області на 2021 – 2027 рр. Її завданням є формування сучасної конкурентоспроможної туристичної індустрії Вінницької області, спроможної задовольнити потреби іноземних та вітчизняних громадян в туристично-рекреаційних послугах [12]. У 2019 р. туристичні послуги у Вінницькій області надавали 30 ліцензованих підприємств (туроператорів) та близько 38 туристичних агентів. Порівняно з 2018 р. дохід від надання туристичних послуг в порівнянні у 2019 р. збільшився на 45,1% і становив 27,4 млн. грн. Суб'єктами туристичної діяльності області за цей період реалізовано 14,0 тис. туристичних путівок на суму 239,9 млн. грн. Середня вартість туристичної путівки в 2019 році в порівнянні з 2018 роком зросла на 41,1% (з 12320 грн. до 17260 грн). Туристичний збір за 2019 рік становить 310,4 тис. грн. та збільшився в порівнянні з минулим роком на 48,1% (за інформацією Департаменту фінансів облдержадміністрації). Кількість туристів – громадян України, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності становить 27,5 тис. осіб, з числа яких 4,2 тис. осіб – це діти віком до 18 років. Для переважної більшості туристів (98,8%) основною метою подорожі була організація дозвілля та відпочинку [47].

2.2. Аналіз факторів впливу на розвиток туристичної галузі Вінницької області

На ефективність функціонування туристичної галузі Вінницької області впливає велика кількість факторів. Деякі з факторів, такі як фактори зовнішнього середовища та незбалансована система державного регулювання

в Україні, негативно впливають на розвиток туристичної галузі, яка втрачає свій потенціал. Складна соціально-економічна ситуація в Україні також гальмує процес розвитку туристичної галузі, адже соціально-економічні чинники у першу чергу впливають на платоспроможний споживчий попит та можливість туристів взагалі здійснювати подорожі.

У найбільш загальному розумінні зовнішнє середовище можна представити у вигляді функціонування макросередовища та безпосереднє середовища туристичного бізнесу.

Макросередовище передбачає впливу міжнародних, демографічних, соціально-економічних чинників, чинників природного середовища, технологічних, політико-правових, соціально-культурних, інфраструктурних тощо.

Безпосереднє середовище аналізується за чинниками: потенційні конкуренти (загроза входження в ринок нових конкурентів), постачальники, споживачі, процеси концентрації, нові канали дистрибуції. Чинники макросередовища та безпосереднього середовища розвитку туристичного бізнесу Вінницької області подано на рисунку. 2.2.

Туристична галузь динамічно розвивається, відповідно, дія чинників на її розвиток різноспрямована. Не дивлячись на досягнення та здобутки і можливості Вінницької області щодо розвитку туристичної галузі, слід дослідити існуючі проблеми, що гальмують розвиток туризму в області.

1. Низький розвиток туристичної інфраструктури та сфери гостинності Вінницької області (занедбаний стан об'єктів історико-культурної спадщини, низький рівень доріг та під'їзних шляхів, відсутність нововведень на візитівці міста музичного фонтану, недостатність туристично-інформаційних знаків; мала кількість місць відпочинку вздовж основних автомобільних шляхів; нерозвинений готельний бізнес всіх рівнів (готелі, мотелі, кемпінги), низька кількість туристично-інформаційних центрів), низька участь місцевих громад у розвиток туристичної інфраструктури на території Вінницької області; низька інвестиційна привабливість туристичного бізнесу Вінницької області.

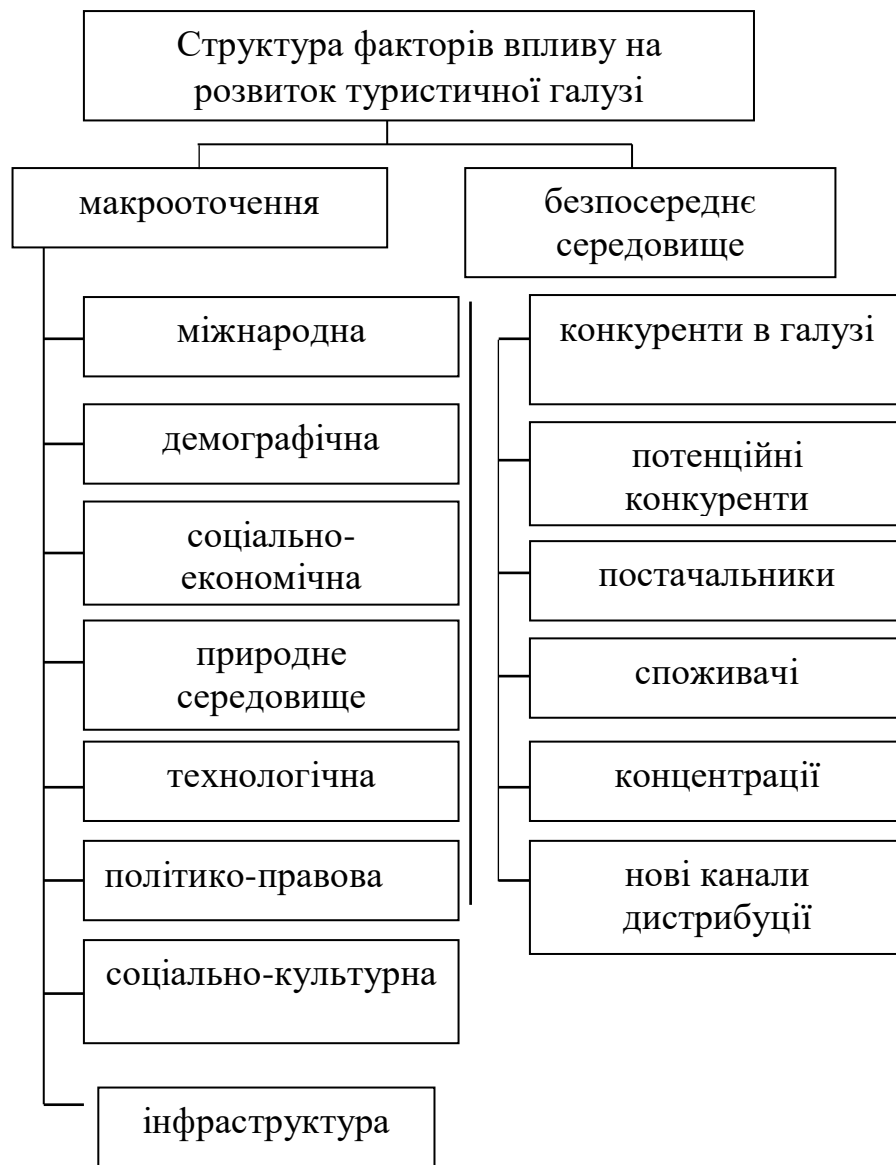

Рис. 2.2 – Чинники макросередовища та безпосереднього середовища розвитку туристичного бізнесу Вінницької області [49]

2. Низький ступінь обслуговування та якість надання туристичних послуг, низька зацікавленість турагенцій у розвитку локального туризму та їхня орієнтація на міжнародний ринок; висока конкуренція та низька консолідація суб'єктів ринку туристичних послуг, низька якість управління туристичним бізнесом, відсутність програм розвитку туризму та відповідного фінансування на місцевому рівні.

3. Недостатнє маркетингове забезпечення розвитку і рекламних заходів щодо просування туристичного продукту, як-от: недостатня промоція

потенціалу Вінницької області серед іноземних партнерів, відсутність зразків новітніх туристичних інформаційних продуктів, мобільних додатків «Вінниччина для туристів», низька якість маркетингових комунікацій з громадою міста і регіону, відсутність упізнаваного бренду Вінницької області.

4. Низький рівень сталого розвитку туризму Вінницької області (низький рівень підтримки проектів щодо розвитку туризму в регіоні, відсутність належного рівня фінансових надходжень для заходів, спрямованих на розвиток туристичної галузі з місцевих бюджетів.

Наразі здійснюється переорієнтація акцентів туристичного ринку, зростає попит на внутрішній туризм через наслідки пандемії COVID-19. Необхідність подальшого комплексного розвитку територій неможливо без створення якісного регіонального туристичного продукту та відповідної підтримки місцевих громад.

За результатами аналізу основних показників розвитку туристичної діяльності Вінницької області за 2017 – 2020 рр. встановлено зростання розвитку туристичної галузі за усіма показниками. Зокрема, сума податків та зборів до місцевих бюджетів, сплачена суб'єктами туристичного бізнесу у 2020 році становила 5,6 млн. грн та збільшилась в 2,3 рази у порівнянні з 2017 роком (див. рис. 2.3).

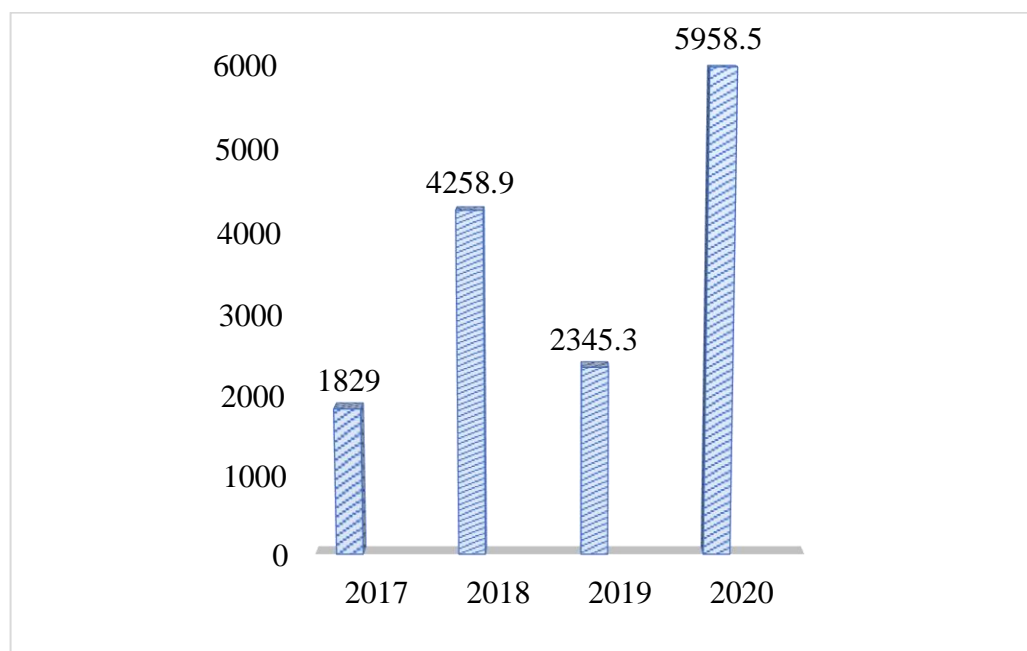

Рис. 2.3 – Сплата податків та зборів до місцевих бюджетів від туристичної діяльності 2017 – 2020 роки (тис. грн.)

Зросла сума надходжень до місцевих бюджетів від туристичного збору, яка становила 2,6 млн. грн у 2020 р., що в 7,4 рази більше ніж в 2017 році (однією з причин зростання є зміни в законодавстві щодо адміністрування цього податку) (див. рис. 2.4).

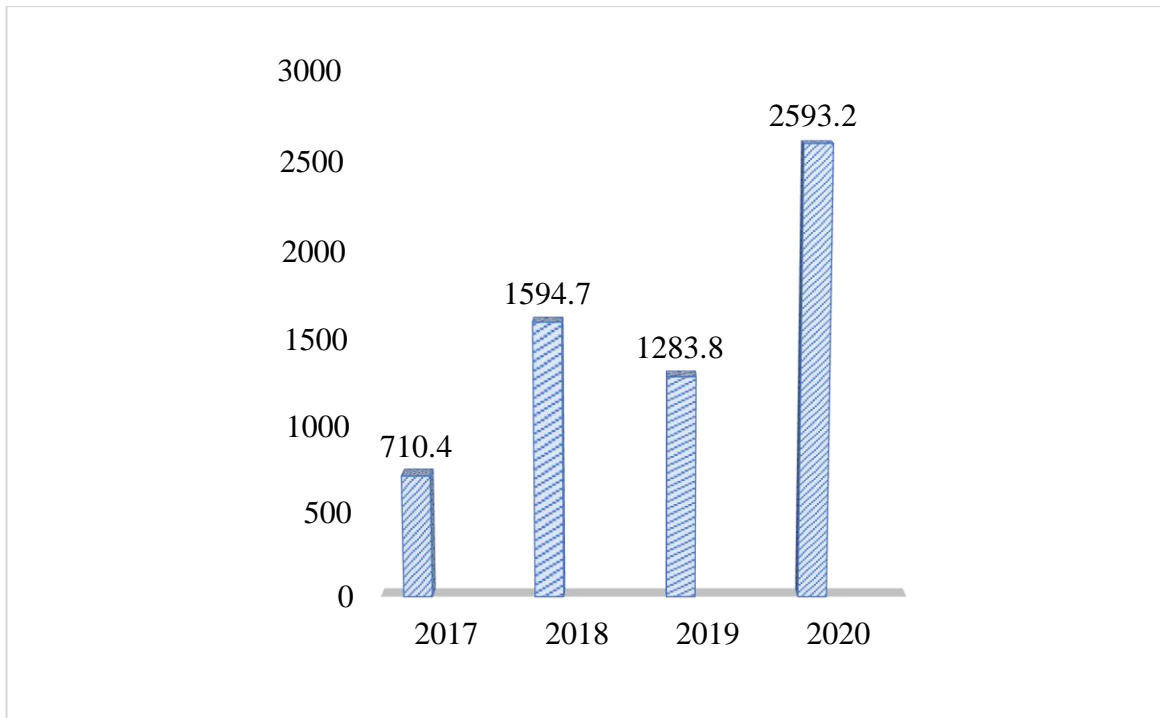

Рис. 2.4 – Динаміка туристичного збору за 2017 – 2020 рр. тис. грн.

Найбільш популярними видами туризму у Вінницькій області є: рекреаційний, культурно-пізнавальний та подієвий (див. рис. 2.5).

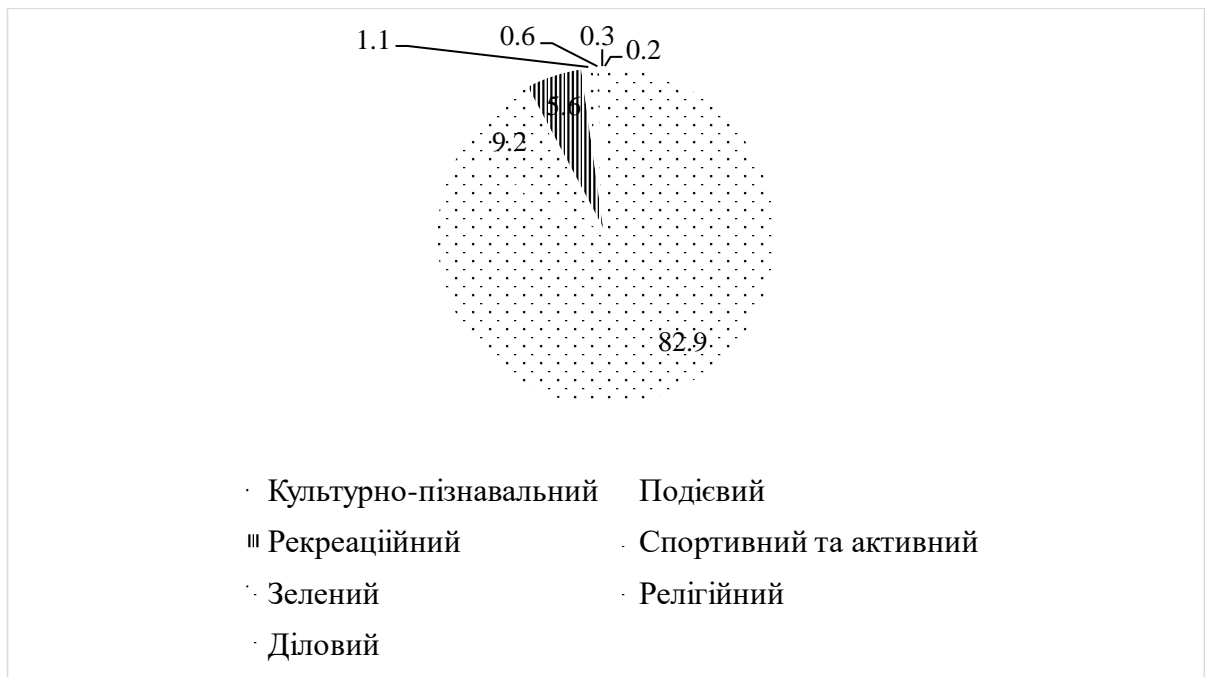

Рис. 2.5 – найбільш популярні види туризму у Вінницькій області у 2017 – 2020 рр.

Так, відомим чинником культурно-пізнавального туризму у Вінницькій області є наявність значної кількості об'єктів культурної спадщини та фонтану «Roshen». Також слід відмітити, що за аналізований період відбулося зростання відвідувачів музеїв (у 2018 році їх було 840,1 тис осіб, а у 2020 – 902 тис. осіб (+7,4%) (див. рис. 2.6) [14].

Відомі музеї Вінницької області – Вінницький обласний краєзнавчий музей та Вінницький обласний художній музей, розташовані в келях колишнього єзуїтського монастиря – формують своєрідний музейний квартал, зручний для відвідування. Колекція краєзнавчого музею містить найбільше зібрання матеріалів з історії, етнографії і культури Східного Поділля, а також колекцію прикрас часів сарматської доби та скелет мамонта Вінні, який є найповнішим з усіх, що знайдені на території України.

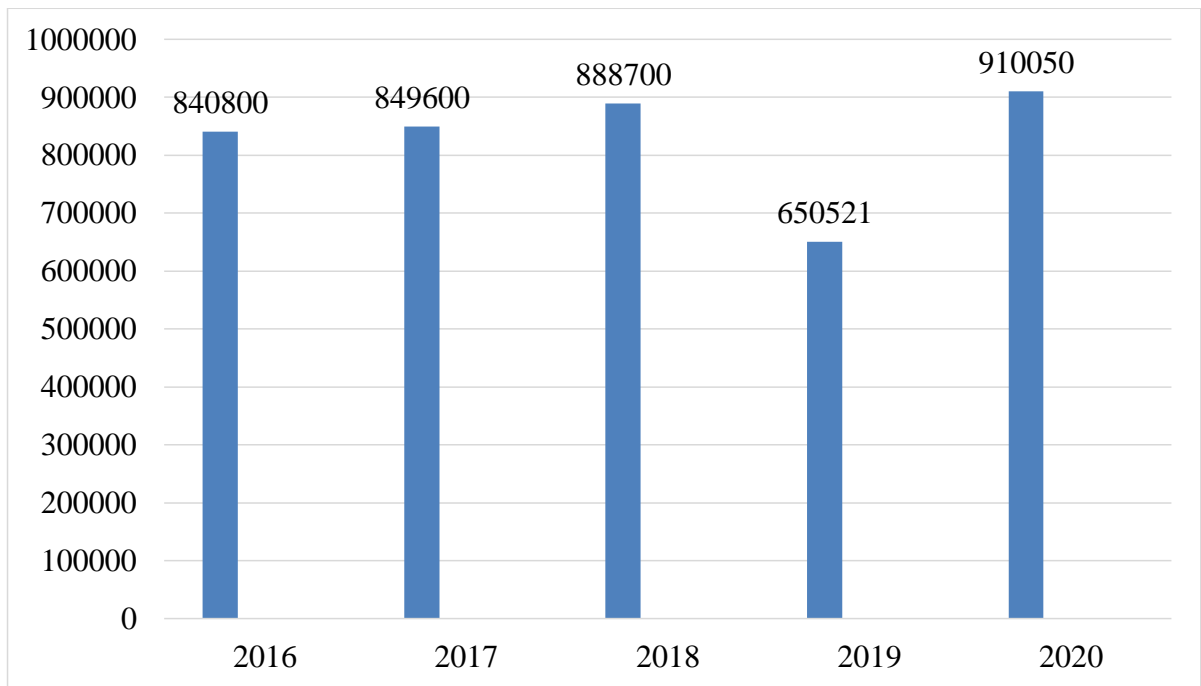

Рис. 2.6 – Зростання кількості відвідувачів музеїв Вінницької області за 2016 – 2020 рр., осіб

Експонати Вінницького художнього музею – полотна відомих митців, скульптури та старовинні меблі.

Один з головних туристичних магнітів міста – Національний музей-садиба М.І. Пирогова, розташований у живописній садибі Вишня, в південно-західній частині міста Вінниці, де жив і працював видатний лікар, засновник військово-польової хірургії Микола Пирогов. Тут зберігається набальзамоване тіло ученого.

Цікавим для туристів є також Вінницький літературно-меморіальний музей М.М. Коцюбинського, розміщений будинку, де народився і жив відомий письменник Михайло Коцюбинський.

Популярною туристичною атракцією є Музей вінницького трамвая, в експозиції якого представлені фото та експонати, пов'язані з історією трамвайного руху міста. Усі пасажирські вагони, в тому числі історичні, можна замовити для екскурсії.

Також унікальними колекціями можуть пишатися Музей моделей

транспорту і виставка колекцій та мініатюр (5 тисяч експонатів моделей), Музей української марки ім. Якова Балабана (найбільша у світі колекцією українських марок), музей ретротехніки «Автомотовелофототелерадіо», Музей єврейського побуту та Музей Голокосту на Вінниччині, Музей-кав'ярня «Пан Заваркін та син» (колекція годинників та чайних сервізів ХІХ – поч. ХХ ст), Музей гончарного мистецтва ім. О. Г. Луцишина (понад тисячі елемент подільської кераміки), Військово-історичний музей Повітряних сил ЗСУ (41 експонат військової техніки), Музей ретрокіно, Музей науки, Планетарій та Подільський зоопарк [50].

2.3. Оцінка потенціалу розвитку туристичної галузі Вінницької області

Туристичний бізнес активно розвивається у всьому світу, тому питання розвитку туристичного потенціалу України є вкрай актуальними.

В цілому потенціал розвитку туризму представляє собою сукупність можливостей і чинників їх забезпечення туристичної галузі в цілому та окремих її сегментів. Потенціал розвитку туристичної галузі дає змогу виявити ключові ресурси, які дають змогу визначити, які сфери і напрями є найбільш перспективними для розвитку, які сильні сторони є регіону для розвитку туристичного бізнесу, які слабкості існують і яким чином можливо посилити сильні сторони та нівелювати слабкі.

Оцінку потенціалу розвитку туристичної галузі Вінницької області ми пропонуємо здійснювати через оцінку інвестиційної привабливості туристичної, зокрема, готельної діяльності в регіоні.

Це можливо здійснити на основі розрахунку і аналізу показників, які характеризують сучасний стан розвитку туристичної діяльності в регіоні, а також дають змогу спрогнозувати подальший розвиток туристичного потенціалу регіону, інвестиційну привабливість розвитку туристичної галузі.

До таких показників належать: показник кількості готельних місць (I_k), показник завантаженості готелів (I_z), індекс прибутковості (I_n) та індекс

інвестиційної привабливості (I_{in}) готельної діяльності в містах України. Задля порівняння туристичного потенціалу Вінницького регіону обрали перелік інших мість: Вінниця, Луцьк, Умань, Одеса, Дніпро. Показники, що характеризують розвиток готельної діяльності Вінниці, Луцька, Умані, Одеси і Дніпра для розрахунку показників інвестиційної привабливості міст України подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Показники, що характеризують розвиток готельної діяльності Вінниці, Луцька, Умані, Одеси і Дніпра

Місто	Кількість населення, тис. осіб	Кількість готельних місць, одиниць	Завантаженість готелів, %	Прибуток у розрахунку на одне місце, грн
Вінниця	387,0	1365	41,7	205,2
Дніпро	1161,0	3213	36,5	271,4
Луцьк	493,0	1982	19,9	-15,4
Одеса	1060,0	3541	34,7	1176,0
Умань	93,0	278	15,8	120,0

Для оцінки інвестиційної привабливості готельної діяльності у містах України застосовуємо такі показники:

- число населення міста;
- кількість готельних місць;
- завантаженість готелів;

Прибуток у розрахунку на одне місце.

Інтегрованим показником оцінки інвестиційної привабливості готельної діяльності в регіонах обрано індекс інвестиційної привабливості (I_{in}).

Індекс кількості готельних місць (I_k) для кожного міста розглядається як співвідношення фактичної й теоретичної кількості місць у готелях:

$$I_{ki} = \frac{Y_{\phi i}}{Y_{xi}} \quad (2.1)$$

де I_{ki} – індекс кількості готельних місць в місті; $Y_{\phi i}$ – фактична чисельність готельних місць в місті; Y_{xi} – теоретична чисельність готельних

місць в місті.

Розрахункова кількість готельних місць розраховується за формулою:

$$Y_{xi} = 6,3 + 3,3403X - 0,0003473X^2, \quad (2.2)$$

де Y_{xi} – розрахункова кількість готельних місць в i -му місті, одиниць;
 X – кількість населення міста, тис. осіб.

Розрахунок Індексу інвестиційної привабливості готельної діяльності міст здійснюється на основі інтегрованого розрахунку вищеподаних показників. Він відображає привабливість міста не лише для інвесторів, але й для туристів, подорожуючих, те, наскільки місто має «притягальну силу» для туристів, виходячи з наявності туристичних ресурсів регіону та потенціалу їх розвитку. Отримані в результаті розрахунків дані інтерпретуються наступним чином: якщо розрахункове значення Індексу інвестиційної привабливості $I_k > 1$, це свідчить про високу інвестиційну привабливість туристичної діяльності в місті, а якщо розрахункове значення Індексу інвестиційної привабливості $I_k < 1$, це свідчить про низьку інвестиційну привабливість туристичної діяльності в місті. Показник завантаженості готелів у містах України розраховується за формулою:

$$I_{zi} = \frac{Z_i}{3} \quad (2.3)$$

де I_{zi} – показник завантаженості готелів в місті; Z_i – рівень завантаженості готелів в місті, %; 3 – середній рівень завантаженості готелів для всіх міст України, %.

Значення показника завантаженості готелів для міст України міститься у таблиці 2.1. Середній показник завантаженості готелів для усіх міст України Z_i становить 28%. Треба підкреслити, що показники кількості місць і завантаженості готелів взаємно доповнюють один одного. Так, наприклад, у місті може бути достатньо готельних місць, але їх завантаженість може бути

низькою, або навпаки, може спостерігатися висока завантаженість готельних місць внаслідок недостатності готельного фонду.

Розрахунок індексу прибутковості готельної діяльності в містах здійснюється за формулою:

$$I_{ni} = \frac{\Pi_{mi}}{\Pi_m} \quad (2.4)$$

де I_{ni} – показник прибутковості готелів міста; Π_{mi} – прибуток у розрахунку на одне готельне місце в місті, грн; Π_m – середній для всіх міст України прибуток у розрахунку на одне готельне місце, грн.

Значення показника Π_{mi} подано у таблиці 2.2. Середній для всіх міст України прибуток у розрахунку на одне готельне місце Π_m складає 189,7 грн.

Індекс інвестиційної привабливості готельної діяльності вираховується за формулою:

$$I_{ini} = \sqrt[3]{I_{ki} \times I_{zi} \times I_{ni}} \quad (2.5)$$

де I_{ini} – індекс інвестиційної привабливості готельної діяльності в місті; I_{ki} – показник кількості готельних місць в місті; I_{zi} – показник завантаження готелів в місті; I_{ni} – індекс прибутковості готелів міста.

Інтерпретація розрахункового значення індексу інвестиційної привабливості міст України здійснюється таким чином: якщо індекс інвестиційної привабливості більше одиниці ($I_{ki} > 1$), то місто має високий потенціал розвитку туризму порівняно з іншими. Якщо індекс інвестиційної привабливості менше одиниці ($I_{ki} < 1$), то місто має порівняно низький потенціал розвитку туризму порівняно з іншими містами України.

Характеристику досліджуваних міст України подано нижче.

Луцьк – стародавнє місто України на заході України. Луцьк має обласне значення, це адміністративний центр Волинської області та Луцького району. Історичний, політичний, культурний і релігійний центр Волині.

Луцьк має великий туристичний потенціал, адже він знаходиться у

центрі торговельних маршрутів з Європи, що визначає рівень розвиток мистецтва та культури міста. Одним із символів сучасного Луцька є кликун. В епоху Середньовіччя кликуни повідомляли населенню інформацію, а також стояли на нічній варті в замку та били на сполох у разі пожежі або нападу ворогів.

Показники інвестиційної привабливості туризму Луцька.

- показник кількості готельних місць (I_k) складає 1,264;
- показник завантаженості готелів (I_{zi}) складає 0,711;
- індексу прибутковості готельної діяльності (I_{ni}) складає $-0,081$;
- індекс інвестиційної привабливості готельної діяльності (I_{ini}) = $-0,418$.

Умань – невелике місто в Черкаській області, адміністративний центр Уманського району Черкаської області. Умань розташовано на Придніпровській височині над річкою Уманкою (басейн Південного Бугу). Через місто пролягає автошлях Черкаси-Умань-Гайсин-Брацлав (317 км). Умань славиться своїм дендропарком «Софіївка». Також місто отримало велику популярність і туристичний потенціал як місто релігійного паломництва релігійних євреїв – хасидів, адже в Умані свого часу існувала найпотужніша єврейська община, головою якої був Рабі Нахман. Наразі Рабі Нахман вважається «цадиком» (аналог святого, праведник), і до Умані кожен рік з'їжджаються значна кількість релігійних євреїв. У місті створено відповідну інфраструктуру для ізраїльських туристів: різноманітні форми готелів, місця громадського харчування з кошерним харчуванням, інформаційні написи на івриті, транспортні послуги від аеропорту Бориспіль, надання інших релігійних маршрутів для ізраїльських туристів, а також значна кількість інформаційної підтримки туристам з боку релігійної общини.

Показники інвестиційної привабливості туризму Умані:

- показник кількості готельних місць (I_k) складає 0,886;
- показник завантаженості готелів (I_{zi}) складає 0,564;
- індексу прибутковості готельної діяльності (I_{ni}) складає 0,633;

– індекс інвестиційної привабливості готельної діяльності (I_{ini}) складає 0,681.

Одеса – місто на Чорноморському узбережжі України; Місто-герой, адміністративний центр Одеської та Одеського району; культурний, освітній і науковий, туристичний і комерційний центр країни; найбільший морський комерційний порт країни; великий автомобільний і залізничний вузол. За чисельністю населення Одеса є третім містом в Україні після Києва та Львова.

Січень 2019 року. В Одесі проживало 1013292 людини [5]. В Одесі налічується 37 вищих навчальних закладів, шість театрів, вісім кінотеатрів, філармонія, цирк, Музеї, Галереї і безліч розвинених галузей промисловості.

Одеса має великий туристичний потенціал. Місто має сприятливі природно-кліматичні умови. Історичний центр Одеси з 2009 року перебуває у списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО.

У центральній частині міста – ансамбль будівель кінця XVIII – XIX століть у стилях класицизму, ампіру, модерну тощо. У межах Одеси та її околицях знаходяться кліматичні та бальнеологічні курорти. Також під містом знаходиться велика мережа підземних ходів і лабіринтів, які утворюють одну з найбільших у світі катакомб із довжиною тунелів приблизно 2,5 тисячі кілометрів.

Показники інвестиційної привабливості туризму Одеси:

- показник кількості готельних місць (I_k) складає 1,122;
- показник завантаженості готелів (I_{zi}) складає 1,239;
- індексу прибутковості готельної діяльності (I_{ni}) складає 6,199;
- індекс інвестиційної привабливості готельної діяльності (I_{ini}) складає 2,05.

Дніпро – місто в Україні на обох берегах річки Дніпро, адміністративний центр Дніпропетровської області. Місто Дніпро є четвертим за чисельністю населення в Україні після Києва, Харкова та Одеси.

За часів заснування Дніпро було і залишається одним із її важливих політичних, промислових, фінансових, наукових та культурних центрів.

Дніпро є центром Дніпровської агломерації з населенням майже 1,5 млн. осіб.

Показники інвестиційної привабливості туризму Дніпра:

- показник кількості готельних місць (I_k) складає 3,51;
- показник завантаженості готелів (I_{zi}) складає 1,30;
- індексу прибутковості готельної діяльності (I_{ni}) складає 1,43.

Індекс інвестиційної привабливості готельної діяльності (I_{ini}) складає 3,61.

Вінниця – місто на березі Південного Бугу, адміністративний центр Вінницької області, цікавий історичний осередок східного Поділля, центр Вінницької агломерації. Вінниця знаходиться за 200 км від Києва. Місто знаходиться на річці Південний Буг, в лісостеповій природній зоні, у межах Подільської височини, з численними пісками, глиною, вапняками та мергелітів. Основа цього масиву складається з найдавніших порід – цінних будівельних матеріалів: гранітів, гнейсів. Місто має великий туристичний потенціал, значну історичну і культурну спадщину.

Показники інвестиційної привабливості туризму Вінниці:

- показник кількості готельних місць (I_k) складає 1,096;
- показник завантаженості готелів (I_{zi}) складає 1,48;
- індексу прибутковості готельної діяльності (I_{ni}) складає 1,081;
- індекс інвестиційної привабливості готельної діяльності (I_{ini})

складає 1,0.

Зведені результати розрахунку показників інвестиційної привабливості готельної діяльності в містах України подано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. – Зведені результати розрахунку показників інвестиційної привабливості готельної діяльності в окремих містах України

№	Місто	Показник кількості готельних місць, I_k	Показник завантаженості готелів, I_z	Індекс прибутковості, I_n	Індекс інвестиційної привабливості, I_{in}
1	Вінниця	1,096	1,48	1,081	1,0
2	Дніпро	3,51	1,3	1,43	3,61
3	Луцьк	1,264	0,711	-0,081	-0,418
4	Одеса	1,122	1,239	6,199	2,05
5	Умань	0,886	0,564	0,633	0,681

Як висновок за результатами оцінки інвестиційної привабливості готельної діяльності окремих міст України можна підсумувати наступне. За значенням індексу інвестиційної привабливості міст перше місце посідає Дніпро з індексом 3,61, наступним по рейтингу є Одеса (2,05) і Вінниця (1,0). Високе значення інтегрального індексу інвестиційної привабливості зумовлене високим показником кількості готельних місць (3,51) (значна кількість готелів) у місті, а також відносно високим рівнем завантаженості готелів (1,3). Проте прибутковість готельної діяльності у м. Дніпро (1,43) поступається Одесі (6,199).

Для Вінниці, яка знаходиться на третьому місці в рейтингу інвестиційної привабливості туризму в містах ($I_{in} = 1,0$), її інвестиційна привабливість визначається відносно високим показником завантаженості готелів (1,48) при показнику кількості готельних місць 1,096 і показнику прибутковості готельних місць 1,081.

Задля оцінювання потенціалу розвитку туризму у Вінницькій області було проведене опитування мешканців регіону. Вибірка дослідження була вибірковою і представляла собою 390 осіб, з яких 106 чоловіків (27%) та 284 жінки (73%), які мешкають у Вінницькій області (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Структура населення Вінницької області (за результатами опитування щодо потенціалу розвитку туристичної галузі регіону)

Вікова категорія	Кількість опитуваних		Опитані, %
	чоловіки	жінки	
Всього:	106	284	100%
18 – 30 років	34	58	24%
31 – 45 років	38	125	42%
46 – 60 років	28	86	29%
61 і старші	6	15	5%

Як видно з даних таблиці 2.3, найбільшу кількість вибірки складають жінки віком 31 – 45 років.

Під час анкетування респондентів опитували щодо їхнього бачення проблем і пріоритетів розвитку туристичної галузі, а також першочергових завдань різних стейкхолдерів (влади, бізнесу, громади) щодо подальшого розвитку туризму в регіоні.

Структуру опитаних щодо розвитку туризму у Вінницькій області подано на рисунку 2.6.

Рис. 2.6. – Структура опитаних щодо розвитку туризму у Вінницькій області

Респонденти вважають, що за туристичним потенціалом Вінницька область протягом наступних 10 років має зосередитись на залученні внутрішніх туристів (27% респондентів), тобто розвивати внутрішній туризм.

Близько 20% опитаних вважають, що Вінницька область має великий потенціал залучення туристів, 12% вважають, що Вінницька область може стати туристичним центром південного сходу та центру України. 12% опитаних вказують на спроможність досягти загальноєвропейського чи навіть світового масштабу у розвитку туризму у Вінницькій області. Близько 20% респондентами висловили сумнів у тому, що Вінницька область спроможна стати значним туристичним центром.

Як пріоритетні напрями розвитку внутрішнього та в'їзного туризму у Вінницькій області респонденти називають пізнавальний історико-культурний туризм – 66%, рекреаційний туризм – 64%, «Зелений», екологічний та агротуризм – 44% та інші види (див. рис. 2.7).

Рис. 2.7. – Пріоритетні напрями розвитку внутрішнього та в'їзного туризму у Вінницькій області

Це свідчить про те, що мешканці Вінницької області найвище оцінюють потенціал області у сфері пізнавального та рекреаційного туризму. Третє місце належить «зеленому» туризму, що свідчить про екологічну обізнаність жителів області, бажання жити та відпочивати в екологічно безпечному середовищі. На думку респондентів, слід розвивати ще два напрями туризму:

промисловий (індустріальний) туризм, а також діловий туризм і супутній конференц-сервіс.

Відповідно результатам опитування, пріоритетними напрямками розвитку туризму Вінницької області є наступні.

1. Діловий туризм, який являє собою сучасний туризм із діловою метою і вважається найбільш перспективним видом туризму через свою позасезонність, платоспроможність клієнтів.

2. Пригодницький туризму та екстремальні види екотуризму – подорожі, пов'язані з активними видами туризму та відпочинку, метою яких є отримання гострих відчуттів, нових вражень, покращення стану фізичної форми та досягнення спортивних результатів. До них можна віднести такі види туризму, як: пішохідний туризм; рафтинг; спелеотуризм; маунтинбайк; водний; кінний туризм; парапланеризм.

3. Суттєвий потенціал мають рибальський та мисливський туризм, адже Вінницька область має вагомий природно-ресурсний потенціал для розвитку цих видів туризму через лісостепову місцевість, багатство флори та фауни, велику кількість відкритих водойм, значну кількість дичи, велику площу (більше 50 тис. га) мисливських угідь (Вінницький, Гайсинський райони) та риболовні бази.

4. Соціальний туризм – це відносно новий напрям туризму, при якому соціально вразливі члени соціуму, яким належать соціальні пільги (інваліди, малозабезпечені багатодітні сім'ї, пенсіонери, студенти) можуть здійснювати туристичні подорожі. Це можуть бути тури вихідного дня із центром м. Вінниця, щотижнева рекреація, тури всередині міста (екскурсії), програми туристичного обміну. До підтримки соціального туризму мають долучатися органи державної влади та управління.

5. Гастрономічний (кулінарний) туризм також є одним з найбільш перспективних у Україні і Вінниччині, враховуючи етнографічно-івентивні ресурси регіону. Гастрономічний туризм пов'язаний з знайомством з виробництвом, технологією приготування та дегустацією національних страв,

кулінарними традиціями регіону. Вінниччина може запропонувати власні гастрономічні традиції.

Прикладом є тиманівська каша, якій планують надати статус об'єкта нематеріальної культурної спадщини. На честь цієї каші проводять відповідний фестиваль, картопля по-уланівські відомих брендів «Рошен», «Вацак», «Солодка мрія», «Вінницька цукерка». Ці фірмові підприємства пропонують туристам придбати свої вироби та проводять дегустацію солодоців. Кулінарний туризм містить позасезонний характер відпочинку, а також його особливістю є те, що він є причиною майже усіх подорожей. Створення нових туристичних продуктів на основі туристичних локацій та креативних інноваційних індустрій підвищить конкурентоспроможність регіонального турпродукту.

Індустрія гостинності потребує фахівців з новітніми підходами, які розуміють запити споживачів та здатні працювати на високому рівні. При чому забезпечення конкурентоспроможності туристичної галузі та реалізація значного туристичного потенціалу Вінницької області на пряму залежить від професіоналізму кадрів, зайнятих в туристичній галузі. Відомими суб'єктами туристичного ринку, які сприяють розвитку внутрішнього туризму у Вінницькій області, є: (див. рис. 2.9).

Турагенти, які орієнтуються переважно на надання послуг для VIP-клієнтів в Вінницькій області подано на рисунку 2.10.

Дослідимо розвиток туристичної галузі Вінницької області на прикладі туристичного клубу «Бідняжка», який розташований за адресою : м. Вінниця, вул. Соборна, б. 7. Тур-клуб «Бідняжка» – це спільнота однодумців, любителів мандрів, пригод та активного відпочинку. Тур-клуб «Бідняжка» надає послуги з внутрішнього туризму, а також з виїзного та в'їзного туризму.

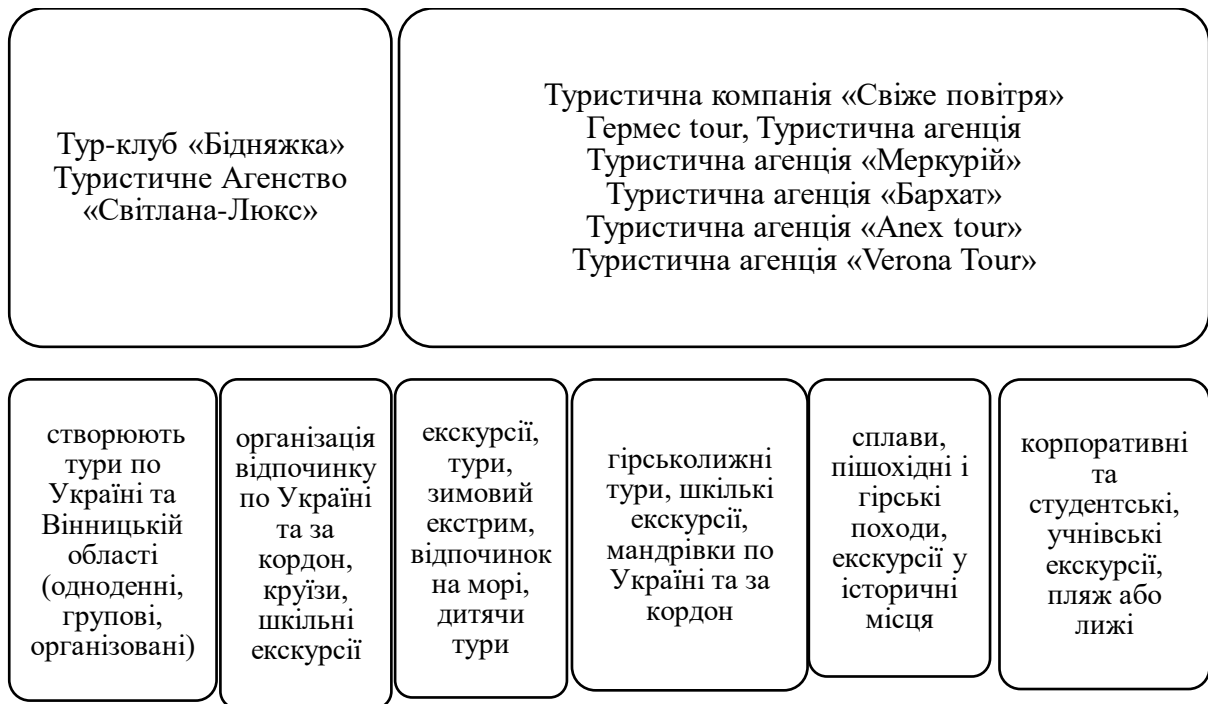

Рис. 2.9. – Турфірми, головною діяльністю яких є розвиток внутрішнього туризму в Вінницької області

Партнери клубу «Бідняжка» наведено у додатку Г.

АВС-аналіз асортименту турів з внутрішнього туризму тур-клубу «Бідняжка» наведено у додатку Д.

Тур-клуб «Бідняжка» працює на ринку 10 років. Основними видами туристичних послуг, які надає тур-клуб, є: відпочинок по Україні та за кордоном, круїзи, сплави, походи, екстремальний туризм, відпочинок.

Назва «Бідняжка» зародилася ще в студентські роки в молодіжній компанії, яка бюджетно подорожувала Україною, відпочиваючи, де доведеться, іноді просто на перонах вокзалів, на карематах. Власне, тоді один із учасників компанії і вигукнув: «Оце-то ми бідняжки...». Кілька людей з тієї компанії незабаром і стали співзасновниками тур-клубу з однойменною назвою, намагаючись зробити подорожі доступними для усіх. Згодом засновники тур-клубу декілька разів замислювались над зміною назви, але згодом вирішили її так і залишити, хоча б на противагу «Luxury tour», «VIP-Travel» та «Golden expersess».

«Манго Тур»	<ul style="list-style-type: none"> Відпочинок на найпопулярніших і екзотичних курортах світу, екскурсійні тури, групові тури, автобусні тури по Європі, дитячий відпочинок, освіта за кордоном, круїзи, гірськолижні тури, екстремальні тури, шоп-тури, весільні церемонії, весільні подорожі, гарячі тури, ділові поїздки.
Comfort Tour	<ul style="list-style-type: none"> Автобусні екскурсійні тури по Україні автобусом євро класу, маршрути вихідного дня. Відпочинок на морі: Болгарія, Іспанія, Греція, Туреччина, Єгипет.
«Він Тревел», турфірма	<ul style="list-style-type: none"> Різноманітні види туристичних маршрутів і послуг по всьому світу. Ексклюзивні маршрути: Таїланд, В'єтнам, Індія, Шрі Ланка, Китай, Об'єднані Арабські Емірати, Грузія, Сейшели, Мальдіви, Мексика та інші. Гірськолижні курорти: Словаччина, Карпати, Польща, Болгарія, Австрія, Фінляндія.
Турфірма «Центер Тур»	<ul style="list-style-type: none"> Повний комплекс туристичних послуг: комплексні та індивідуальні тури в будь-яку країну, корпоративне обслуговування, VIP сервіс, авіаквитки в усіх напрямках, оформлення віз, бронювання готелів в будь-якій точці світу.
1.Турфірма «Visa Travel»	<ul style="list-style-type: none"> Організовує відпочинок на курортах Туреччини, Єгипту, Таїланду, Болгарії, Тунісу, Хорватії та ін. Екскурсійні тури по Європі, Санкт-Петербургу, Золоте кільце Росії. Оформлення закордонних паспортів.
Турфірма «Love Travel»	<ul style="list-style-type: none"> Займається оформленням закордонних паспортів, віз, авіаквитків, організовує групові тури, відпочинок в країни: Туреччину, Єгипет, Таїланд, ОАЕ.

Рис. 2.10 – Турагенти, які орієнтуються переважно на надання послуг для VIP-клієнтів в Вінницькій області

Засновники зробили ставку на клієнтів, які цікавляться подорожами, та не хотіли лякати їх «люксовими» назвами. Засновники вірять, що секрет успіху компанії не у вдалому наймінгу, а у щирості, гуморі та відкритості. Тому й «Бідняжка».

Маркетингові завдання управління туристичним бізнесом тур-клубу «Бідняжка» полягають у такому:

- добитися зацікавленості і відвідування тур-клубу потенційними

споживачами;

- заохотити їх спожити продукт;
- заохотити споживачів до повторних покупок та того, щоб вони перетворилися на постійних членів клубу.

Загальна мета – перетворити споживачів, що становлять потенційний ринок, в своїх постійних покупців. Отже, цілі поточної діяльності тур-клубу наразі знаходяться в сфері маркетингу.

Успіх у технології продажів туристичних послуг був досягнутий тур-клубом завдяки добре налагодженій системі реалізації і гнучкій політиці продажів. Туристичні продукти, які розроблюються тур-клубом «Бідняжка», реалізуються в двох головних агентствах Києва, розташованих у центрі Києві (тут знаходиться центральний офіс, причому цілий поверх займає операторський зал продажу турів, 12 робочих місць для обслуговування клієнтів).

Зручне розташування місця продажу, його «престижність» і доступність пунктів продажів зумовлюють зацікавленість з боку клієнтів і масовість попиту. По кожному з туристичних продуктів існує інформаційне забезпечення (листівки, брошури), що дає можливість клієнту можливість ознайомитися з інформацією, порівняти альтернативи та ухвалити рішення про вибір напрямку конкретного туру.

У зв'язку з великим обсягом обороту туристичних послуг тур-клуб має можливість установлювати помірні ціни на усі види туристичних послуг, використовувати всі можливі види знижок для мінімізації вартості туристського обслуговування, зокрема, застосовувати нижчий курс валют, що дає змогу займати вигідне становище на ринку аналогічних послуг.

Тур-клуб «Бідняжка» має велику кількість ринкових контрагентів, як-от туроператори, перевізники, готелі й інші ланки складного ланцюга туристського обслуговування населення як в Україні, так і за кордоном.

Бронювання туристського обслуговування для індивідуальних туристів здійснюється через автоматизовану систему «Амадеус», термінал якої

встановлений у центральному офісі. Будучи членом ІАТА, тур-клуб «Бідняжка» здійснює бронювання і продаж авіаквитків на рейси найбільших закордонних авіакомпаній – «British Airways», «Air France», «Swiss Air» і ін.

З метою стимулювання споживачів, тур-клуб застосовує гнучку систему знижок: сезонні розпродажі (30 – 50%); передсвяткові знижки.

Виходячи із зручного місця розташування клубу у центрі міста, для збільшення обсягів туристичних послуг можливе зниження ціни на туристичні послуги на 5%, що збільшить обсяг продажів на 10%.

РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Шляхи оптимізації розвитку рекреаційного туризму Вінницької області

Підвищення туристичного потенціалу Вінницької області та ефективність використання туристичних ресурсів регіону потребують ретельного вивчення туристичних ресурсів Вінницької області. Для цього використано SWOT-аналіз, який дозволяє дослідити сильні і слабкі сторони туристичної галузі, можливості і ризики її розвитку.

Всебічний аналіз наявної ситуації в туристичній галузі регіону дозволяє виявити основні проблеми і фактори, що перешкоджають розвитку туризму. Сильні та слабкі сторони аналізу туристичної галузі Вінницької області наведено на рисунку 3.1, а можливості і загрози – на рисунку 3.2.

Так, було виявлено проблеми та потенційні можливості туристичної галузі Вінницької області, ключові потреби населення та місцевого бізнесу, встановлено заходи щодо подальшого розвитку туристичної галузі. Найважливішими сильними сторонами міста Вінниці з туристичної точки зору є розміщення в центральній частині України, рівновіддаленість від найбільших міських агломерацій України, звідки приїжджає переважна кількість туристів. Місто має потенціал у розвитку авіасполучення, що має велике значення для залучення іноземних туристів після завершення реконструкції злітно-посадкової смуги та аеровокзал. Найбільшим викликом буде залучення до польотів лоукостів та стимулювання таким чином виїзного туризму.

Наявність навчальних закладів різного рівня, що готують фахівців для туристичної сфери є великою перевагою міста і цією перевагою необхідно правильно скористатися.

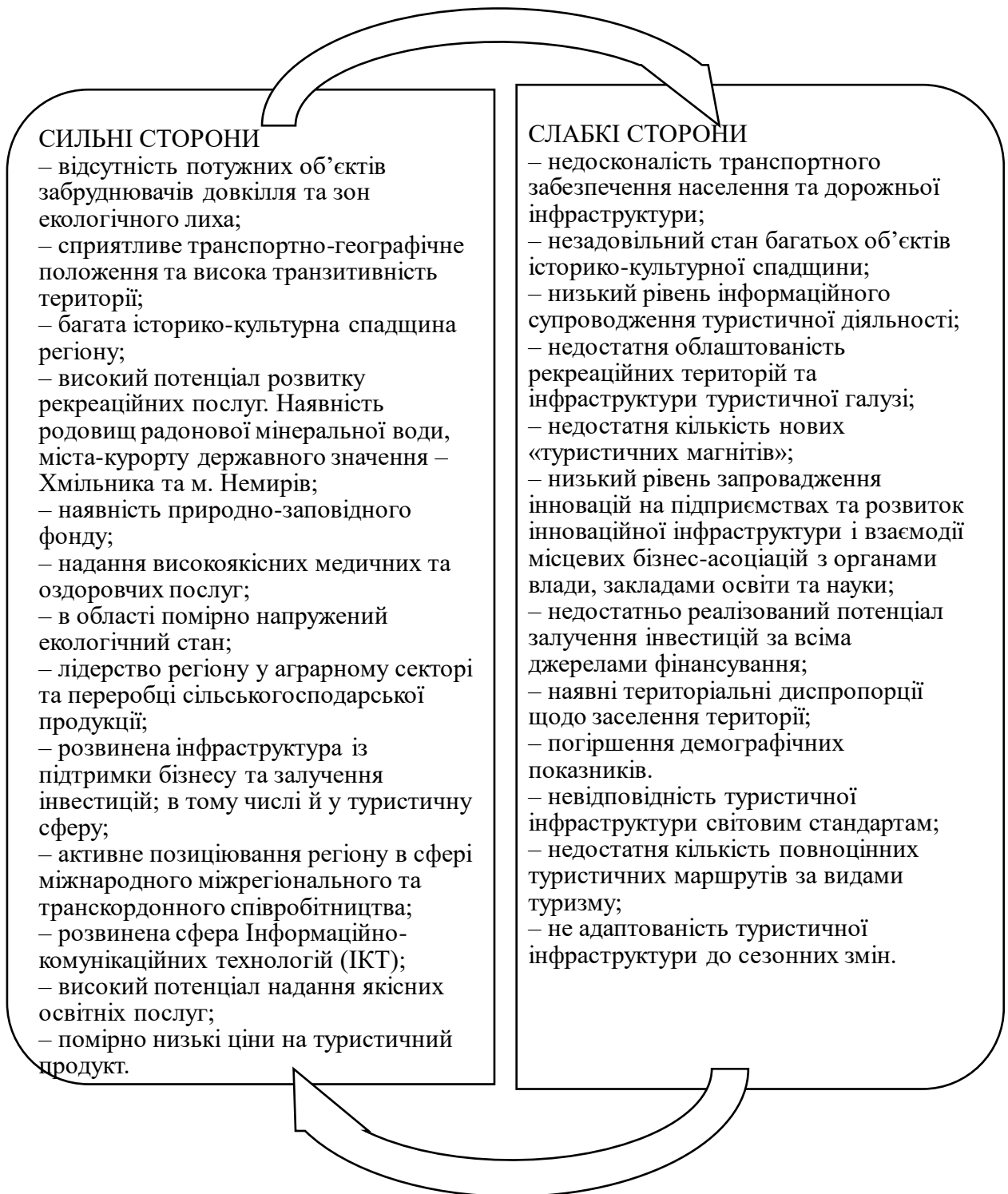

Рис. 3.1 – Сильні та слабкі сторони туристичної галузі Вінницької області

Щодо можливостей міста, то Вінниця поки що не має великої кількості туристичних локацій для масштабного розвитку туристичної діяльності. Таким чином, слід розширювати територію туристичних локацій, залучати для

цього місцеві громади та обласних інституції, відповідальні за туристичну діяльність.

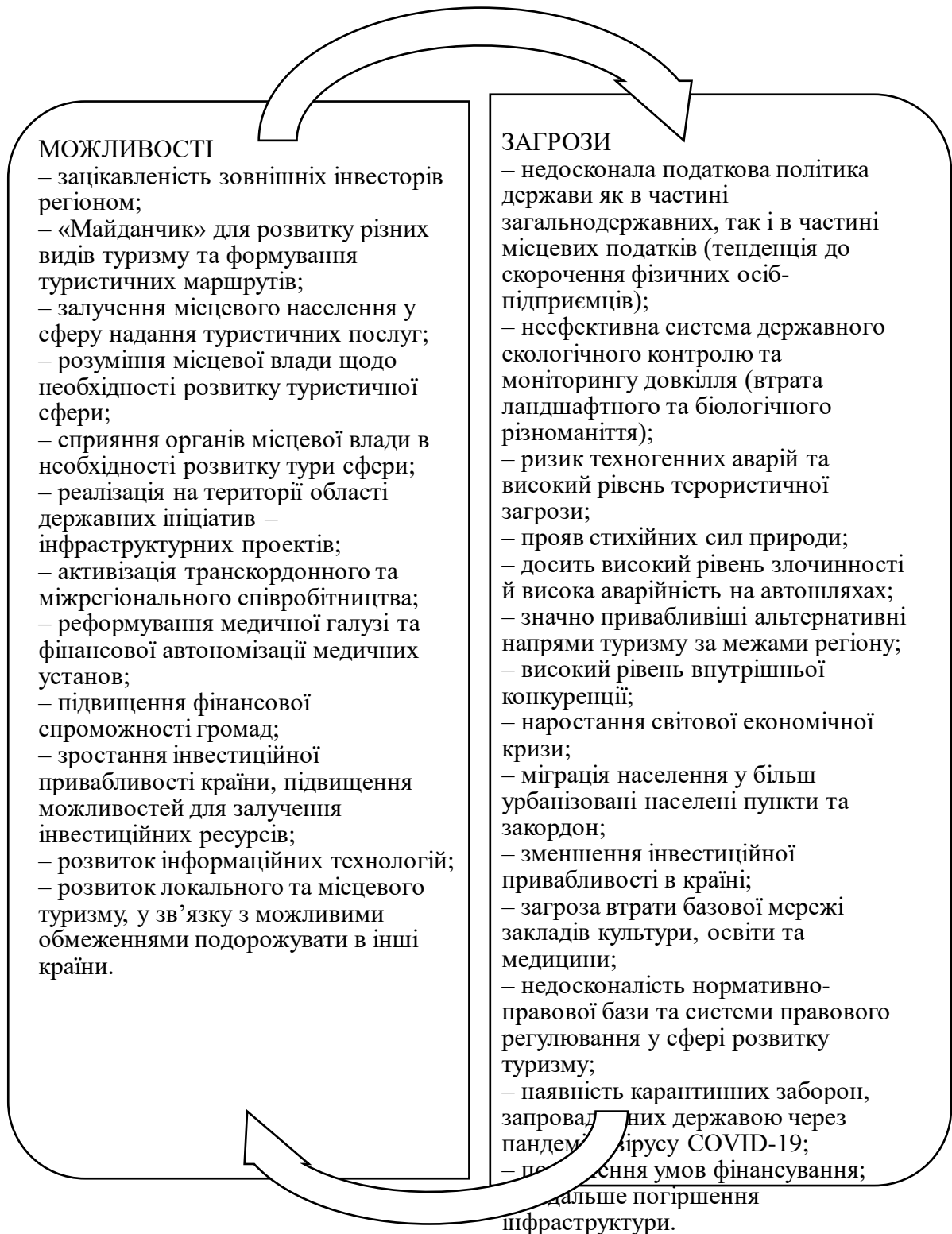

Рис. 3.2. – Можливості і загрози туристичної галузі Вінницької області

Наявна туристична інфраструктура наразі не відповідає потребам

розвитку туризму. Проте існують певні можливості формувати у м. Вінниця якісний туристичний продукт. Наявність туристичного бренду, започаткування роботи Школи гідів, розробка туристичної стратегії є початковими етапами розвитку туристичної індустрії міста. Проте слід звернути увагу на формування впізнаваного туристичного бренду міста відповідно до Стратегії розвитку туризму.

Ризиками реалізації стратегії розвитку туризму є, зокрема, проблеми приїзду-від'їзду туристів. Через Вінницю проходять транзитом багато нічних поїздів, але вони або взагалі не заїжджають у місто, або проходять через вузлові станції – Жмеринку чи Козятин. За зменшення державного фінансування об'єктів культури обласного та національного рівня в умовах децентралізації місцеві громади не зможуть їх належно фінансувати, що призведе до занепаду культурної й історичної спадщини і зменшення потоку туристів. Відсутність належного авіасполучення в місцевому аеропорту призведе до втрати потенціалу як в'їзного, так і виїзного туризму. Збільшення туристичного потенціалу Києва, Львова, Одеси призведе до переорієнтації туристів з внутрішнього на закордонний туризм, також місту складно конкурувати з графіком потужних фестивалів у великих містах.

Втім, в рейтингу кращих для життя міст України у 2021 році перемогли не Київ, Одеса чи Львів, а саме Вінниця. За результати Українського муніципального опитування, який провів Міжнародний республіканський центр з видавництвом «НВ», свідчать про те, що вінничани в цілому задоволені своїм містом. Під час складання рейтингу до уваги брали задоволеність українців послугами:

- інфраструктури, у тому числі для людей з обмеженими можливостями);
- комунальної сфери;

– інших сфер дозвілля (парки, екологія, місця відпочинку тощо) .

Таким чином, до сприятливих внутрішніх можливостей Вінницької області можна віднести:

- наявність природних ресурсів: національних і природних парків, заповідників;
- багата історична і культурна спадщина;
- вигідне географічне розміщення області (спільний кордон з Європейським Союзом, близькість до м. Києва);
- економічні та культурні міжнародні зв'язки із європейськими країнами;
- відносно розвинена транспортна інфраструктура;
- інвестиційна привабливість регіону та сприятливий інвестиційний клімат;
- освітній потенціал області, у т.ч. в галузі туризму;
- забезпеченість сфери туризму кваліфікованими кадрами;
- наявність інформаційно-туристського центру, сформована державна політика підтримки та система стратегічних документів щодо розвитку туризму (стратегія розвитку туризму, регіональні програми, Генеральна схема розміщення об'єктів інфраструктури туризму та ін.) [52].

До внутрішніх загроз розвитку туризму у Вінницькій області можна віднести фактори:

- низька популяризація області та її туристських продуктових брендів на міжнародних туристських ринках;
- сезонність більшості турів;
- домінування поодиноких туристичних продуктів, відсутність комплексних турів;
- вплив доходів від туризму з регіону;
- низький рівень туристського потенціалу області;

- нерівномірний розподіл туристського навантаження по території;
- низький рівень і низька якість туристської інфраструктури та сервісу [13].

До зовнішніх факторів і загроз розвитку туризму у Вінницькій області належать:

- недосконалість нормативно-правової бази регулювання туристичної галузі;
- низький платоспроможний попит місцевого населення;
- конкуренція з м. Києвом;
- погіршення екологічної обстановки в області під час COVID-19.

До потенційних можливостей розвитку туристичної галузі належать:

- вдале географічного розташування;
- можливість збільшення туристичних потоків з Польщі, Молдови;
- використання можливостей розвитку екологічного, спортивного та інших видів природного, а також культурного та ділового туризму;
- державна підтримка програм розвитку туризму;
- створення і просування конкурентоспроможних туристських брендів;
- розвиток туристичної та прикордонної інфраструктури в результаті реалізації міжнародних проектів області і прикордонних територій Молдови.

На основі синтезу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища з використанням матриці – SWOT встановлено, що найбільш сприятливими чинниками, які мають бути враховані у Стратегії підвищення конкурентоспроможності туризму у Вінницькій області, є:

- вигідне географічне розташування і розвинені економічні зв'язки з європейськими країнами, з якими можлива реалізація спільних проектів;
- можливість збільшення туристичних потоків на основі розробки і реалізації спільних проектів;

- зацікавленості великих бізнес-компаній у розвитку туризму та туристської інфраструктури в області, створення ОЕЗ туристично-рекреаційного типу;
- створення і просування конкурентоспроможних продуктових туристичних брендів.

На основі проведених досліджень в роботі запропоновано шляхи підвищення туристичної привабливості Вінницької області (див. рис. 3.3):

Рис. 3.3 – Шляхи підвищення туристичної привабливості Вінницької області

А також Вінницька область має можливість збільшення туристичних потоків на основі розробки і реалізації спільних проєктів; зацікавленості великих бізнес-компаній у розвитку туризму та туристської інфраструктури в області, створення ОЕЗ туристично-рекреаційного типу, створення і просування конкурентоспроможних продуктових туристичних брендів.

3.2. Розробка туру «Туристична Вінниця»

З метою підвищення внутрішнього і зовнішнього потенціалу розвитку туризму у Вінницькій області, створення конкурентоспроможного продукту та розвитку внутрішнього туризму в роботі запропоновано розробку нового туристичного продукту: «Туристична Вінниця».

К вже було неодноразово зазначено, в Вінницькій області існує значна кількість унікальних ресурсів і туристичних локацій. Отже, маршрут, який пропонується для реалізації: м. Вінниця – с. Буша – с. Глухівці – с. Лядова – м. Іллінці – с. Печера – м. Немирів – м. Тульчин – м. Вінниця.

Об'єктами подорожі є: село Буша та Гайдамацький Яр – Глухівський блакитноводий кар'єр – Лядова. Скельний монастир над Дністром – Іллінецька астроблема – Печерські пороги – Скіфські вали, або Немирівське городище.

Розроблений тур належить до тематичних, де переважає екскурсійне обслуговування, має пізнавальну спрямованість.

Транспортне забезпечення: автобус.

Система харчування: факультативне харчування.

Перелік послуг: екскурсії.

Програма туру розрахована на 1 день.

Детальну характеристику туру наведено нижче.

1. Село Буша та Гайдамацький Яр.

Вінницька обл., Ямпільський р-н, село Буша. На Вінниччині, у долині злиття трьох річок знаходиться цікавий для туристів (особливо езотериків) туристичний об'єкт – енергетично сильне село Буша. Цей туристичний об'єкт

приваблює не лише езотериків і осіб, які цікавляться містикою, а й звичайних українців.

Село Буша розташоване в 20 кілометрах від Ямполя, поруч з країною-сусідом Молдовою, біля річки Бушанки, з населенням 10000 чоловік.

Воно мало вигідне розташування: оточене трьома горами, поміж трьох річок, населення захищали стіни замку з вежами. У XVI ст. у с. Буша знаходився замок з шістьма вежами, кожна з яких мала власний порохований льох, а підземні ходи об'єднували башти між собою. А сьогодні від замку залишилась лише вежа на два яруси і підвал.

При в'їзді до села знаходиться Дівоче джерело на річці Мурафа. Зупинка на цьому джерелі дасть змогу туристам перепочити. Також перед в'їздом знаходиться сакральний символ значення для Буші – кам'яне зображення оленів із розлогими рогами.

Село відоме тим, що у 2005 році тут було знайдено залишки трипільської культури, а саме житла з датою близько 4 тис. років до н.е. На сьогодні тут розташований музей трипільської культури, де зберігаються пам'ятки археології, посуд, господарчі предмети побуту, кераміка, іграшки, яким кілька сотень років. Село містить кладовище козаків, місцеві жителі так його і називають «Козаче».

Територія села має парк зі скульптурами, який має особливість свого поповнення новими витворами з каменю щороку, чим і приваблює туристів.

Також територія заповідника Буші містить монастир над скелею та різні печери. Скельний монастир став візиткою карточкою Буші. Привертає езотериків, релігієзнавців, археологів, істориків та гостей Буші зображення на скелі. Скеля має дату II – IX століттям н. е.

Ще одним туристичним об'єктом є Гайдамацький яр. Це місто славиться краєвидами, чудовою енергетикою, затишком та чекає своїх туристів, чому позитивно сприяють облаштовані місця.

1. Гайдамацький Яр знаходиться у Ямпільському та Чернівецькому районах Вінницької області.

Сучасну назву Гайдамацький яр отримав на прикінці XVII – на початку XVIII ст. Історичні документи стверджують, що у Гайдамацькому яру та його печерах, приховувалося населення Буші у періоди втручання іноземних загарбників, які воювали проти заможних місцевих жителів, турецький, польських і татарських військ. Його площа, Гайдамацького яру, містить 96 га. Серед долини протікає річка, на дні якої знаходяться доісторичні граніти і гранодіорити Українського кристалічного щита, основу річки складають вапняки, пісковики, сланець на глибині до 120 метрів. Це місце можна назвати геологічною частиною південної частини Вінницької області. Скелі схилів мають назви: «Гриб», «Баран», «Висяча», «Гайдамацька» (з печерою) та інші скелі.

Це єдине місце у Вінницькій області, де знаходиться така кількість скупчень унікальних за своїми ландшафтами колон, стовпоподібних форм, чудернацьких тварин і міфічних образів. Тут припинено видобування вапняків та пісковиків.

2. В Глухівці знаходиться Глухівський блакитноводий кар'єр з білим піском. Це найбільший в Європі кар'єр білої глини – каоліну. Розташований у Вінницькій обл, село Глухівці, Козятинський район.

Селище Глухівка знаходиться біля Вінниці та Козятина. В селищі знаходиться унікальне місце, яке містить велику кількість білого каменю-пісковіку та білої глини – каоліну. За це дану місцевість називають «українським Памуккале» – за схожість з травертиновими терасами в Туреччині. Неподалік від заїзду в село знаходиться піщаний кар'єр, у якому розташовано блакитне озеро, оточене білими пісковиками.

3. Скельний монастир Лядова знаходиться над Дністром Вінницької обл., Могилів-Подільський р-н в селі Лядова. Тут розташований Лядівський скельний чоловічий монастир, який має велику популярність на Вінничині. Його висота сягає 90-метрової гори над Дністром, що протікає поблизу с. Лядова Могилів-Подільського району. За документальними даними, Лядовському монастирю налічується понад 1000 років. Його засновником був

преподобний Антоній Печерський , який започаткував і Києво-Печерську лавру.

Храм заснований у 1013 році неодноразово руйнувався та зазнав істотні зміни. В келіях монастиря збереглись старовинні написи та зображення, а також таємничі черепи.

Також в скельному монастирі знаходиться Антонієве джерело. Це джерело вважають містить цілющу воду. Цей факт науково підтверджений. Туристи мають можливість скупатись у купелі.

Зараз монастир являє собою три великі гроти та келію, в якій, за чутками, жив сам святий Антоній. В монастирі є кілька будівель, дзвіниця та кам'яні ворота в стародавньому стилі, що додає монастирю автентичності . Найцікавіша з новобудов – дзвіниця – розташована на вершині скелі. З її вікон відкривається дивовижні види. Монастир має готель для розміщення паломників.

4. Туристичний об'єкт Іллінецька астроблема знаходиться у Вінницькій обл., Іллінецького р-ну у містечці Іллінці.

Іллінецька астроблема є унікальною тим, що вважається найдавнішим в Європі метеоритним кратером, вік якого близько 400 – 430 млн. років. Ця астроблема України розташована частково на поверхні Землі.

За науковими дослідженнями вважається походження кратера космічним. Віт утворився під час зіткнення Землі з кометою або астероїдом. Такі дослідження довели вчені. Тому, через таке зіткнення розмір кратера в діаметрі 7 кілометрів та глибиною до 600 – 800 метрів. Космічне тіло, яке зіткнулося з Землею, за науковими даними, важить близько 40 мільйонів тон, а в діаметрі досягає 300 метрів.

Крім того, вперше було знайдено діаманти на цій території у 1974 році. Цікаво те, що саме на Україні, у Вінницькій області знайдено дорогоцінні камені і це лише другий кратер на Землі.

Агат, який є найбільший у світ утворився в результаті зіткнення з метеоритом. Також знахідка була в цьому місці. Зараз агат знаходиться у

Берлінському музеї на експозиції.

Знайдені уламки метеорита в цій місцевості мають дуже велику цінність у всьому світі. Прикладом є уламок, вага якого складає 3 кілограми і знаходиться він на збереженні Вінницького планетарію, цінність якого складає 200 тис. дол. Для туристів дозволено доторкнутися власноруч.

Туристи, які хочуть відвідати Іллінецьку астроблему, можуть шматочка стародавнього метеорита.

Про кратер зберігаються особливі історичні факти, а саме:

- маса метеориту, що утворив Іллінецький кратер 40 млн. тонн, діаметр 230 – 300 метрів;

- вважається найдревнішим кратером країни і єдиний на території України;

- найбільший метеоритний кратер Волинської області, якому 65 млн. років з діаметром 45 м.

- трави, які знаходяться у кратері мають лікувальні властивості, їх збирають місцеві жителі;

- ядро метеорита знаходиться на 700-метровій глибині.

6. Печерські пороги. Старовинний млин графа Потоцького у Вінницькій області.

Вінницька обл. Тульчинський р-н, село Печера.

Природні ресурси Вінничини на березі Південного Бугу приваблюють туристів та місцевих жителів своєю красою. Ріка Південний Буг, що тече між скель утворює каскад порогів, який сприяє розвитку екстремальному туризму.

Археологічні розкопки М. Артимонова, які відбулися у 1947 – 1948 році, виправдовують існування тут печер. Поселення трипільської культури виявили на території сучасної Печери.

За часів турецького воєводи з Молдавії, який обрав Печеру своєю резиденцією, це місце вважається найпривабливішим Східного Поділля.

Печерські пороги вважаються пам'яткою архітектури – культовим, житловим, промисловим чудом.

Руїни, які належали Потоцькому також знаходяться в цьому місці, на кордоні між селами Печора і Сокілець. Руїни містять три будівлі: млин, склад, крупорушки. Млин знаходиться без даху, особливістю його є декоративні вежі, що прикрашені.

У Печері свою резиденцію мали спадкоємці Подільського воєводи Шпикова Леонарда Свейковського на початку ХІХ ст. Палац за задумом власника Яна Свейковського був скопійованим палацом Станіслава Потоцького. Він був молодшим його у два рази. Палац у Тульчині стоїть на правому березі Південного Бугу.

Палац містить в собі мавзолей-усипальницю Потоцьких-Свейковських. Побудований у неороманському стилі геніальним Владиславом Городецьким.

Щороку, влітку у селі Печера проводиться Всеукраїнський фестиваль «Фестиваль Млиноманія». Проведення його проходить за музичною тематикою з рок-концертами, екологічними локаціями, змаганнями зі спорту, футболу та волейболу. Цим місце особливо прославлене.

7. Палац у Тульчині Потоцький, Вінницької області має вільний вхід для туристів, лише у музей Леонтовича коштовність входу складає 15 гривень.

Палац з'єднувалися коридорами і оранжереями. Має форму літери «П». Закладений у 1775 – 1782 роках. Був дуже великого розміру з декількома корпусами.

Найбагатшою людиною того часу вважався Станіслав Щенсний Потоцький, який був власником палацу. На честь імені його дружини Софії побудований відомий парк Софіївка що в Умані. Цей парк Софіївка має найбільшу в Україні кількість екскурсиводів, навіть більше за кількість екскурсиводів у біосферному заповіднику Асканія Нова.

Палац містить колекцію картин. Деякі коштовні картини на сьогодні знаходяться у Луврі в Парижі. Зараз у палаці знаходиться музей та училище культури, бібліотеку, у якій понад 17 тис. томів. Декілька книжок, які належали особисто Потоцькому також знаходяться у персональній бібліотеці.

Оскільки Потоцький любив оперу, він у палаці побудував оперний театр.

Це є друга опера, яка відкрита після першої опери, що у Харкові. Потоцький був естетом, до нього приїздили співати, він весь час шукав таланти серед дітей, селян, місцевих жителів, відправляв їх за власні кошти за кордон на навчання для того, щоб потім вони приїздили до нього співати в оперу. Його трупа налічувала 200 акторів.

Після Потоцького володарем був рід Строганових. Після цього було багато зруйновано та занедбано. У палаці розміщалися військові казарми, конюшні.

На сьогоднішній день палац потребує реставрації. Для цього потрібні інвестори.

Історія Турльчина вказує на створення шедеврального «Щедрика» Миколою Леонтовичем, який прославив Україну на весь світ створенням цієї пісні, яка переведена усіма мовами світу. Микола Леонович – одна з найвідоміших людей України (1908 – 1921 рр.). Леонтович викладав співи в училищі в Тульчині. Його «Щедрик» був переписаний 5 разів. Цей твір було виконано у 1916 році разом з хором Київського університету, де мав шалений успіх у місті.

Останні роки життя автор склав оперу «На русалчин великдень».

На сьогоднішній день композитору присвячений «Музичний квартал», там знаходиться дім-музей його мешкання.

8. Туристичний об'єкт Немирівське городище або Скіфські вали.

Місце знаходження: Вінницька обл, Немирівський р-н, близько до Немирова.

Скіфські вали, або Немирівське городище вважаються історичним місцем з купою легенд, міфів, доказів знаходження скіфів. Знаходиться між річок Дністра і Дніпра. Один з найбільших міст за скіфські часи.

Скіфські вали також містять залишки трипільської культури. Розташовані води за 2 км від Немирова. Навколо їх глибокий рів. Висота його 30 м. Розміри на сьогодні лише 9 м висоти та 32 м ширини. Цому городищу близько 200 тис. років, а залишкам трипільського поселення, які знаходяться

всередині – близько 4 тис. років.

Загальна площа валів близько 100 га, на яких розрашований ставок, долина, ліс і поле.

9. Туристичний об'єкт – Палац княгині Марії Щербатової у Немирові, що на Вінниччині. Вартість входу: 25 грн.

Марія Щербатова, онука гілки роду Потоцьких вважається єдиною жінкою за часів історії, що успішно варила горілку і продавала її за кордон.

Доки Немирів був у володінні княгині, маєток за її часи розвиватися.

Щербатова сама обирала архітектуру для палацу. На англійський зразок княгиня перебудувала старий маєток після своєї подорожі до Англії, де їй дуже сподобалось та надихнуло на такі перетворення. Будівництво тривало до 1917 року, Щербатова в ньому прожила недовго.

Княгиню дуже любили селяни, оскільки піклувалася за місцевий розвиток. Займалася розвитком освіти, побудувала лікарню в школу для бідних. Була першою, хто встановив на вулицях Немирова ліхтарі.

Княгиня Щербатова стала спадкоємицею спиртового заводу. Вона перша, хто почав варити горілку з пшениці, до того варили з картоплі. На сьогодні цей бренд містить назву Nemiroff.

Також сьогодні в палаці відкрито санаторій «Авангард». Для туристів вхід в середину можливий. Всередині знаходяться декілька залів, збереглися камін, двері напівкруглої форми, вікна на стелі, щоб по коридорам було світло, паркет.

Кінець свого життя спіткав її на сходах свого палацу, де у 1920 році червоноармійці розстріляли її. Історичні дані вказують на недоторканість княгині, про що зазначалося в паперах через її майно.

Екскурсійний маршрут по Вінниччині наведено у таблиці 3.3.

Організаційний збір включає в себе:

- проїзд у комфортабельному автобусі;
- екскурсійний супровід;
- проживання у готелі: 24/7 організаторської підтримки.

У додаткові витрати входять:

- особисті витрати;
- витрати на харчування;
- Палац Потоцьких в Тульчині – вартість входу у музей Леонтовича – 15 грн.;
- Палац княгині Марії Щербатової – вартість входу 25 грн.

Таблиця 3.3 – Екскурсійний маршрут туру «Туристична Вінниця»

Туристичний об'єкт	Ціна входу	Адреса
село Буша	Вхід вільний	Вінницька обл, Ямпільський р-н, село Буша
Гайдамацький Яр	Вхід вільний	Ямпільський та Чернівецький райони Вінницької області.
Глухівський блакитноводий кар'єр	Вхід вільний	Вінницька обл, Козятинський район, село Глухівці.
Лядова. Скельний монастир над Дністром	Вхід вільний	Вінницька обл., Могилів-Подільський р-н, село Лядова.
Іллінецька астроблема	Вхід вільний	Вінницька обл, Іллінецький р-н, містечко Іллінці.
Печерські пороги. Старовинний млин графа Потоцького	Вхід на всі локації вільний.	Вінницька обл. Тульчинський р-н, село Печера
Палац Потоцьких в Тульчині	Вхід у музей Леонтовича – 15 грн.	м.Тульчин, Вінницька область
Скіфські вали, або Немирівське городище.	Вхід вільний	Вінницька обл., Немирівський р-н, поблизу Немирова.
Палац княгині Марії Щербатової	Вхід 25 грн.	Вінницька обл., Немирівський р-н, поблизу Немирова

Програма перебування туру «Туристична Вінниця» наведено у таблиці 3.4.

Програма містить час відправки та години прибуття. Розписано по годинам відвідування туристичних об'єктів з супроводом екскурсовода. Тур буде здійснюватися автобусом. Тур по туристичній Вінниці розроблено на один день.

Таблиця 3.4 – Програма перебування туру «Туристична Вінниця»

Програма перебування туру «Туристична Вінниця»	
06: 00 – 06: 00	Збір напроти Центрального автовокзалу м. Вінниця. Виїзд у подорож.
07:00 – 08: 00	село Буша. Бажаючі купуються. Прогулянка по Гайдамацькому Яру
09:00 – 10: 00	Глухівський блакитноводий кар'єр. Обід.
11: 30 – 12: 00	Лядова. Скельний монастир над Дністром
13: 00 – 14: 30	Іллінецька астроблема
15: 00 – 16: 00	Печерські пороги. Старовинний млин графа Потоцького
17: 00 – 18: 00	Палац Потоцьких в Тульчині
19:00 – 20: 00	Скіфські вали, або Немирівське городище
20:30 – 21: 00	Палац княгині Марії Щербатової
22:30	Повернення до м. Вінниці.

Визначимо розрахунок вартості туру «Туристична Вінниця» (див. табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Розрахунок витрат на проїзд

Основні витрати	Сума на 1 особу, грн.	Сума на 49 осіб, грн.
Переїзд: Вінниця – с. Буша – с. Глухівці – с. Лядова – м. Іллінці – с. Печера – м. Немирів – м. Тульчин – Вінниця.		
Учасники Клубу	350	17150
Новачки	450	22050

Всі види витрат туру «Туристична Вінниця» зведені в загальну таблицю 3.6.

За результатами дослідження з'ясовано, що Вінницька область має суттєвий потенціал для розвитку екскурсійно-пізнавального туру і володіє достатнім потенціалом для розробок екскурсійних турів цього напрямку.

Запропонований екскурсійно-пізнавальний груповий тур «Туристична Вінниця» може стати популярним та актуальним, у зв'язку з новим туристичним продуктом на туристичному ринку Вінницької області, та стане

новим напрямком у розвитку внутрішнього туризму в регіоні.

На основі проведеного аналізу розроблено екскурсійно-пізнавальний груповий тур «Туристична Вінниця» на 1 день. Вартість розрахованого туру на 1 особу складає 1177 гривень, а на групу із 49 осіб складає 57673 гривень.

Таблиця 3.6 – Розрахунок собівартості туру (для учасників клубу)

Основні витрати	Сума на 1 особу, грн.	Сума на 49 осіб, грн.
Транспортне обслуговування комфортабельним автобусом	350	17150
Страховання	52	2548
Екскурсійний супровід	540	26460
Разом:	942	46158
Оплата комісійних турагентам (25% від собівартості)	235	11515
Всього:	1177	57673

Отже, розробка даного туру може бути запропонована на туристичних підприємствах міста Вінниця, напрямком діяльності яких полягає у розвитку внутрішнього туризму України. Даний туристичний продукт стане затребуваним тим споживачам, які прагнуть дізнатися про історію та архітектурні будівлі Вінницького краю, зацікавить своїми екскурсіями.

З проведених розрахунків ціна туристичного продукту прийнятна для туристів із середнім рівнем доходів і включає всі зазначені послуги і витрати. Споживчі властивості туру будуть відповідати потребам споживачів в новизні і атрактивності не просто відпочити від повсякденності і насолодитися екскурсійними місцями Вінничини. Споживач відкриє нові якості свого життя, пізнає себе, відносить організм, його психічний стан та творчий потенціал, зможе зарядитись позитивною енергетикою від відвідування таких місць, як село Буша, Гайдамацький Яр, Глухівський блакитноводий кар'єр, скельний монастир у Лядові, Іллінецька астроблема, Печерські пороги, старовинний млин графа Потоцького, скіфські вали, або Немирівське городище, палац

княгині Марії Щербатової, палац Потоцьких в Тульчині.

Напрямок подальших досліджень полягає у розвитку туристичного потенціалу України із створення таких турів, які будуть направлені на відвідування релігійних місць Поділля, а також відвідування та розробка нових екскурсійних маршрутів Україною.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження досягнуто основну мету дипломної роботи, яка полягає у дослідженні напрямків розвитку туристичної галузі Вінницької області.

Підводячи підсумки даної роботи можна зробити наступні висновки.

1. Досліджено сутність та складові розвитку туристичної галузі;

Визначено, що сутність розвитку туристичної галузі полягає у використанні природних ресурсів, які можуть стати важливим засобом вирішення соціально-економічних проблем, передусім зменшення безробіття, підвищення рівня життя людей. Досліджено класифікацію видів сучасного туризму із використанням найбільш суттєвих ознак

Виявлено, що для оцінювання розвитку туристичної галузі не існує єдиної методики визначення комплексного показника. Існують лише методики оцінювання окремих її складових чи суміжних процесів, а також рекомендації зі статистики туризму.

Досліджено наукові методи розвитку туристичної галузі: системологічний підхід, організаційний підхід, суб'єктно-функціональний підхід, метод систематизації, балансовий метод, картографічний метод, метод економіко-географічних досліджень, методи соціологічних досліджень, агрегатне індексування,

2. Проаналізовано сучасний стан розвитку туристичної галузі Вінницької області.

Досліджено природно-заповідний фонд Вінницької області, органи влади, які сприяють розвитку туризму Вінницької області, структуру факторів впливу на розвиток туристичної галузі Вінницької області. З результатів аналізу сплати податків та зборів до місцевих бюджетів суб'єктами господарювання Вінницької області з'ясовано збільшення туристичного збору.

Визначено, що найбільш популярними видами туризму на Вінниччині є:

культурно-пізнавальний, рекреаційний та подієвий. Досліджено найцікавіші туристичні місця та найбільш поширені види туризму у Вінницькій області.

За результатами дослідження оцінки потенціалу розвитку туристичної галузі Вінницької області з'ясовано, що мешканці Вінницької області найвище оцінюють потенціал області у сфері пізнавального та рекреаційного туризму. Третє місце посідає «зелений» туризм. За оцінками експертів, така тенденція вказує про особисте бажання мешканців області відпочивати в екологічно безпечному середовищі, а також про наявність попиту на тури вихідного дня для відпочинку на природі. Варті уваги, на думку респондентів, ще два напрями розвитку туристичної сфери області: промисловий (індустріальний) туризм, а також діловий туризм і супутній конференц-сервіс.

За результатами анкетного опитування місцеві жителі зауважили, що область повинна зосередитись на залученні туристів, які мешкають на території України, тобто приділяти увагу розвитку внутрішнього туризму.

Близько 20% жителів перевагу віддали Вінницькій області як пріоритетному об'єкту для залучення туристів. 12% вінничан вважають Вінницьку область туристичним центром південного сходу та центру України. Стільки ж жителів (12%) вказують на спроможність досягти загальноєвропейського та навіть світового масштабу. Ще близько 20% висловили сумніви щодо спроможності Вінницької області стати відомим потужним туристичним центром.

Визначено, що суттєвого вдосконалення потребує інфраструктура області – дороги, громадський транспорт, спеціально збудована для туристів.

Базуючись на демографічних тенденціях, аналізі соціально-економічної ситуації в області, а також прогнозах макроекономічних впливів, визначено, що найбільш імовірним є «інерційний» сценарій розвитку туристичної галузі. Однак завдяки злагодженим зусиллям усіх зацікавлених сторін, у першу чергу – органів влади різних рівнів, запропоновано створити умови для наближення сценарію розвитку до оптимістичного.

3. Визначено перспективи розвитку туристичної галузі Вінницької

області.

Запропоновано шляхи оптимізації розвитку туризму регіону: штучне посилення привабливості рекреаційних місцевостей шляхом доповнення існуючих природних і культурно-історичних комплексів додатковими розважальними й пізнавальними об'єктами; освоєння рекреаційних зон і територій; розширення асортименту рекреаційних і туристичних послуг; створення необхідних умов в регіоні для залучення до активного споживання туристичних послуг людей з обмеженими фізичними можливостями; перепрофілювання підходящих будівель в приватні садиби заміського типу з певним набором послуг та розваг; передача деяких туристичних об'єктів в оренду, тривале користування багатим компаніям, організаціям; посилення ролі засобів масової інформації в розвитку регіональної культури; поширення інформації на основі нових технологій; правова підтримка з боку влади; залучення іноземних інвесторів.

Для підвищення напрямків розвитку туристичної галузі Вінницької області розроблено одноденний автобусний екскурсійно-пізнавальний груповий тур «Туристична Вінниця». Розроблий тур представлений відвідуванням наступних туристичних об'єктів село Буша та Гайдамацький Яр – Глухівський блакитноводий кар'єр – Лядова. Скельний монастир над Дністром – Іллінецька астроблема – Печерські пороги – Скіфські вали, або Немирівське городище, Тульчин. Вартість туру на 1 особу складає 1177гривень, а на групу із 49 осіб складає 57673 гривень.

Даний туристичний продукт стане затребуваним тим споживачам, які прагнуть дізнатися про історію та архітектурні будівлі Вінницького краю, зацікавить своїми екскурсіями.

Перевагами для споживачів є екскурсійне супроводження, доступна коштовність туру, насичена екскурсійна програма, яка розрахована на один день. Також турист зможе відпочити морально, покращити свій психологічний стан шляхом відвідування екологічних місць, екскурсійних маршрутів,

зарядитись позитивною енергетикою від рекреаційних туристичних об'єктів, ландшафтних краєвидів, перезавантажитись від буднів.

Отже, дослідження напрямків розвитку туристичної галузі Вінницької області можливе наступним чином:

– покращення туристичної привабливості регіону та рівня його конкурентоспроможності за рахунок розробленого автобусного туру екскурсійно-пізнавального напрямку, який може бути використаний під час розробки нових туристичних маршрутів Вінницької області;

– підвищення напрямків розвитку туристичної галузі Вінницької області за рахунок розробки нових видів відпочинку, спрямованих на відпочинок в екологічно-безпечному середовищі, а також про наявність попиту на тури вихідного дня для відпочинку на природі;

– підвищення туристичного потенціалу області за рахунок зосередження на залученні туристів, які мешкають на території України, розвитку внутрішнього туризму.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. № 108/95-НР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 25.10.2021).
2. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон від № 31 – 32 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (дата звернення: 25.10.21).
3. Аналіз та оцінка потенціалу туристських територій: навч. пос. для ВНЗ. О. М. Сердюк, В. М. Зайцева, В. І. Пономаренко, Т. С. Кукліна. Запоріжжя : ЛПС ЛТД, 2013. 336 с.
4. Бак Г. В. Впровадження інновацій у сфері туризму. *Наукові записки*. 2010. № 2. С. 53–55.
5. Балабанов Г. В. Трансформація структури господарства України: регіональний аспект. Київ : Міленіум, 2003. 404 с.
6. Балабанова Л. В. Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємств : навчальний посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2006. 448 с.
7. Балашова Р. І. Організація діяльності туристичного підприємства : навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 184 с.
8. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії. Київ : Палітра, 2001. 120 с.
9. Благун І. С., Лещук Г. В., Кифор М. В. Економічне моделювання попиту на туристичні послуги в регіонах. *Регіональна економіка*. 2019. № 4 (94). С. 87–93.
10. Бойко В. О. Екологічний туризм як складова зеленої економіки. *Ефективна економіка*. Дніпро. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8773/>. (дата звернення: 14.10.21).
11. Бут Т. В. Вибір методів діагностування розвитку економіки регіону. *Державне будівництво*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_15 (дата звернення: 14.10.21).

12. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг. URL: http://tourlib.net/books_ukr/velychko7 (дата звернення: 14.10.21).
13. Вінницька обласна державна адміністрація. URL: <http://www.vin.gov.ua> (дата звернення: 14.10.21).
14. Вінницька обласна рада. Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. URL: <http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/strategy/strategy2027.pdf>. 67 с. (дата звернення: 14.10.21).
15. Гапоненко А. Л. Стратегическое управление : учеб. для вузов, обучающихся по специальности 061100 «Менеджмент организаций». 2-е изд., стер. Москва : Издательство ОМЕГА, 2006. 464 с.
16. Герасимчук З. В. Особливості раціонального використання туристичний ресурсів. URL: http://zntu.edu.ua/uploads/dept_s&r.pdf (дата звернення: 14.10.21).
17. Головне управління статистики у Вінницькій області. Соціально-економічне становище Вінницької області URL: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/2010-11-23-14-38-32.html> (дата звернення: 14.10.21).
18. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ2015/ds_u.html (дата звернення: 14.10.21).
19. Думки експертів галузі і мандрівників. Туризм після коронавіруса. URL: <https://www.uvidpustku.com/podorozhi-pislya-coronavirusa/> (дата звернення: 20.10.21).
20. Забродська Л. Д. Стратегічне управління: реалізація стратегії : навч. посібник для студ. екон. спец. Харків : Консул, 2004. 208 с.
21. Зайцева В. М., Шелеметьевва Т. В. Оцінювання соціально-економічного розвитку туризму в Україні як важливий напрям ефективності управління. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1. С. 103–108.
22. Кальченко О. М. Проблеми інноваційного розвитку туристичної галузі України. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc/2010_41/18.htm (дата звернення: 14.10.21).

23. Квартальнов В. А. Туризм : уч. Москва : Финансы и статистика, 2002. 320 с.
24. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навч. пос. Чернівці : Книги ХХІ, 2003. 305 с.
25. Кичко Е. А. Перспективы Запорожского региона статья туристической меккой. URL: <http://misto.zp.ua/article/articles990.html> (дата звернення: 14.10.21).
26. Кожухівська Р. Б. Туризм в Україні: стан, фактори та перспектива розвитку. *Вісник Донецького національного університету*. 2010. № 1. С.84–86.
27. Корнієнко О. М., Белікова М. В., Зінченко Т. О. Діловодство в туризмі: аналіз документального процесу взаємодій туристичного агентства з туроператорами та клієнтами. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Випуск № 2 (25). С. 147–154.
28. Кочкаров А. А. Когнитивное моделирование региональных социально-экономических систем. *Журнал Управление Большими Системами*. 2006. № 16. С. 137–145.
29. Кукліна Т. С. Формування програми туристичного розвитку міста Запоріжжя. URL: http://zntu.edu.ua/uploads/dept_s&r/2017/conf/2/_1.pdf (дата звернення: 14.10.21).
30. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг: теоретико-методологічні основи дослідження туризму. URL: [http://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_rtp13 .htm](http://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_rtp13.htm) (дата звернення: 14.10.21).
31. Максимова Т. С. Методичні підходи щодо оцінки стійкості розвитку соціально-економічних регіональних систем. *Вісник Національної академії державного управління*. 2004. № 2. С. 300–304.
32. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг. URL: http://pidruchniki.com/turizm_turizm_i_sfera_poslug (дата звернення: 14.10.21).
33. Марченко О. А. Економіка природокористування. URL: http://work/2940_osnovi_ekon.prirod.pdf (дата звернення: 14.10.21).
34. Маслеченков Ю. С. Технология и организация работы

туристического предприятия: теория и практика. Москва : Дека, 2000. 432 с.

35. Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності. Наказ Державної туристичної адміністрації України та Державного комітету статистики України від 12.11.2003 р. № 142/394. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1128-03> (дата звернення: 14.10.21).

36. Миколаївська, Вінницька та Чернівецька області є найменш забезпеченими регіонами України. ДП «ГеоінформУкраїни, щорічник «Мінеральні ресурси України», 2018. URL: <http://geoinf.kiev.ua/publikatsiyi/shchorichnyku/> (дата звернення: 25.10.21).

37. Миронов Ю. Б. Сутність та чинники сталого розвитку туризму в регіоні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. № 7. С. 117–122.

38. Мірошник Р. О. Розвиток туристичної галузі України: особливості та проблеми. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління*. 2013. № 754. С. 41–46.

39. Міщенко А. Г. Міжнародне співробітництво в сфері туризму. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/mishchenko.htm (дата звернення: 14.10.21).

40. Музиченко-Козловська О. В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території. URL: <http://infotour.in.ua/muzychenko15.htm> (дата звернення: 14.10.21).

41. Олійник Л. Сучасний стан, проблеми та стратегія розвитку економіки Вінницької області. *Фінанси, учет, банки. Донецький національний університет ім. В. Стуса*. № 1 (21) (2016). С. 137–144.

42. Омуш М. О. Стратегія диверсифікованого розвитку туристського комплексу в регіональній економіці (на прикладі Йорданії) : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.10.03. Харків, 2003. 19 с.

43. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (UNWTO World Tourism Organization). URL: <http://www.world-tourism.org> (дата звернення: 14.10.21).

44. Петренко А. В. Метод розробки сценаріїв розвитку подій. URL: <http://www.studfiles.ru/preview/371875/> (дата звернення: 14.10.21 р.).

45. Портер М. Международная конкуренция. Москва : Международные отношения. 2001. 896 с.
46. Природно-заповідний фонд України: Приазовський НПП. URL: <http://pzf.eco.gov.ua.html> (дата звернення: 14.10.21).
47. Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2021 – 2027 роки. URL: <http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/ogoloshenia/programa-turizm2020.pdf> (дата звернення: 14.10.21).
48. Скворцов А. В. Туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/tourism_ukr.htm. (дата звернення: 14.10.21).
49. Смаль І. В. Туристичні ресурси світу. URL: [/5853202/page:9/](#) (дата звернення: 14.10.21).
50. Стратегія розвитку туризму міста Вінниці до 2030 року. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Branches/Lists/Tourism/ShowContent.aspx?ID=> (дата звернення: 14.10.21 р.).
51. Управління культури і туризму Вінницької облдержадміністрації – URL: <http://www.vincult.org.ua> (дата звернення: 14.10.21 р.).
52. Федорчук О. С. Фактори туристської привабливості Вінницької області. *Студентський Вісник Нац. університету водного господарства та природокористування*. Вип. 1(3), 2015. С. 142–145.
53. Шелегеда В. І. Стан і перспективи розвитку екологічного туризму в Запорізькій області. *Запоріжжя : Патент*. 2010. 224 с.
54. Шелеметьєва Т. В. Пропозиції щодо підвищення ефективності та удосконалення системи управління розвитком туризму в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 37. С. 61–65.
55. Щербакова Н. О. Шляхи стимулювання туристичної привабливості України. URL: http://publications.ntu.edu.ua/upravl_progect/2014_13_econom/144.pdf (дата звернення: 14.10.21).
56. Яркіна Н. М. Економіка підприємства : навч. пос. Київ : Ліра-К, 2015. 498 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Класифікація видів сучасного туризму із використанням найбільш суттєвих ознак

Класифікаційна ознака	Характеристика
І. Залежно від національної приналежності:	
Національний (внутрішній)	Туризм у межах країни охоплює внутрішній і в'їзний туризм і відповідає сукупному внутрішньому туристичному споживанню, тобто сумарним витратам внутрішніх та іноземних туристів.
Міжнародний (зовнішній)	Туризм в іншу країну з туристськими цілями без заняття оплачуваною діяльністю в місці тимчасового перебування. У свою чергу, поділяється на активний та пасивний, або в'їзний та виїзний.
ІІ. Залежно від потреби:	
Лікувальний-оздоровчий туризм	Обумовлений потребою в лікуванні різного роду захворювань і оздоровленні організму після перенесених хвороб.
Рекреаційний туризм	В основі лежить потреба у відновленні фізичних та духовних сил людини.
Спортивний туризм	Предполагає виїзд для проведення спортивних заходів в тих або інших країнах і регіонах. Його, у свою чергу, можна підрозділити на активний і пасивний туризм.
Пізнавальний туризм	Основою є потреба в розширенні знань з різних напрямків. До цього виду туризму можна віднести екологічний туризм. Програми екотурів передбачають відвідування охоронюваних природних територій.
Діловий туризм	До даного виду туризму відносяться поїздки з метою встановлення або підтримки ділових контактів з різними партнерами.
Релігійний туризм	Основа на релігійних потребах людей різних конфесій.
Етнічний туризм	Переслідує мета відвідин місця народження або походження сім'ї, а також місця проживання родичів і/або близьких.
Транзитний туризм	В основі транзитного туризму лежить потреба в перетині території однієї країни, з метою відвідування іншої
ІІІ. За використанням транспортних засобів:	
Автомобільний	Використання приватного автомобільного транспорту.
Залізничний	Подорож, здійснюється залізничним шляхом.

Продовження Додатку А

Авіаційний	Різновид повітряного туризму за допомогою авіатранспорту: літаки, повітряні кулі.
Водний (морський, річковий, озерний)	Сплав по річках, рафтинг, вітрильний туризм, каякінг, каньйонінг (подолання каньйонів без допомоги плаваючих засобів), віндсерфінг, вейкбордінг.
Автобусний	Подорожі груп туристів на власних або орендованих автобусах.
Велосипедний	Вид туризму, в якому велосипед служить головним або єдиним засобом пересування.
Пішоходний	Один з найпоширеніших видів спортивного туризму, основною метою є подолання групою туристів маршруту по місцевості.
IV. За інтенсивністю відвідування:	
Сезонний	Відвідини туристських регіонів, частота яких залежить від кліматичних умов регіону і суб'єктивних характеристик туристського об'єкту.
Постійний	Відносно рівномірні відвідини туристських регіонів і об'єктів протягом всього календарного року.
V. За тривалістю подорожі:	
Короткостроковий	до 7 днів
Середньостроковий	від 9 до 12 днів
Довгостроковий	від 15 до 30 днів
Індивідуальний	від однієї до п'яти осіб
Груповий	Більше 10 осіб
VII. За організаційною формою:	
Організований	Пропонуються туристичними фірмами.
Неорганізований	Здійснюються не за планом, передбаченим туристичними організаціями і підприємствами.
Клубний	Відпочинок людей, яких поєднують спільні заняття, інтереси й захоплення.
VIII. За принципом формування ціни на продукт:	
Комерційний	Орієнтований на одержання туристичними підприємствами прибутку, що є основним джерелом для розвитку виробництва послуг.
Соціальний (дотаційний)	Подорожі, субсидовані із засобів, які виділяє держава на соціальні потреби.

Додаток Б

Кількість туроператорів та турагентів за регіонами України [19]

	2019				2020				Відхилення 2020/2019 рр.	
	Кількість туроператорів та турагентів - юридичних осіб	З них		Кількість турагентів - фізичних осіб - підприємців	Кількість туроператорів та турагентів - юридичних осіб	З них		Кількість турагентів - фізичних осіб - підприємців	Кількість турагентів - фізичних осіб - підприємців у 2020 р. порівняно з 2019 р.	Кількість турагентів юридичних осіб у 2020 р. порівняно з 2019 р.
		туроператори	турагенти			туроператори	турагенти			
Україна	1797	538	1259	2644	1561	452	1109	2306	-338	-236
Вінницька	23	6	17	64	19	6	13	60	-4	-4
Волинська	18	4	14	71	13	2	11	57	-14	-6
Дніпропетровська	111	15	96	318	109	15	94	322	-4	-2
Донецька	29	3	26	65	26	2	24	56	-9	-3
Житомирська	16	3	13	50	16	3	13	43	-7	0
Закарпатська	29	12	17	55	22	9	13	50	-5	-7
Запорізька	61	3	58	85	57	4	53	90	+5	-4
Івано-Франківська	29	8	21	88	25	7	18	79	-9	-4
Київська	48	6	42	175	47	10	37	173	-2	-1
Кіровоградська	14	-	14	54	13	-	13	44	-10	-1
Луганська	7	-	7	37	6	-	6	31	-6	-1
Львівська	134	61	73	225	97	38	59	168	-57	-37
Миколаївська	21	3	18	63	20	1	19	69	+6	-1
Одеська	120	13	107	141	92	12	80	102	-39	-28
Полтавська	14	-	14	136	14	-	14	110	-26	0
Рівненська	27	3	24	80	28	2	26	74	-6	+1
Сумська	18	3	15	86	17	2	15	68	-18	-1
Тернопільська	18	7	11	67	14	4	10	51	-16	-4
Харківська	85	8	77	168	84	7	77	150	-18	-1
Херсонська	10	2	8	63	8	1	7	46	-16	-2
Хмельницька	21	2	19	57	18	1	17	45	-12	-3
Черкаська	27	7	20	83	20	6	14	79	-3	-7
Чернівецька	35	7	28	42	28	6	22	27	-15	-7
Чернігівська	17	1	16	40	18	1	17	39	-1	+1
м.Київ	865	361	504	331	750	313	437	273	-58	-115

Додаток В

Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами в Україні [19]

	2019			2020		
	Усього	У тому числі обслуговані		Усього	У тому числі обслуговані	
		туроператорами	турагентами		туроператорами	турагентами
Юридичні особи						
Кількість обслугованих туристів,						
Усього	5319952	3134115	2185837	1957410	1412851	544559
у тому числі						
в'їзних (іноземних) туристів	83703	37896	45807	11773	8369	3404
виїзних туристів	4786594	2759735	2026859	1758107	1275653	482454
внутрішніх туристів	449655	336484	113171	187530	128829	58701
Фізичні особи-підприємці						
Кількість обслугованих туристів,						
Усього	812145	x	812145	402868	x	402868
у тому числі						
в'їзних (іноземних) туристів	3137	x	3137	191	x	191
виїзних туристів	738272	x	738272	367595	x	367595
внутрішніх туристів	70736	x	70736	35082	x	35082

Додаток Г

Найцікавіші туристичні місця Вінницької області

Туристичний об'єкт	Характеристика туристичного об'єкту
1	2
«Рошен» - Вінницький світломузичний фонтан	<p>Визнаний одним з найбільш видовищних фонтанів Європи, побудований на відкритій воді. «Рошен» є плаваючим фонтаном. Високі інженерні технології та правильно підібране освітлення забезпечують неймовірне водне шоу. Проектор, аудіосистема, підводні ліхтарі, лазери створюють цілий спектакль з живої води, падаючих хвиль і класичної музики.</p> <p>Кошти на будівництво виділив благодійний фонд Петра Порошенка. Проект був названий на честь кондитерської фабрики «Рошен», розташованої неподалік. Відкриття відбулося у вересні 2011 року до дня міста Вінниці. Знаходиться це диво у руслі річки Південний Буг, біля острова Фестивальний. Унікальність фонтану полягає ще й у тому, що він має можливість залишатися у системі у зимовий період. Його опускають на дно річки без монтажу та інших складнощів.</p>
Острів Кемпа	<p>Зелений оазис Вінниці. Жителі міста пишуться таким унікальним місцем. Деякі літературні видання повідували, що острів належав старості Богушу Корецькому. Саме він проводив першу роботу над зміцненням. Але всі історичні джерела спростовують цю інформацію. У XVI ст. тут знаходилися спеціальні комори для заарештованих. У 1604 р. садибою керував Валенти Калиновський. За час його правління споруджувалися нові укріплення. Цей об'єкт призначався для відображення приватних нападів татаро-монгольських племен.</p> <p>На сьогоднішній день острів прийнято вважати заповідною територією. Площа острова уособлює красу природи, недоторканність цивілізації. Також він має і друге ім'я – Фестивальний. Такої назви острів удостоївся після проведеного фестивалю «Зорі над Бугом».</p>
Сіфські вали у Немирівському городищі	<p>Справжнє джерело історичних артефактів, древніх легенд, міфів і доказів могутності скіфів. Деякі історики датують Немирівське городище V-VII ст. до н.е. і стверджують, що ці місця були землями проживання скіфів. Але результати численних розкопок свідчать про те, що довгий період часу ці землі населяли древні народи. Вони залишили після себе бронзові та кістяні наконечники стріл, гончарні вироби, бронзові прикраси, предмети побуту та багато іншого. Саме легенди про багатства і скарби скіфів приваблюють на територію нинішньої Вінницької області не тільки археологів, а й шукачів скарбів.</p>
Театральна площа з назвою «Париж»	<p>Знаходиться в центральній частині Вінниці. Таку назву має і мікрорайон, у якому вона розташовується, і навіть місцевий сквер. «Париж» – назва народна, придумане жителями міста. Взимку площа «Париж» перетворюється в казковий пейзаж із засніженими ялинами, ліхтарями, лавочками. Територію площі прикрашають дерева і квіткові клумби. Особливо гарно тут навесні, коли цвітуть каштани. Неповторна архітектура будівель робить центр Вінниці схожим зі столицею Франції. Звідси і відбувається її друга назва.</p> <p>Театральна площа – це центр дозвілля та відпочинку місцевих жителів, гостей та туристів. Тут є цікаві розваги для всіх відвідувачів, незалежно від віку та вподобань. Неподалік від площі працюють кафе, піцерії, магазини, торгові комплекси та інші громадські заклади.</p>
Ставка Гітлера «Вервольф»	<p>Розташовується біля села Стрижавка. Від колись потужного комплексу, що складається з понад 80 зовнішніх будівель, кількох підземних бункерів, залишилися тільки величезні купи бетону. Але й цього достатньо, щоб уявити масштаби цих споруд, адже товщина бункерних стін становила кілька метрів.</p> <p>Будівництво тривало з 1941-1943 рр. В якості робочої сили використовували військовополонених і місцевих жителів. Було задіяно більше 10 000 осіб, майже всі вони були знищені після закінчення робіт. Під час наступу частин Червоної армії в березні 1944 року всі комунікації ставки були підірвані відступаючими фашистами. У 2011 році на території «Вервольфу» відбулося відкриття меморіального комплексу пам'яті жертв фашизму, також представлена виставка військової техніки та зброї часів Великої Вітчизняної війни.</p>

1	2
Національний музей-садиба М.І. Пирогова	<p>Жив і працював видатний вчений, геніальний хірург, анатом, творець воєнно-польової хірургії, засновник Товариства Червоного Хреста, прекрасний педагог і громадський діяч Микола Іванович Пирогов.</p> <p>Метою діяльності Національного музею-садиби М.І. Пирогова є збереження особливого культурного середовища, яке було за життя вченого.</p> <p>Музей відноситься до найважливіших об'єктів культурної спадщини України і займає особливе місце у внутрішньому і міжнародному туризмі завдяки взаємозв'язаною системою об'єктів культурної спадщини і пам'яток садово-паркового мистецтва, до складу яких входять:</p> <ul style="list-style-type: none"> - будинок, в якому жив М.І Пирогов, і де розміщена експозиція про його життя і діяльність. - музей-аптека з інтер'єрами приймальні та операційної М. І. Пирогова в його садибі Вишня. - церква-некрополь, де покоїться набальзамоване тіло ученого. <p>меморіальний парк, в якому збереглися дерева, посаджені М.І. Пироговим.</p>
Село Буша	<p>У долині злиття трьох річок знаходиться енергетично сильне село Буша. Воно вабить не лише чаклунів, а й звичайних українців.</p> <p>У 2005 році археологи знайшли в центрі Буші залишки трипільського житла, численні уламки кераміки, знаряддя праці. Над розкопом було збудовано споруду, яка повторює трипільський стиль архітектури.</p> <p>На території заповідника розташований унікальний музей, в якому зберігаються речі побуту від людей (яким сотні років), трипільської культури.</p> <p>У селі також є унікальне козацьке кладовище. Там збереглися могили козаків, які були поховані у XVII-XVIII століттях. Серед місцевих його так і називають — «Козаче».</p> <p>На території села знаходиться також парк скульптур, який поповнюється щороку новими витворами з каменю.</p> <p>Є наскельний монастир та печери, відомі на весь світ. Зображення на скелях привертає увагу істориків, археологів, релігієзнавців, езотериків. Його датують II-IX століттям н. е.</p>
Гайдамацький Яр	<p>Урочище, геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення в Україні. Розташований у Ямпільському та Чернівецькому районах Вінницької області.</p> <p>Сучасну назву Гайдамацький яр дістав у кінці XVII-на початку XVIII ст. За історичними відомостями, в яру, його печерах та ущелинах, ховалося населення села Буші під час вторгнення іноземних загарбників. Також в ньому ховалися гайдамаки, які робили вилазки проти місцевої знаті, польських, татарських і турецьких військ. Площа 96 га.</p>
Глухівський блакитноводий кар'єр з білим піском	<p>Найбільший у Європі кар'єр білої глини - каоліну! Ще його називають «українським Памуккале», за аналогією з неймовірними травертиновими терасами в Туреччині.</p>
Лядівський Усікновенський скельний чоловічий монастир	<p>Вважається одним із семи чудес Вінниччини. Знаходиться на терасі 90-метрової гори над Дністром, що протікає поблизу с. Лядова Могилів.</p> <p>Один із найдавніших православних скельних монастирів України: в молитві та покайній ченці тут служать Господу вже понад тисячу років. Заснував його славнозвісний родоначальник православного чернецтва у Київській Русі преподобний Антоній Печерський, який започаткував і Києво-Печерську лавру.</p> <p>В скельному монастирі є Антонієве цілюще джерело, яке має лікувальні властивості. Також є цілюща купіль. Загалом монастир - це три величезні рукотворні готи та келія, в якій жив святий Антоній. Крім цього, тут закладено кілька будівель, дзвіницю та кам'яні ворота в автентичному стилі. Тобто, складається враження, що все так і було тисячу років тому. Найцікавіша з новобудов – дзвіниця – розташована на вершині скелі. З її вікон відкривається найкращий краєвид на навколишні землі.</p>
Іллінецька астроблема	<p>Це – найдавніший в Європі метеоритний кратер, віком близько 400 – 430 мільйонів років. Численні наукові дослідження довели, що Іллінецький кратер має космічне походження і тепер є природним свідченням планетарного масштабу – зіткнення Землі з кометою або астероїдом.</p> <p>Єдина з астроблем України, що частково виходить на поверхню Землі. У 1974 році вперше були знайдені діаманти! Це лише другий кратер на Землі, де були виявлені ці дорогоцінні камені. Найбільший у світі агат, який утворився в результаті зіткнення з метеоритом, відшукали також тут. Зараз він перебуває на експозиції в Берлінському музеї. Знайдені в цій унікальній місцевості уламки метеорита дуже високо цінуються у всьому світі..</p>

1	2
Печерські пороги Вінницька обл. Тулчинський р-н, село Печера	Відбувається розвиток спортивного туризму на Печерських порогах на березі Південного Бугу. На кордоні між селами Печора і Сокілець знаходяться руїни величезного млину, що належав Потоцьким. Комплекс складається з трьох будівель - власне, млина, складу і крупорушки. Сам млин має три поверхи і не має даху. Село Печера славиться ще й Всеукраїнським фестивалем «Фестиваль Млиноманія»! Він регулярно проводяться влітку з гарндіозними рок-концертами, тут влаштовують різні екоакції, святкування та спортивні чемпіонати з футболу та волейболу. і
Скіфські вали, або Немирівське городище	Це одне з найбільших міст скіфського часу (ранньої Залізної доби України), розташоване поміж Дністром і Дніпром. Вали вражають своєю потужністю. У їхньому кільці розташувалися: поле, ставок, долина та частина лісу. Загальна площа, яку охоплює насип, складає близько 100 гектарів.
Водонапірна вежа	Візитівка Вінниці – 106-річна Башта на Європейській площі, вона була побудована в 1911 році для першого міського водопроводу, як Водонапірна вежа у Вінниці. У Вежі розташована частина музейної експозиції Меморіалу революційної та бойової слави. А також вона є Меморіалом пам'яті вінницьких воїнів, які загинули під час Афганської війни. Висота Вінницької культурною візитівки Вінниці - 28 метрів!
Обласний краєзнавчий музей	Музей розташований на території колишнього єзуїтського монастиря - нинішнього історико-архітектурного комплексу «Мури». У музеї переставлені унікальні предмети з скіфського і сарматського періодів, велика нумізматичної збори, а також етнографічна колекція: вироби гончарства, ткацтва і вишивки, народний живопис, також тут знаходиться скелет мамонта. Фонд Вінницького обласного краєзнавчого музею налічує понад 200 тисяч експонатів.
Вінницький трамвай	Безкоштовна туристична екскурсія містом Вінницею на сучасному трамваї з безкоштовним Wi-Fi. Проект «Історична зупинка» – це екскурсія містом на трамваї, маршрутом № 4.
Єврейський квартал - Єрусалимка	Єрусалимка - старий єврейський квартал недалеко від сучасного центру міста! Початок його будування – XVIII ст. Це був ремісничий передмістя Вінниці, в якому оселялися і працювали бідні євреї.
Центральний міський парк	Тут відбуваються традиційні фестивалі, спортивні події, різні розваги та веселощі. Площа парку становить 40 гектарів. На території парку розташовані численні пам'ятники: Максиму Горькому, іменем якого раніше називався парк; пам'ятник воїнам-афганцям, січовим стрільцям та загиблим міліціонерам; «Алея славетних земляків» та алея і пам'ятник закоханим; у парку розташовані концертний зал «Райдуга», стадіон, ковзанка, міський планетарій, численні атракціони й ігрові автомати. Вінниця в мініатюрі – нова локація замість колишньої Алеї закоханих. Представлено 12 зменшених копій знакових споруд та будівель міста.

Додаток Д

Найбільш поширені види туризму у Вінницькій області

Вид туризму	Особливості виду туризму
1	2
Культурно-пізнавальний туризм	<p>Іллінецький кратер, Історико-меморіальний комплекс пам'яті жертв фашизму (ставка Гітлера «Вервольф»), пам'ятки містобудування та архітектури (оборонні, культові, цивільні) різних епох та стилів, монументального мистецтва, садово-паркового мистецтва, а також палаців, замків, музеїв, особняків, адміністративних, навчальних та господарських будівель, де зібрані колекції творів мистецтв; місця, пов'язані з життям і творчістю видатних діячів історії, науки й культури тощо. Серед найбільш відомих - музей-садиба знаменитого хірурга М.І. Пирогова та церква-мавзолей. Залишки скельних храмів – печерний храм VI-VII ст. (с. Буша). Вежа, Покровська церква з келіями (1787 р.). Грандіозний палацово-парковий комплекс XVIII ст., що колись належав відомому польському магнатові С.Потоцькому, зробив відомим місто Тульчин.</p> <p>У місті збереглись будівлі XVIII-XIX ст., серед яких будинок декабристів, будинок П. Пестеля, будинок офіцерського зібрання.</p> <p>Палацово-паркові комплекси XVIII-XIX ст., зокрема, в селах Антопіль, Верхівка, Котюжани.</p>
Лікувально-оздоровчий туризм та рекреаційний туризм	<p>Місто-курорт державного значення Хмільник з відомими радоновими водами. До складу бальнеологічного курорту входять 8 санаторно-курортних закладів, що дає змогу щорічно оздоровлювати до 56 тисяч осіб. Завдяки сучасному обладнанню, новітнім методикам, високому професійному рівню лікарського корпусу ефективність лікування на курорті Хмільник складає 97%.</p> <p>В м. Немирів розташовано ДП «Клінічний санаторій «Авангард» - багатопрофільний лікувально-оздоровчий заклад, із столітньою історією, старовинним парком (1787р.) та палацом княгині М. Щербатової (1894-1914рр.), що включено до переліку пам'яток у номінації «Перлини Поділля». Заклад має власне родовище мінеральної радонової води. Сьогодні ДП «Клінічний санаторій «Авангард» ПРАТ «Укрпрофоздоровниця» – це багатопрофільний лікувально-оздоровчий та реабілітаційний заклад цілорічного функціонування</p> <p>Лікувальні медичні заклади Вінниччини надають високоякісні медичні та оздоровчі послуги. За рейтинговою оцінкою Асоціації інтервенційних хірургів серед 43 центрів України область займає 1 місце по кількості операцій стентування коронарних судин. Обласний госпіталь ветеранів війни визначено одним із найкращих в Україні.</p>
Сільський зелений туризм	<p>Перспективним для Вінниччини є розвиток сільського зеленого туризму, як форми відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону. Динамічне зростання «зелених подорожей» усільську місцевість свідчить про те, що сільський туризм здатний забезпечити економічну та демографічну стабільність у сільській місцевості, сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, вирішенню соціально економічних проблем села, стати вагомим чинником перспективного</p>

1	2
	<p>розвитку сільських територій, залучити внутрішніх та зовнішніх потенційних туристів до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини краю й зростанню популярності ідей охорони навколишнього середовища.</p> <p>На даний час, в області послуги сільського зеленого туризму офіційно надають близько 30 сільських садиб, які пропонують комфортне проживання, сімейний відпочинок, народну традиційну кухню, екологічно чисті продукти харчування, цікаве дозвілля. З них 2 садиби мають третю (найвищу) категорію системи категоризації сільської нічліжної бази «Українська гостинна садиба» та 7 садиб мають базову категорію. Водночас, слід відмітити тенденцію до підвищення якості послуг, що надаються.</p> <p>Найбільш активними в розвитку сільського зеленого туризму є Барський, Вінницький, Гайсинський, Немирівський, Могилів-Подільський, Муровано-Куриловецький та Ямпільський райони.</p> <p>В області успішно діє обласна громадська організація «Вінницький обласний осередок Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні». Основними напрямками діяльності якої є: проведення семінарів та тренінгів з розвитку сільського зеленого туризму та розвитку сільських територій для сільських голів, селян та спеціалістів по туризму, постійні консультації для членів організації щодо впровадження послуги сільського зеленого туризму, організація спільної реклами господарів гостинних садиб, організація та проведення сільських фестивалів, написання соціальних проектів з розвитку сільських територій до українських та міжнародних фондів.</p>
Подієвий туризм	<p>Присвячений висвітленню якої-небудь події, є пріоритетним напрямком і стрімко розвивається в регіоні. Прикладом є лицарський турнір присвячений пам'яті Героя Небесної сотні Максима Шимка, що являється середньовічним фестивалем, а головним меседжем його проведення є важливість історичної реконструкції. Вже традиційним став open-air фестиваль «OPERAFEST-TULCHIN», який збирає під відкритим небом прихильників опери не лише з України, але й з далекого зарубіжжя. В свою чергу, міжнародний етно-фестиваль звичаєвої культури «Живий вогонь», який вже 11 років поспіль проводиться у різних місцях області, є справжнім святом купальських звичаїв й традицій, української прадавньої та сучасної культури. Цікавими за своїми програмами та виступами також є фольк-рок фестиваль «Млиноманія» та міжнародний фестиваль «Щедрик».</p> <p>Драг-рейсинг-шоу на аеродромі у м. Калинівка щороку збирає учасників змагань та глядачів з усієї України, а в останні роки все частіше відвідують цей захід ще й іноземні туристи.</p> <p>Гастрономічний фестиваль традиційних подільських страв «Диво з горнятка» (свято тиманівської каші), що проводиться в селі Тиманівка збирає навколо себе шанувальників подільських страв, виготовлених за унікальними старовинними рецептами.</p> <p>Крім вище перелічених подієвих заходів привертають увагу туристів: Міжнародний джазовий фестиваль VINNYTSIA JAZZFEST, етнофестиваль родинної пісні «Мамина піч», національно-патріотичний фестиваль козацької традиційної культури «Батозька битва» та багато подібних, що вже мають статус традиційних.</p>

1	2
	Щороку, традиційно в середині травня, у м. Вінниця відзначається День Європи, в якому приймають участь поважні закордонні гості з міст-побратимів та партнерів з міжнародних організацій, а також з'їжджаються туристи з усієї України.
Активний та спортивний туризм	<p>В регіоні досить успішно розвиваються такі види активного відпочинку як: велосипедний, кінний та водний. Особливо цікавим активним відпочинком на Вінниччині є рафтинг – сплав на спеціальних надувних човнах річками Згар та Південний Буг, де проводяться екстрим-марафони.</p> <p>Також музей представляє багатий літопис зародження і розвитку повітроплавання-парапланеризму на Дністровських схилах. Заклад діє як філіал музею етнографії і народного мистецтва імені М. Руденко, що розташований у м. Могилеві-Подільському. Флай-парк займається туристичним розвитком громади і об'єднує парапланеристів, які традиційно збираються в с. Нагоряни з усієї України, щоб взяти участь у змаганнях з повітроплавання «Крила Дністра».</p> <p>Крім того, у Вінницькому авіаційно-спортивному клубі «Сутиски» проводяться, як стрибки з парашутом для початківців, так і професійне навчання парашутному спорту, а також здійснюються польоти та навчання на літаках й планерах.</p> <p>В свою чергу, у кінно-спортивному клубі «Вінниччина» та «Махікон», що знаходяться поблизу м. Вінниці можна насолодитись гарною природою, покататись верхи і навіть опанувати кінний спорт «з нуля» та випробувати себе у різноманітних змаганнях</p>
Релігійний туризм.	<p>Даний вид туризму має особливе значення для розвитку внутрішнього туризму в області, оскільки викликає великий інтерес з боку не лише віруючих, а й інших верств населення та виконує ряд важливих функцій, серед яких пізнавальна, естетична й виховна.</p> <p>Найбільш важливими об'єктами при розробці туристично-екскурсійних маршрутів на території регіону є численні монастирі і храми, де зберігаються реліквії та чудотворні ікони. Цінність цих об'єктів визначається не лише їх місцезнаходженням, а й мистецьким рівнем. Це стосується як архітектури, так і живописних та скульптурних робіт на біблійні сюжети.</p> <p>Так, в регіоні маємо єзуїтський та домініканський (пізніше перероблений на православний собор), а також Преображенський та Благовіщенський монастирі, Свято-Миколаївська церква, один із найстаріших храмів області – Покровська церква в селі Лозовій та костел капуцинів. Змінював конфесійну приналежність і Троїцький монастир, що у селищі Браїлів. Побудований як монастир тринітаріїв, на початку XIX ст. він перейшов до рук православної громади. Є у Браїлові і католицький костел, що носить таку саму назву.</p> <p>Унікальним скельним монастирем, розташованим у гротах над Дністром, відоме село Лядова. У селі Голинчинці Шаргородського району існує унікальна Долина хрестів (Йосафатова долина), яка щорічно приймає величезну кількість паломників. Знаменитий бальнеологічний курорт Хмільник має також і архітектурні принади - костел Усікновення, вежу колишньої мечеті та збудований в різних стилях епох палац. Велику кількість сакральних споруд, що належать різним конфесіям, мають міста Шаргород, а також Бар та Могилів-Подільський.</p>

1	2
	<p>Релігійний туризм перетворився на важливу складову сучасної індустрії регіонального туризму, а кількість туристів, що здійснюють паломництво до духовних святинь відчутно збільшилось. Собори, костьоли та церкви, культові музеї і духовні центри – це туристичні об’єкти, популярність яких постійно зростає. На ринку туристичних послуг з’явились фірми, що спеціалізуються на організації релігійно-паломницьких турів.</p>

Додаток Ж

Партнери Тур-клубу «Бідняжка»

Назва фірми-партнера	Діяльність	Бонуси, знижки:	Ардеса, Веб-сайт
1	2	3	4
AFISHA.VN.UA	Локальний квитковий оператор, який продає 100% офіційні квитки на всі заходи: концерти, фестивалі, бізнес конференції, семінари, театральні постанови, дитячі та спортивні заходи. Замовити квитки з промокодом "Бідняжка" можна телефонами: (093) 101 00 63 та (098) 101 00 63. Доставка по місту безкоштовна. Пред'явити картку потрібно, коли будете забирати замовлення.	спеціальні ціни та знижки на квитки на окремі концерти (знижка 20%)	Каса в театрі ім. Садовського: вул. Театральна, 13 / Каса в Обласній філармонії Хмельницьке шосе, 7 / Каса в офісі тур-клубу «Бідняжка» вул. Соборна, 7/ Каса в ЦУМі площа Гагаріна, 2 / Каса в #CHERDAK вул. Соборна, 24 та ін. Веб-сайт: https://afisha.vn.ua/
Лабораторія «МЕДІЛАБС»	Прогресивний діагностичний центр в м. Вінниці, який працює з використанням надсучасного потужного обладнання від провідних світових виробників.	Знижка 10% на ПЛР-тест для діагностики коронавірусу (за умови пред'явлення клубної картки).	Адреса: м. Вінниця, вул. Матроса Кішки 10 Г; вул. Амосова, 6; вул. Оводова, 29; вул. Київська 68-А. Веб-сайт: https://medilabs.com.ua/
Квіткова майстерня «Щастя»	це про декор та флористику з душею: створюємо особливі композиції з живих квітів, радуємо Вас повітряними кульками в особливий день, оформлюємо івенти.	знижки: 10% на букети квіткові композиції; 15% на Ново-річне декору-вання будинків, офісів, святкових фотозон; 15 % на проведення майстер-класів.	м. Вінниця, вул. Грушевського 66, тел: 096 212 07 07 Веб-сайт: Інстаграм: @happiness_flower_atelier
Креативний простір «Артинов»	Кафе та Коворкінг. IT- школа та мовна школа. Смачна кава та затишок. Більше 5 цікавих подій щотижня.	Спецтариф на відвідування коворкінгу: перша і всі наступні години по 25 грн/год; абонемент на день - 100грн.	м. Вінниця, вул. Миколи Оводова, 22. Тел: 093 226 2232 Веб-сайт: http://www.artinov.com.ua/ https://www.facebook.com/artinov.space/?ref=page_internal
Sushi TAKEAWAY	Завжди свіжі та смачні суши за доступними цінами. Самовивіз.	Знижка 10% на все меню; при замовленні 4 і більше різних ролів - знижка 15% за умови пред'явлення клубної карти	ТСК Магігранд, відділ Магіфудс, вул. Келецька, 78-В +38 (068) 27 33 903 Веб-сайт: https://instagram.com/sushi.tak.vn
BOGZ Leather Handcraft	Магазин шкіряних виробів, ручна робота, made in Vinnitsia. В наявності гаманці, портмоне, ремені, сумки, барсетки, ключниці, візитниці, обкладинки на права, паспорт та багато інших аксесуарів з натуральної шкіри. Усі вироби ручної роботи.	Знижка 10% + індивідуальне гравіювання у подарунок	ТСК Магігранд, 2 корпус, 2 поверх, вул. Келецька, 78-В Веб-сайт: https://instagram.com/bogz_vn?igshid=1x559rlwexkxl
Суші-бар Yama	Доставка та самовивіз смачних суши та ролів в м.Вінниця та околиці +38 (098) 548 38 83 +38 (073) 548 38 83	Знижка 15% на сет Лососеманія; 1л Pepsi до замовлення фірмового сету Філадельфія або сету Яма; Рол Філадельфія в кунжуті зі свіжим лососем в подарунок	м. Вінниця, вул. Київська 29, Набережний квартал, 12 секція всередині двору Веб-сайт: https://yama.vn.ua/

1	2		
Фотограф Аліна Дика	Сімейні та персональні фотосесії, зйомка особливих та святкових подій #дикафотографія	Знижка 100 гривень на кожну годину фотосесії за наявності клубної картки	0971151918 Веб-сайт: https://www.instagram.com/alinadikaya_ph/
Mtech.vn.ua	Магазин комп'ютерної техніки, велосипедів, та господарських інструментів	Знижка 7% на весь асортимент товару за умови наявності клубної картки	м.Вінниця, проспект Коцюбинського,38А, торговий центр СВ 5 поверх Веб-сайт: http://mtech.vn.ua/
Центр святкових подій "5 зірок"	Агенція повного циклу в організаціях заходів та свят будь-якого рівня складності	10% на організацію дитячих анімаційних програм	моб. (093) 368-60-61, (098) 469-80-95 Веб-сайт: https://www.facebook.com/5zirok.vn
Вело Дрім	Магазин велосипедів та аксесуарів: багажники переперечені, грузові бокси, кріплення для велосипедів, лиж та сноубордів, на будь-які автомобілі.	10% знижки на покупки	вул.Пирогова 135 Веб-сайт: http://my-velodream.com/
IND BEAUTY Antisalon	Студія краси та учбовий центр Послуги центру: лазерна Elos епіляція,воскова депіляція, макіяж, перукарські послуги, святкові зачіски, догляд за волоссям, косметологія, масаж обличчя, манікюр/педикюр, оформлення брів, послуги барберів, видалення тату та ін.	Знижка 20% на всі послуги при наявності клубної картки	мікрорайон Поділля, вул.Пирогова 115А (заїзд з "Terra Mare") Веб-сайт: https://www.facebook.com/INDBEAUTYSTUDIO/
Агенція нерухомості "Рудий кіт"	Консультація з питань оренди та купівлі/продажу нерухомості	Знижка 5% на всі послуги та приємний подарунок при купівлі/продажу нерухомості	097 415 22 61, 063 62 83 204 Світлана Власюк Веб-сайт: https://www.facebook.com/rydiy.kit/
Еко-таксі	Служба таксі з електромобілями Nissan Leaf. Для виклику таксі набирайте номер 7737, вказуйте промокод "Бідняжка" диспетчеру і пред'являйте клубну картку водієві при посадці.	Спец-тариф за промокодом "Бідняжка" зі знижкою 6% та за наявності клубної картки	
Вінницька Реберня	ресторація м'яса та пива	Знижка 10% на все меню крім алкоголю за умови пред'явлення клубної картки	м.Вінниця, вул.Київська 3А Веб-сайт: https://vinrebra.com/
Грузинський дворик - ресторація м'яса та вина	ПАБ з грузинською та кавказькою кухнею	Знижка 10% на все меню крім алкоголю за умови пред'явлення клубної картки	м. Вінниця, вул. Пирогова, 94 а Веб-сайт: https://www.gruzvin.com/
Zozulia Bijouterie	Магазин жіночих прикрас та аксесуарів	Знижка 25% на весь асортимент за пред'явлення клубної картки	м. Вінниця (точка видачі замовлень ТРК Магігранд) Веб-сайт: https://www.instagram.com/zozulia_bijouterie/?hl=uk
Магазин "iGrand"	Магазин мобільних телефонів та аксесуарів	Знижка 300 гривень на покупку телефону та 25% знижки на зарядні пристрої, захисне скло та чехли.	м.Вінниця, вул. Келецька, 78В ТРК Магігранд 1 корпус, 1 поверх Веб-сайт: https://www.instagram.com/apple_igrand/?hl=uk
PicNіc - Еко-кав'ярня	Кав'ярня з еко-відповідальною філософією. В меню кава, млинці, солодощі та морозиво	10% знижки на весь чек за умови пред'явлення клубної картки	м.Вінниця, пр. Космонавтів, 15 Веб-сайт: http://picnic.vn.ua/

1	2		
BLASTERTAG	Арена для гри з бластерами, Lazer Tag арена	Для учасників клубу у будні година гри коштуватиме 200 грн з людини, у вихідні - 270 грн. Знижка надається за умови пред'явлення картки члена Клубу.	м. Вінниця, вул.600-річчя, 17 (біля СК "Термінал") Веб-сайт: https://blastertag.com.ua/
Кінь в протигазі	Історичний паб з класичними та авторськими стравами української кухні	Пляшка унікального крафтового пива "Жашківський кабан" при замовленні доставки на 250 грн через сервіс Mister Am.	м. Вінниця, вул. Петлюри, 20 Веб-сайт: https://horseingasmask.com.ua/
Червоний цепелін - Red Zeppelin	Сімейний ресторан європейської кухні, авторське меню від шефа. Працює дитяча кімната з аніматором	Сидр в подарунок при замовленні в закладі на 300 гривень і більше	м. Вінниця, вул.Келецька, 117-Б, ТЦ Piazza Park Веб-сайт: https://redzeppelin.com.ua/
Лезгинка	Ресторан сучасної грузинської кухні	Кава на вибір - еспресо, американо, латте при замовленні на 300 гривень	м.Вінниця, вул.Пирогова 37 Веб-сайт: https://www.lezginkavn.com.ua/
АССА	Ресторан грузинської та кримськотатарської кухні	Пахлава в подарунок при замовленні на 300 гривень і більше	м.Вінниця, вул.Батозька 2, СК Нокаут Веб-сайт: https://www.facebook.com/bootleggervinn/
Georgian Factory	Ресторан сучасної грузинської кухні на Замості	Кава в джезві в подарунок при замовленні на 300 гривень і більше	м.Вінниця, вул. Грибоєдова 3 Веб-сайт: https://georgianfactory.com.ua/
Батискаф	Гастропаб морепродукти, суши-меню, салати та коктейлі	Фірмовий коктейль "Бідняжка" в подарунок при замовленні на суму 300 грн і більше	м.Вінниця, проспект Коцюбинського 43 Веб-сайт: https://www.facebook.com/batiskafvinnitsa/

ДОДАТОК 3

АВС-аналіз асортименту турів тур-клубу «Бідняжка»

Характеристика турів на відпочинок	Ціна туру (грн.)	Обсяги продажів за рік		% від обороту	% що нарастає підсумком	Група	Кіл-ть позицій
		шт.	грн.				
1. Буковель	від 2250	11760	26460000	26	26	А	10
2. Драгобрат	від 3450	4704	16228800	16	42		
3. Зимовий релакс в Закарпатті. Відпочинок у горах!	від 1380	8820	12171600	12	54		
4. Новий рік в Закарпатті 2021!	від 2650	3528	9349200	9	63		
5. Закарпаття	від 1380	5292	7302960	7	70		
6. Фішки Закарпаття. Чани і вино	від 1420	4116	5844720	6	76		
7. Львів	від 1120	4116	4609920	4	80		
8. Новорічні мандри! Барбекю на Волині!	від 1810	2352	4257120	4	84		
9. Новий Рік у Галицькому замку	від 1860	1764	3281040	3	87		
10. Бойківський релакс	від 1480	1512	2237760	2	89		
11. Житомир. Резиденція св. Миколая + фабрика ялинкових прикрас	від 495	4116	2037420	2	91	В	6
12. Райська насолода	від 470	3528	1658160	1,6	92,6		
13. Дитяча магія в Києві	від 470	3528	1658160	1,6	94,2		
14. Гастрономічний рай Тернопіль та Львів	від 1290	1140	1470600	1,4	95,6		
15. Подільський релакс: чани і вино	від 1170	756	884520	1	96,6		
16. Таємниці Камінного села	від 690	1200	828000	1	97,6		
17. Аквапарк та кінна ферма	від 410	1512	619920	1	98,6	С	4
18. Перлина Вінниччини - Буша!	від 480	1200	576000	0,6	99,2		
19. Печера Атлантида	від 590	960	566400	0,5	99,7		
20. Хмельницьк	від 460	1440	66240	0,3	100		
Разом:			102108540		100		